

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

AGNĖ JUODŽENTYTĖ

Tarptautinės teisės programos magistrantūros nuolatinių studijų

TTvmns18-1 grupės studentė

VAIKAI KAREIVIAI - JŲ APSAUGA TARPTAUTINĖJE HUMANITARINĖJE TEISĖJE

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Justinas Žilinskas

Vilnius, 2020

TURINYS

ĮVADAS.....	3
DARBE NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI.....	9
I. VAIKŲ KAREIVIŲ SAMPRATA.....	10
1.1 Vaikų kareivių samprata.....	10
1.2 Teisės šaltiniai, numatantys vaikų kareivių apsaugą.....	13
1.3 Organizacijos užtikrinančios vaikų kareivių apsaugą.....	23
APIBENDRINIMAS.....	26
II. VAIKŲ KAREIVIŲ APSAUGOS TEISINIAI MECHANIZMAI.....	27
2.1 Vaikų kareivių apsauga verbavimo atžvilgiu.....	27
2.1.1 Priežastys, lemiančios vaikų kareivių verbavimą.....	27
2.1.2 Vaikų kareivių verbavimo kategorijos.....	29
2.1.3 Vaikų kareivių verbavimo modeliai.....	33
2.1.4 Vaikų kareivių verbavimo draudimas.....	35
2.2 Vaikų kareivių apsauga nuo tiesioginio (aktyvaus) dalyvavimo ginkluotosios kovos veiksmuose.....	41
2.2 Vaikų kareivių apsauga nuo seksualinio išnaudojimo.....	43
2.4 Vaikų kareivių apsauga nuo fizinių ir psichologinių traumų.....	47
2.5 Vaikų kareivių integracija (sugražinimas) į bendruomenes.....	52
APIBENDRINIMAS.....	57
IŠVADOS.....	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	64
ANOTACIJA.....	79
ANNOTATION.....	80
SANTRAUKA.....	81
SUMMARY.....	83
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	85

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Šiandien vaikai kareiviai įsitraukia į daugybę ginkluotų konfliktų. Jie dažnai verbuojami priverstinai (angl. *forced recruitment*), savanoriškai (angl. *voluntary recruitment*) ar tiesiog apgaulės būdu patirdami siaubingą smurtą. Iš pradžių vaikai kareiviai netiesiogiai tampa pasiuntiniais ar šnipais, o tik vėliau kombatantais, tiesiogiai dalyvaujančiais ginkluotosios kovos veiksmuose. <...> Tačiau vaikų kareivių reiškinys nėra nauja problema, ją intensyviai buvo pradėta spręsti tik po šaltojo karo¹, nors problema buvo pastebėta nuo antikos laikų (Senovės Graikijoje)².

Tuo pačiu vaikų kareivių ir apskritai vaikų įsitraukimu į konfliktus klausimu laikui bėgant buvo plačiai domimasi, tam skiriant ir akademinės diskusijas, ypač atsižvelgiant į Tarptautinę humanitarinę teisę (toliau - THT), Tarptautinę baudžiamąją teisę, Tarptautinę žmogaus teisių teisę (toliau - TŽTT) bei Tarptautinę darbo teisę (toliau - TDT). Pavyzdžiui, <...> Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus komiteto (toliau - TRKK) teigimu, vaikai kareiviai naudojami bendrąja ir specialiąja apsauga pagal THT, todėl <...> labai svarbu elgtis su vaikais kareiviais tinkamai, atsižvelgiant į jų amžių ir specifinį pažeidžiamumą³.

Jungtinių Tautų Vaikų fondo (toliau - UNICEF) duomenimis, 250 milijonų vaikų kareivių gyvena ginkluotųjų konfliktų paveiktose šalyse ar teritorijose ir tampa įvairių formų išnaudojimo, smurto bei prievartos objektu⁴. Todėl siekiant tai sumažinti, THT iškelia tikslą, kuriuo „stengiamasi humanizuoti ginkluotus konfliktus, ribojant jų būdus bei priemones, taip pat užtikrinti kiek įmanoma mažesnę tikimybę atsirasti nepagrįstoms aukoms, jų kančioms ir neteisėtai prievartai“⁵. Todėl tam būtina vadovautis šiomis tarptautinėmis priemonėmis, kurios yra laikomos visos apsaugos pagrindiniu pamatu: tarptautinis paprotys, konvencijos, papildomi protokolai ir jų komentarai, indeksai, statutai, principai, rezoliucijos, deklaracijos, ataskaitos ir kita.

¹Deak Gabriella, „The Problem of Child Soldiers“, *AARMS*, Volume 12, No. 1 (2013): 1, <https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/aarms-20131-deak.original.pdf>;

²Scott Gates, Simon Reich, „Think Again: Child Soldiers (What human rights activists never tell you about young killers)“, *Foreign Policy*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 29 d., <https://foreignpolicy.com/2009/05/22/think-again-child-soldiers/>;

³Giulio Bartolini, Marco Pertile, „Children in conflicts as victims and perpetrators? Reassessing the debate on child soldiers in light of the involvement of children with terrorist groups“, *Questions of International Law*, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d., <http://www.qil-qdi.org/children-in-conflicts-as-victims-and-perpetrators-reassessing-the-debate-on-child-soldiers-in-light-of-the-involvement-of-children-with-terrorist-groups/>;

⁴„Children in armed conflicts: more efforts needed for their protection“, *Defence For Children International*, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d., <https://defenceforchildren.org/children-armed-conflicts-efforts-needed-protection/>;

⁵Tomas Marozas, „Karo vadų pareigos, jų įgyvendinimas ir atsakomybė pagal tarptautinę humanitarinę teisę“ (Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2010), 5, <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1873512/datastreams/MAIN/content>;

2004-2007 metais daugiau nei 70 karinių organizacijų 19-oje pasaulio šalių verbavo ir išnaudojo vaikus kareivius ginkluotuose konfliktuose⁶, o nuo 2016 metų vaikai kareiviai buvo išnaudojami mažiausiai 18 konfliktuojančių šalių visame pasaulyje. <...> Tačiau 2018 metų vasario mėnesį nevyriausybinė organizacija Child Soldiers International paskelbė naują tyrimą, kuriame apžvelgiamas vaikų kareivių išnaudojimo lygis visame pasaulyje bei teisėkūros pažanga sprendžiant šią problemą. <...> Mažiausiai 85 šalys - vaikų, jaunesnių nei 18 metų verbavimą kvalifikuoja kaip nusikalstamą veiką, o 27 šalyse, tarp jų Kinijoje, Brazilijoje vis dar veikia „karo mokyklos“, kurios verčia jaunesnius nei 15 metų amžiaus vaikus stoti į kariuomenę⁷.

Tačiau pagal atliktus mokslinius tyrimus, berniukai (apie 60/70 procentų) kur kas dažniau yra įtraukiami į ginkluotas grupes nei mergaitės (apie 30/40 procentų), <...> todėl apie mergaites kareives informacijos turima nedaug nors šis klausimas yra taip pat įtrauktas į tarptautinę darbotvarkę. <...> Dažnai toks ginkluotųjų grupuočių poelgis priklauso nuo tam tikrų ypatybių, pavyzdžiui nuo ideologijos, religinių įsitikinimų, galbūt taktinių ar strateginių sumetimų⁸.

Pažymėtina, jog vaikų kareivių reiškinys susilaukė itin didelio žiniasklaidos dėmesio ir tapo politikos prioritetu humanitarinėje srityje. Pasauliniame politiniame diskurse vaikas kareivis paprastai yra apibrėžiamas kaip bet kuris asmuo iki 18 metų, priklausantis bet kuriai reguliariai ar nereguliariai ginkluotajai grupei, apimant įvairius vaidmenis, pavyzdžiui: kombatantai, virėjai, šnipai, samdiniai, sekso vergai ir kita. Todėl pagrindinė visuotinio diskurso tezė yra ta, jog vaikai jokiais aplinkybėmis neturi būti įtraukti į ginkluotuosius konfliktus⁹.

Vis dėlto, „vaikai <...> yra visų žmogaus teisių bei pagrindinių teisių turėtojai ir subjektai pagal specialias teisės normas“¹⁰. O vadovaujantis 1989 metų Jungtinių Tautų (toliau - JT) Vaiko teisių konvencija (toliau - CRC) „kiekvienas vaikas turi teisę į globą, teisę gyventi ir sveikai vystytis, teisę būti su savo tėvais, teisę laisvai reikšti savo pažiūras, teisę nepatirti savavališko ar

⁶Vera V. Achvarina, „Child Soldiers in intrastate conflicts: An empirical analysis“ (Doctoral dissertation, University of Pittsburgh, 2010), 3, [https://pdfs.semanticscholar.org/0416/6c5af1a8c1532fb4e51a3f94ccf1c323dc56.pdf%20dise%20rtacija](https://pdfs.semanticscholar.org/0416/6c5af1a8c1532fb4e51a3f94ccf1c323dc56.pdf%20dise%20rtacija;);

⁷Edward Siddons, „Child Soldiers have fought in 18 conflicts since 2016 - now the UN is acting“, *Apolitical*, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d., https://apolitical.co/solution_article/child-soldiers-have-fought-in-18-conflicts-since-2016-now-the-un-is-acting/;

⁸Roos Haer, „Children and armed conflict: looking at the future and learning from the past“, *Third World Quarterly*, Volume 40, No. 1 (2019): 80, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01436597.2018.1552131?needAccess=true>;

⁹The Refugee Studies Centre, „Understanding and Addressing the Phenomenon of ‘Child Soldiers’: The Gap between the Global Humanitarian Discourse and the Local Understandings and Experiences of Young People’s Military Recruitment“, *Working paper series*, No. 52 (2009): 3 (Introduction), <https://www.rsc.ox.ac.uk/files/files-1/wp52-understanding-addressing-child-soldiers-2009.pdf>;

¹⁰Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba, „Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas“ (2015): 17, https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_it.pdf;

neteisėto kišimosi į jo asmeninį ar šeimyninį gyvenimą ir kita”¹¹. Todėl „Tarptautinių baudžiamųjų teismų praktika pasufleruoja tai, kad už sunkiausių tarptautinius nusikaltimus dažniausiai atsako tie, kurių atsakomybės laipsnis yra aukščiausias, t.y. asmenys, užimantys svarbius karinius ar civilinius postus, pavaldumo grandinėje esantys aukščiausiuose laipsniuose”¹². Pavyzdžiui, *Kongo Demokratinėje Respublikoje (toliau - KDR)* - Thomas Lubanga Dyilo, Germain Katanga, Kyungu Mutanga, Jean - Pierre Biyoyo, Bosco Ntaganda. *Liberijoje* - Charles Taylor. *Siera Leonėje* - Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara, Santigie Bortor Kanu, Morris Kallon, Issa Hassan Sesay. *Ugandoje* - Joseph Kony, Vincent Otti ir kiti¹³.

Mokslinis naujumas ir ištyrimo lygis. Vaikai kareiviai - ir jų apsauga THT, negausiai nagrinėjama Tarptautinio baudžiamojo teismo (toliau - TBT) bei Specialiojo Siera Leonės Teismo (toliau - SSLT). Šiai temai užsienio profesoriai, specialistai skiria nemažai dėmesio. Todėl užsienio literatūroje stengiamasi gvildinti šią tematiką paliečiant visas aktualias problemas (verbavimas, tiesioginis dalyvavimas karo veiksmuose, seksualinis išnaudojimas, fizinių ir psichologinių traumų sukėlimas), kurias sprendžiant gali būti bent kažkiek sumažinamas vaikų kareivių skaičius pasauliniu mastu.

Vaikų kareivių apsaugos THT klausimas yra sprendžiamas pasitelkiant į pagalbą šių profesorių, mokslininkų darbus, kaip antai, Mark A. Drumbl, „*Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*”, Susan Tiefenbrun, „*Child Soldiers, Slavery and the Trafficking of Children*”, Dorcas B. Mulira, „*International Legal standards Governing the Use of Child Soldiers*”, Joseph N. Madubuike-Ekwe, „*The International Legal Standards Adopted to Stop the Participation of Children in Armed Conflicts*”, Iuliia Kononenko, „*Prohibiting the Use of Child Soldiers: Contested Norm in Contemporary Human Rights Discourse*”, Julia Sloth-Nielsen, „*Regional Frameworks for Safeguarding Children: The Role of the African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child*”, Alice Schmidt, „*Volunteer child soldiers as reality: A development issue for Africa*”, Cristina Martinez Squiers, „*How the Law Should View Voluntary Child Soldiers: Does Terrorism Pose a Different Dilemma?*”, Kirsten Keith, „*Blood diamonds and war crimes: The case against Charles Taylor*”, Nils Melzer, „*Interpretive guidance of the notion of direct participation in hostilities under International humanitarian law*” ir kiti.

¹¹ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija”, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d., (3, 6, 9, 12, 13, 16, 19 ir kiti straipsniai), <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>;

¹² Marozas, *supra note*, 5: 5;

¹³ „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher”, SAGE (2010): 26, https://books.google.lt/books?id=YITNkut0POsC&pg=PA26&lpg=PA26&dq=child+soldiers+ntaganda,+taylor,+luba+anga,+katanga,+mutanga&source=bl&ots=FgmDalIrbk&sig=ACfU3U0BMHmqAmt_PQjbaA5WuqcYFhs8zA&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKewjizcaX2Y_mAhXomIsKHQ5VC-AQ6AEwDHoECAoQAQ#v=onepage&q=child%20soldiers%20ntaganda%20taylor%20lubanga%20katanga%20mutanga&f=false;

Be to, tam tikrą reikšmę turi ir teisinis reglamentavimas - 1977 metų birželio 8 dienos Ženevos konvencijų (I-IV) papildomi protokolai (toliau - I-II PP), 1998 metų TBT Romos statutas, TRKK parengtas paprotinės THT sąvadas, CRC, 1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (toliau - OPAC), 1990 metų Afrikos Vaiko teisių ir Gerovės Chartija (toliau - ACRWC), SSLT statutas, JT Saugumo Tarybos rezoliucijos - 1261 (1999), 1314 (2000), 1379 (2001), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009), 1998 (2011), 2225 (2015) ir 2427 (2018), Vankuverio, Keiptauno ir Paryžiaus principai. Taip pat nevyriausybinų organizacijų Child Soldiers International, UNICEF, Amnesty International, War Child, TRKK veiklos pagrindai bei JT teikiami duomenys.

Lietuvoje ši problematika taip pat apčiuopiama, pavyzdžiui, „2017 metais <...> lapkričio mėnesį Lietuva patvirtino pritarianti Vankuverio principams dėl taikos palaikymo ir vaikų karių verbavimo bei išnaudojimo prevencijos”¹⁴, prisijungė prie tarptautinių teisės aktų (pavyzdžiui, I-II PP, CRC, OPAC, Romos statuto). O nacionaliniame teisiniame reglamentavime Lietuvos Respublika vaikų kareivių verbavimą ir išnaudojimą prilygino labai sunkiam nusikaltimui už kurį baudžiama laisvės atėmimo bausme¹⁵.

Tačiau reikia pažymėti, jog Lietuvos Respublikoje lietuvių autoriai nėra atlikę jokių tyrimų, kuriais remiantis būtų galima pateikti išvadas apie konkrečias problemas ir jų sprendimus vaikų kareivių apsaugos THT atžvilgiu.

Mokslinio darbo originalumas. Magistro baigiamasis darbas yra savarankiškas ir originalus. Šio darbo rengimo procese buvo pasitelkti nauji uždaviniai, metodai, ištyrimo lygis, kuriuo remiantis sėkmingai atskleista darbo bendroji ir specialioji dalys. Išanalizuotos iškeltos problemos, pateikti galimi sprendimo būdai, suformuluoti ginamieji teiginiai, kurie pagrindžia išvadas. Šis magistro baigiamasis darbas, kuris paliečia vaikus kareivius ir jų apsaugą THT, nė karto nebuvo išskirtas Lietuvos Respublikoje, nes nebuvo išleista jokių mokslinių leidinių. Taip pat į šio darbo rengimo procesą nebuvo įtraukta kitų asmenų bei šis darbas nebuvo panaudotas atsiskaitant tiek Mykolo Romerio, tiek kitame universitete.

Mokslinio darbo reikšmė: Mokslinio tyrimo svarba teisės specialistams (nacionaliniu ir tarptautiniu) lygmeniu, nevyriausybinėms organizacijoms, privatiems rėmėjams, kitiems moksliniams tyrėjams, profesoriams, valstybėms, kuriose yra mažai apčiuopamos vaikų kareivių problematikos tezės (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikoje).

¹⁴ „Vankuverio, Kigalio ir kiti principai”, KAM, žiūrėta 2019 m. lapkričio 20 d., https://kam.lt/lt/tarptautine_humanitarine_teise_628/vankuverio_kigalio_ir_kiti_principai.html;

¹⁵ „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas”, INFOLEX, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 12 d., 105 straipsnio 1-2 dalys, <http://www.infolex.lt/ta/66150:str105>;

Tyrimo struktūra. Mokslinis darbas susideda iš šių dalių:

Pirmoji (bendroji dalis) - kurios paskirtis atskleisti vaikų kareivių sampratą, teisės šaltinius, numatančius vaikų kareivių apsaugą, nevyriausybinių (labdaros) organizacijų (UNICEF, Amnesty International, War Child, Child Soldiers International, TRKK pagrindus).

Antroji (specialioji dalis) - kurios paskirtis atskleisti vaikų kareivių apsaugos teisinius mechanizmus atsižvelgiant į iškeltas pagrindines problemas (verbavimo, tiesioginio dalyvavimo ginkluotosios kovos veiksmuose, seksualinio išnaudojimo, fizinių bei psichologinių traumų sukėlimo), atskleisti pagrindinius sprendimo būdus.

Po bendrosios ir specialiosios dalies pateikiamos išvados, literatūros sąrašas (norminė literatūra, specialioji literatūra, publikacijos internete), anotacija ir santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, patvirtinimas apie atlikto darbo savarankiškumą.

Tyrimo metodika. Magistro baigiamajame darbe buvo naudojami šie metodai:

Sisteminės analizės metodas - metodas yra naudojamas siekiant atskleisti vaikų kareivių apsaugos THT išskylančias problemas ir jiems pritaikomus sprendimo būdus;

Aprašomasis metodas - šis metodas taikomas, apžvelgus užsienio profesorių, mokslininkų nuomones, kurios pagrįstos atlikus mokslinius tyrimus pasauliniu mastu, pavyzdžiui: Timothy Webster, „*Babes with arms: International law and child soldiers*“, Waltraud Queiser Morales, „*Girls Soldiers - The Other Face of Sexual Exploitation and Gender Violence*“, Lisa Alfredson, „*Sexual Exploitation of Child Soldiers: An Exploration and Analysis of Global Dimensions and Trends*“ ir kiti. Taip pat pateikiant skirtingų valstybių pavyzdžių, ypač tų, kuriose yra didžiausias vaikų kareivių verbavimo ir išnaudojimo lygis. Pavyzdžiui, Afganistane, Mianmare, Filipinuose, Centrinėje Afrikos Respublikoje, Irake, Somalyje, Šri Lankoje, Ugandoje, Jemene ir kitose.

Lyginamasis metodas - šis metodas naudojamas lyginant užsienio profesorių, mokslininkų nuomones pagal atliktus mokslinius tyrimus;

Lingvistinis metodas - šis metodas padės atskleisti teisės aktuose ir jų komentaruose įtvirtintas vaikų kareivių apsaugos THT teisinės nuostatas;

Apibendrinimo metodas - šis metodas naudojamas suformuluojant išvadas apie vaikų kareivių apsaugą THT.

Tyrimo tikslas. Atskleisti vaikų kareivių apsaugos THT turinį bei išnagrinėti su tuo susijusias problemas ir pateikti jų sprendimo būdus.

Tyrimo uždaviniai.

1) Atskleisti vaikų kareivių sampratą, teisinę apsaugą, nevyriausybinių organizacijų veiklos šioje srityje teisinius pagrindus;

2) Išanalizuoti vaikų kareivių apsaugos THT dažniausiai pasitaikančias problemas: verbavimą (priverstinį, savanorišką), tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose, seksualinį išnaudojimą, fizinių ir psichologinių traumų sukėlimą vadovaujantis TBT ir SSLT nusistovėjusia teismų praktika ir tarptautiniais teisės aktais;

3) Išanalizuoti problemų sprendimo mechanizmą, kuris užkirstų kelią šių problemų plitimuisi šalyse, kuriose yra intensyviausias vaikų kareivių verbavimo ir išnaudojimo lygis (Afganistane, Mianmare, Filipinuose, Centrinėje Afrikos Respublikoje, Irake, Somalyje, Šri Lankoje, Ugandoje, Jemene ir kitose). Problemų sprendimo mechanizmą sudaro šie pagrindiniai veiksniai: nuginklavimas, demobilizacija, reintegracija, rehabilitacija;

4) Atskleisti vaikų kareivių apsaugos THT privalumus ir trūkumus;

5) Išanalizuoti ar THT yra efektyviausia tarptautinės teisės sritis vaikų kareivių apsaugos kontekste;

6) Atskleisti ar vaikai kareiviai yra traukiami baudžiamojon atsakomybėn pagal tarptautinėje teisėje nustatytus teisinius pagrindus už padarytus rimtus THT pažeidimus.

Ginamieji teiginiai.

1) Užtikrinant vaikų kareivių apsaugą pasauliniu mastu, turi būti įgyvendinamas teisinių ir regioninių standartų kūrimas ir jų taikymas, pateikiant naujoviškų teisinių nuostatų, kurios turėtų galios sumažinti intensyvų vaikų kareivių išnaudojimą ypač Afganistane, Ugandoje, Siera Leonėje, KDR;

2) Valstybės narės turi imtis veiksmų prieš valstybes nares, kurios savo nacionaliniame teisiniame reglamentavime nepriima jokių politinių ar teisinių priemonių prieš vaikų kareivių išnaudojimą;

3) Nėra pakankamo DDR programos įgyvendinimo, kuris užtikrintų buvusių vaikų kareivių integravimąsi į bendruomenes.

DARBE NAUDOJAMI SUTRUMPINIMAI

1. I PP - 1977 m. birželio 8 d. Ženevos konvencijų Papildomasis protokolas dėl tarptautinių ginkluotųjų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas).
2. II PP - 1977 m. birželio 8 d. Ženevos konvencijų Papildomasis protokolas dėl netarptautinių ginkluotųjų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas).
3. CRC - (angl. *The Convention on the Rights of the Child*) 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija.
4. OPAC - (angl. *The protection of children in the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict, 25 May 2000*) 1989 m. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose.
5. TRKK - Tarptautinis Raudonojo Kryžiaus komitetas.
6. THT - Tarptautinė humanitarinė teisė.
7. TŽTT - Tarptautinė žmogaus teisių teisė.
8. TDT - Tarptautinė darbo teisė.
9. JT - Jungtinės Tautos.
10. TBT - Tarptautinis Baudžiamasis Teismas.
11. SSLT - Specialusis Siera Leonės Teismas.
12. UNICEF - JT Vaikų fondas.
13. ACRWC - (angl. *The African Charter on the Rights and Welfare of the Child*) 1990 m. Afrikos Vaiko Teisių ir Gerovės Chartija.
14. DDR - (angl. *Disarmament, Demobilization and Reintegration*) Nuginklavimas, Demobilizacija ir Reintegracija.
15. KDR - Kongo Demokratinė Respublika.

I. VAIKŲ KAREIVIŲ SAMPRATA

1.1 Vaikų kareivių samprata

Vaikai, mano brangus broli, yra geriausi kovotojai¹⁶

„Mokslai, aprašantys žmogaus raidą, ugdymą gyvenimo tarpsniais, pripažįsta žmogaus unikalumą ir specifiškumą kiekvienam amžiaus tarpsnyje. Dirbant su vaikais norint pastebėti ir tinkamai naudoti vaiko unikalumą siekiant pilnaverčio ugdymo proceso, svarbu žinoti ir suprasti to amžiaus tarpsnio ypatybes. Tikslinga kalbėti apie vaiko – šeimos - mokyklos tarpusavio sąveiką ir šioje sistemoje pažvelgti į vaiko pasaulį¹⁷, ko ypatingai kitose šalyse pasigendama. Pavyzdžiui, Afganistane, KDR, Siera Leonėje, Kolumbijoje, Centrinėje Afrikos Respublikoje, Somalyje, Sudane, Sirijoje, Egipte ir kitose.

Dėl to svarbiu istoriniu įvykiu tampa 1989 metai kuomet besikeičiant pasaulio tvarkai, valstybės narės <...> pažadėjo kiekvienam vaikui ginti jo teises, <...> tam priimant CRC, pagal kurią vaikai nėra vien tiktiesioginiai objektai, priklausomi nuo tėvų <...>. Jie pagal šį tarptautinį dokumentą taip pat yra žmonės, turintys savo teises. <...> Todėl ši konvencija tapo plačiausiai istorijoje ratifikuota žmogaus teisių sutartis, kuri padeda bent minimaliai išvengti vaiko teisių pažeidimų¹⁸, ypatingai atsižvelgiant į verbuojamus, į ginkluotąsias pajėgas įtraukiamus, seksualiai išnaudojamus, fizinę ir psichologinę traumą patyrusius vaikus kareivius.

Pavyzdžiai:

Masika yra 15 metų mergaitė, kuri prieš tris metus, būdama vos 12 metų, per ginkluotųjų pajėgų narių panaudotą prievartą buvo paversta sekso verge. Mergaitė laisva valia per įvykusią apklausą nusprendė papasakoti savo kaip vaiko kareivio istoriją, kuomet ji buvo ne tik seksualiai išnaudojama - tenkant per dieną santykiauti su penkiais ar net aštuoniais berniukais, bet tuo pačiu buvo priversta atlikti ūkio, buitines darbus, teko būti šnipe. Tačiau dėka vieno vietinio didvyrio Henri Ladyi, dabar Masika vadovauja restoranui, esančiame Beni mieste ir visą savo gyvenimo istoriją pradeda iš pradžių¹⁹.

Iš šios istorijos seka kita, tai Moussa, buvęs vaikas kareivis iš Siera Leonės, kuris nupasakojo tokią istoriją apie kurią nebūtų buvę galima net pagalvoti. Nupasakodamas viso buvimo vaiku kareiviu laikotarpį, atviravo, jog į juos dažnai būdavo leidžiamos stipriosios

¹⁶„Child Soldiers”, Humanium, žiūrėta 2019 m. liepos 5 d., <https://www.humanium.org/en/child-soldier/>;

¹⁷Lina Cirtautienė, „Vaiko pasaulis”, žiūrėta 2019 m. liepos 2 d., <https://pkg.lt/straipsniai/vaiko-pasaulis>;

¹⁸„What is the Convention on the Rights of the Child? (The world’s most widely ratified human rights treaty in history)”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. liepos 7 d., <https://www.unicef.org/child-rights-convention/what-is-the-convention>;

¹⁹Charlotte Fraser, „Rescuing lost childhoods: Masika’s story”, Peace Direct, žiūrėta 2019 m. liepos 6 d., <https://www.peacedirect.org/rescuing-lost-childhoods-masikas-story/>;

medžiagos, narkotikai, taip stengiantis juos prisijaukinti. Prisimindamas įvykį, kurio metu buvo užpultas Njola-Kombouya kaimas, esantis Pietinėje Siera Leonėje, atvykęs gydytojas į jų buvimo vietą suleisdavo šių stipriųjų medžiagų, po kurių iš pradžių buvo jaučiamas silpnumas, o paskui didžiulė galia - jaustas pyktis ir kerštas, norėjimas viską sunaikinti. Moussa teigė, jog šis pojūtis buvo sunkiai suvokiamas²⁰.

Vis dėlto, vadovaujantis CRC 1 straipsniu, „vaiku laikomas kiekvienas žmogus, neturintis 18 metų, jei pagal taikomą įstatymą jo pilnametystės nepripažinta anksčiau“²¹, o vaikų kareivių apibrėžimo kontekste svarbiu akcentu tampa dvi tarptautinės konferencijos, tai pirmiausia 1997 metais Keiptaune vykusio konferencija, kuri buvo skirta vaikų kareivių demobilizacijai ir socialinei reintegracijai Afrikoje bei 2007 metais Paryžiuje sušaukta konferencija, kuriai talkino UNICEF ir Prancūzijos vyriausybė, ir kurioje dalyvavo penkiasdešimt aštuonių valstybių atstovai²².

Vadovaujantis jų, nevyriausybinų organizacijų UNICEF, Child Soldiers International bei Humanitarinės ir žmogaus teisių grupių išdėstyta pozicija *vaikai kareiviai*, tai bet kurie, jaunesni nei 18 metų asmenys, užverbuojami ar išnaudojami ginkluotųjų pajėgų ar grupių narių²³, bet kokiems kariniams tikslams. Pavyzdžiui, žudant ar vykdant kitus smurtinius veiksmus, atliekant pagalbinę funkciją, pavyzdžiui, virėjai, šnipai, pasiuntiniai, samdiniai ar išnaudojant seksualiniais tikslais - paverčiant sekso vergais ar priverčiant susituokti už ginkluotųjų pajėgų vyriausiųjų vadų bei išnaudojant politiniam pranašumai, pavyzdžiui „*as human shields*“²⁴.

Išplečiant vaikų kareivių sampratą, taip pat būtina išskirti ir išaiškinti vaiką kareivį apibūdinančius požymius, kurių yra penki, tai pirmiausia:

1 požymis, jaunesni nei 18 metų asmenys - yra šalių, kuriose vaikai sulaukę 16 ar 17 metų amžiaus, priverstinai ar savanoriškai įsitraukia į ginkluotas grupuotes ginkluotų konfliktų metu <...>. Pavyzdžiui, Siera Leonėje, dėl skurdo, bado ar socialinės nelygybės, vaikai jaunesni nei 18 metų, prisiima suaugusiųjų pareigas kur kas anksčiau. Tai taip pat yra užfiksuota ir tokiose šalyse, kaip antai: Afganistane, Pietų Sudane, Angoloje, Šiaurės Airijoje, Liberijoje, Mozambike ir t.t.²⁵.

²⁰ „Child Soldiers”, *supra note*, 16;

²¹ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija”, *supra note*, 11;

²² Mark A. Drumbl, „Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy”, *Oxford University Press* (2012): 13, <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1002&context=humanitarian>;

²³ David M. Rosen, „Who Is a Child? The Legal Conundrum of Child Soldiers”, *Connecticut Journal of International Law*, Volume 25, No. 1 (2009): 83;

²⁴ „What are Child Soldiers?”, Weebly, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 15 d., <https://childsoldiersinvisiblechildren.weebly.com/>;

²⁵ Farkhanda Zia-Mansoor, „The Dilemma of Child Soldiers: Who Is Responsible?”, *King's Law Journal*, Volume 16, No. 2 (2005): 389;

Dar prieš šimtus metų buvo žinoma, kad spartiečiai V amžiuje pr. Kr. priimdavo vaikus nuo 7 metų ir apmokydavo tam specialiose „akademijose“, kuriuose jie tapdavo kariais²⁶.

2 požymis, vaikų kareivių priverstinis ir savanoriškas verbavimas ginkluotųjų pajėgų narių vyriausiojo vado įsakymu:

Priverstinis verbavimas (angl. *forced recruitment*) yra dažnai įvertinamas kaip civilių (vaikų, jaunesnių nei 18 metų) terorizavimo ir šantažo priemonė. <...> Todėl vaikai kareiviai kartais tampa „*loose cannons*“ keldami pavojų ne tik sau, bet ir kitiems taip kenčiant ne tik psichologiškai, fiziškai, bet ir socialiai²⁷. Priverstinis verbavimas dažniausiai pasireiškia tokiomis formomis kaip: kitų vaikų kareivių, civilių gyventojų (įskaitant artimųjų, šeimos narių) žudymas ir žalojimas, plėšikavimas, namų deginimas, priverstinis santykiavimas su kitais kariais²⁸. Pavyzdžiui, LRA armija, <...> nuo 1980 metų pagrobė apie 25 000 tūkstančius vaikų, kurie karo metu buvo priversti aktyviai dalyvauti ginkluotosios kovos veiksmuose²⁹.

Savanoriškas verbavimas (angl. *voluntary recruitment*), kuris priešingai nei priverstinis, pasireiškia laisvos valios išreiškimu, prisijungiant prie ginkluotų pajėgų narių. Tam lemia šie faktoriai: karas, skurdas, švietimas, įdarbinimas, šeima, <...> ideologija, etninė priklausomybė, kova už išsivadavimą ir daugelį kitų dalykų, kurie savo ruožtu gali suvaidinti itin svarbų vaidmenį³⁰.

3 požymis, tiesioginis išnaudojimas ginkluotosios kovos veiksmuose - vaikai kareiviai, kurie yra įtraukiami į tiesioginius kovos veiksmus, pirmiausia turi sudalyvauti kelių savaičių trukmės fiziniuose mokymuose ir būti supažindinti su ginkluotos grupės politika t.y. kas yra jos priešai, už ką ji kovojo, kaip grupė susikūrė, kokia yra grupės struktūra ir kita³¹.

Po šių mokymų vaikams kareiviams yra paruošiami įspūdingi šautuvai ir kulkosvaidžiai³², tačiau pasitaiko ir nebrangių, pavyzdžiui AK-47, kuriuos kartais galima nusipirkti ir už kukurūzų

²⁶ „What are Child Soldiers?“, *supra note*, 24;

²⁷ International Committee of the Red Cross, „Child soldiers and other children associated with armed forces and armed groups“ (Geneva, Switzerland, 2012): 4, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0824.pdf>;

²⁸ „Child Soldiers Global Report 2008-Uganda“, Refworld, žiūrėta 2019 m. spalio 3 d., <https://www.refworld.org/docid/486cb13ac.html>;

²⁹ Anne-Lynn Dudenhoefer, „Understanding the Recruitment of Child Soldiers in Africa“, African Centre for the Constructive Resolution of Disputes, žiūrėta 2019 m. spalio 3 d., <https://www.acord.org.za/conflict-trends/understanding-recruitment-child-soldiers-africa/>;

³⁰ Rachel Brett, „Adolescents volunteering for armed forces or armed groups“, *Affaires courantes et commentaires Current issues and comments, Volume 85, No. 852* (2003): 859, https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_852_brett.pdf;

³¹ Alexandra Maria Kiss, „The reintegration of former child combatants into the civilian society in the Colombian context“, University of York, UK, 4, <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/e75d2d4a-1d9c-4211-a99f-f4ac0e0b6e79.pdf>;

³² „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (Commentary of 1987 protection of children, article 77), International Committee of the Red Cross, žiūrėta 2019 m. spalio 3 d., <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=8E174BC1926F72FAC12563CD00436C73>;

maišą, nes jie yra patvarūs, maži, lengvi, pakankamai paprasti³³ ir su kuriais galima šaudyti į bet ką, kas juda³⁴.

To pavyzdžiu tampa, Thomaso Lubangos, Charles Taylor, Ntaganda bei kitos bylos, kurios TRKK nuomone yra laikomos nežmoniška praktika³⁵.

4 požymis, vaikai kareiviai atliekantys pagalbinio pobūdžio funkcijas - (šnipai, virėjai, samdiniai, sekso vergai, pasiuntiniai)³⁶, kurie tiesiogiai nedalyvauja ginkluotosios kovos veiksmuose, tačiau dažnai veikia kaip ginkluotų pajėgų ar grupių pastiprinimas. Pavyzdžiui, (karinės informacijos rinkimas ir perdavimas, ginklų ir amunicijų gabenimas, atsargų tiekimas³⁷).

5 požymis, vaikai kareiviai išnaudojami politiniam pranašumui - („*as human shields*” - gyvieji skydai) - vaikais kareiviais stengiamasi apsaugoti savo karinius dalinius, karinius objektus nuo tiesioginio užpuolimo ar tiesiog siekiant sutrukdyti karinių operacijų įgyvendinimui³⁸.

Vis dėlto vadovaujantis tuo, kas išdėstyta, vaikus kareivius plačiaja prasme galima prilyginti prekybos vaikais formai³⁹, kuri pasireiškia „aktyviais veiksmais (verbavimu, pervežimu, perdavimu, įdarbinimu), tam tikrų priemonių naudojimu (grasinimų, jėgos panaudojimo, apgaulės, smurto, pasinaudojimo pažeidžiamumu) siekiant tikslo - išnaudoti kitą asmenį. Tai - prekybos žmonėmis reiškinių dalis, išsiskirianti tuo, jog kėsiniama į labiausiai pažeidžiamus asmenis - vaikus, kurie nėra pasiekę visiškos socialinės, psichinės ir fizinės brandos”⁴⁰. Todėl vaikai kareiviai kasdien buvo ir yra dehumanizuojami žiaurumų <...>, iškraipant jų etiką bei moralines vertybes, manant, jog daryti blogą yra gerai⁴¹.

1.2 Teisės šaltiniai, numatantys vaikų kareivių apsaugą

³³Rachel Stohl, Shannon McManimon, „Use of Children as Soldiers (Poverty, social disruption and destruction stemming from these wars, and the proliferation of small arms and light weapons are major factors in expanding the use of child soldiers)”, *Institute for Policy Studies*, žiūrėta 2019 m. spalio 3 d., https://ips-dc.org/use_of_children_as_soldiers/;

³⁴„Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (Commentary of 1987 protection of children, article 77), *supra note*, 32;

³⁵*Ibid*;

³⁶„What are Child Soldiers?”, *supra note*, 24;

³⁷„Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (Commentary of 1987 protection of children, article 77), *op. cit.*;

³⁸„Human shields”, How does law protect in war, žiūrėta 2019 m. spalio 3 d., <https://casebook.icrc.org/glossary/human-shields>;

³⁹Susan Tiefenbrun, „Child Soldiers, Slavery and the Trafficking of Children”, *Fordham International Law Journal*, Volume 31, Issue 2 (2007): 419, <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2091&context=ilj>;

⁴⁰Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, „Preveninių, apsaugos priemonių ir paslaugų teikimas bei tarpinstitucinis bendradarbiavimas prekybos vaikais atvejais”, 5, <http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/Rekomendacijos%20prekyba%20vaikais.pdf>;

⁴¹Tiefenbrun, *op. cit.*, 423-424;

Per pastaruosius 40 metų, tarptautinė teisė buvo plėtojama, tobulinama⁴² siekiant užtikrinti vaikų kareivių apsaugą, atitinkamas nuostatas įtraukiant į šias tarptautinės teisės sritis: THT, TŽTT, Tarptautinę baudžiamąją teisę, TDT iš kurių susiformavo teisiniai standartai:

1. Bendrieji teisės šaltiniai:

- a) Protokoliai - I-II PP, OPAC fakultatyvus protokolas;
- b) Statutai - Romos statusas, SSLT statusas;
- c) Konvencijos - CRC, Tarptautinės darbo organizacijos konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182);
- d) Chartijos - ACRWC;
- e) Paprotys - TRKK paprotinės THT sąvadas ir jame įtvirtintos taisyklės;

2. Pagalbiniai teisės šaltiniai:

- a) Principai - Vankuverio, Keiptauno ir Paryžiaus⁴³;
- b) JT Saugumo Tarybos rezoliucijos - 1261 (1999), 1314 (2000), 1379 (2001), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009), 1998 (2011), 2225 (2015) ir 2427 (2018)⁴⁴.

Vaikų kareivių apsaugos klausimas visada buvo ir bus įtraukiamas į tarptautinę politinę darbotvarkę. Todėl Saugumo Taryba tam turi įsteigusi specialią darbo grupę, kuri kiekvienais metais stengiasi skirti ypatingą dėmesį svarbiausiems vaikų teisių pažeidimams ginkluoto konflikto metu⁴⁵. Tačiau vaikų kareivių problematika negali būti bent minimaliai išanalizuota ir išspręsta sutelkiant dėmesį tik į vieną teisės sritį, tam turi būti į pagalbą pasitelkiamos kelios tarptautinės teisės sritys, kurios sąveikaudamos tarpusavyje uždraustų vaikų kareivių išnaudojimą⁴⁶.

Pavyzdžiai:

THT yra teisės normų rinkinys, nustatantis taisykles, kuriomis siekiama apriboti ginkluotų konfliktų kariavimo priemones bei metodus. <...> Tačiau vaikų kareivių apsaugos kontekste, THT taikymo sritis yra gana ribota⁴⁷.

⁴²„International laws and child rights”, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 29 d., <https://www.child-soldiers.org/international-laws-and-child-rights>;

⁴³Jaap Doek, „The International legal framework for the protection of children in armed conflict”, (2011): 7, http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6360~v~The_International_Legal_Framework_for_the_Protection_of_Children_in_Armed_Conflict.pdf;

⁴⁴„UN Security Council Resolutions”, Office of the Special Representative of the Secretary - General for Children and Armed Conflict, žiūrėta 2019 m. gruodžio 12 d., <https://childrenandarmedconflict.un.org/about-us/mandate/history/>;

⁴⁵Doek, *op. cit.*, 7;

⁴⁶Anaise Muzima, „Re-imagining the scope of children’s legal protection during armed conflicts under International Law”, Master of Laws Research Papers Repository, (2017): 24, <https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=llmp>;

⁴⁷Dorcas B. Mulira, „International Legal standards Governing the Use of Child Soldiers”, *University of Georgia School of Law* (2007): 23-24, https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1085&context=stu_llm;

1) Draudimas vaikus kareivius verbuoti ir išnaudoti kovos veiksmuose - 1949 metais priimtos I-IV Ženevos konvencijos neturėjo ir iki šiolei neturi teisinio pagrindo užtikrinančio vaikų kareivių apsaugą⁴⁸. Todėl 1977 metais priimti I-II PP buvo pirmosios tarptautinės sutartys THT srityje, kurios pirmą kartą įtvirtino draudimą - vaikus kareivius verbuoti ir (ne) tiesiogiai išnaudoti ginkluotosios kovos veiksmuose⁴⁹. Pavyzdžiui, pagal I PP 77 straipsnio 2 dalį „konflikto šalys turi imtis visų įmanomų priemonių, kad vaikai, neturintys 15 metų, tiesiogiai nedalyvautų karo veiksmuose, ir ypač turi susilaikyti nuo vaikų verbavimo į savo ginkluotąsias pajėgas. Verbuodamos asmenis, jau turinčius 15 metų, bet dar nesukakusius 18, konflikto šalys turi stengtis pirmiausia atrinkti vyresnius”⁵⁰. O pagal II PP 4 straipsnio 3 dalies c) punktą „vaikų, neturinčių 15 metų, negalima verbuoti į ginkluotąsias pajėgas ar ginkluotas grupes ar leisti jiems dalyvauti karo veiksmuose”⁵¹.

Lyginant abu šiuos protokolus, II PP skirtingai nei I PP yra draudžiamas netiesioginis dalyvavimas ir savanoriškas verbavimas, taip pat vaikui kareiviui neleidžiama dalyvauti tokiose karinėse operacijose kaip: užsakymų perdavimas, informacijos rinkimas, maisto produktų bei šaudmenų gabenimas ar diversijos aktai. Be to, II PP 4 straipsnio 3 dalies d) punkto pagrindu vaikams kareiviams suteikiama speciali apsauga, tačiau tik tuo atveju jei vaikai kareiviai dalyvauja ginkluotosios kovos veiksmuose⁵².

II PP buvo siekiama išplėsti vidaus (netarptautinių) ginkluotų konfliktų aukų apsaugos sritį. <...> Tačiau THT, apsiribojusi I-II PP teisinėmis nuostatomis, daugelio vaikų kareivių neapsaugojo nuo karo tragedijų. Šią nesėkmę lėmė keletas priežasčių. Pirmą, dauguma konfliktų, kuriuose dalyvavo vaikai kareiviai buvo vidiniai (netarptautiniai) ginkluoti konfliktai. Antra, daugelis valstybių neratifikavo II PP. <...> Šie THT trūkumai, kurie yra susiję su vidiniais (netarptautiniais) ginkluotais konfliktais buvo pripažinti bendruomenėje ir paskatino ne tik ją, bet ir TRKK kurti teisinius standartus kitose srityse⁵³.

Viena iš jų, tai Tarptautinė baudžiamoji teisė, kurios tikslas - sukurti tam tikrą teisinį reguliavimą dėl tam tikrų rūšių nusikaltimų. Pagal atliktus mokslinius tyrimus, ši teisės sritis yra

⁴⁸Mulira, *supra note*, 47: 26;

⁴⁹„Children protected under International Humanitarian Law”, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d., <https://www.icrc.org/en/doc/war-and-law/protected-persons/children/overview-protected-children.htm>;

⁵⁰„1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas)”, TAR, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.04EB951D68F0>;

⁵¹„1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas)”, TAR, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.15BF003C1961>;

⁵²Mulira, *op. cit.*, 28-29;

⁵³Joseph N. Madubuike-Ekwe, „The International Legal Standards Adopted to Stop the Participation of Children in Armed Conflicts”, *Annual Survey of International & Comparative Law, Volume 11, Issue 1* (2005): 39-40, https://pdfs.semanticscholar.org/ce87/a0fbd3a2758420df2fba2615434af762a066.pdf?_ga=2.20524984.1427966862.1575923075-525168473.1568833388;

pripažįstama kaip pati efektyviausia, siekiant uždrausti vaikų kareivių išnaudojimą⁵⁴. Pavyzdžiui, vadovaujantis Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b) punkto xxvi) papunkčiu, „jaunesnių nei penkiolikos metų vaikų ėmimas arba verbavimas į nacionalines ginkluotąsias pajėgas arba jų panaudojimas, kad jie aktyviai dalyvautų karo veiksmuose - yra laikomas karo nusikaltimu“⁵⁵. Todėl šis statutus suteikia TBT jurisdikciją patraukti baudžiamojon atsakomybėn bet kurį asmenį, kuris nusižengia Romos statuto nuostatomis⁵⁶, kurios detalios yra išaiškintos Thomaso Lubangos byloje⁵⁷. SSLT statuto 4 straipsnio c) dalies nuostatos⁵⁸, kurios išaiškintos Charles Taylor byloje⁵⁹ atkartoja Romos statutą, tik šiuo atveju skirtumas yra tas, kad jurisdikcija tenka skirtingiems teismams.

Tarptautinė žmogaus teisių teisė yra naujai XX amžiaus antrojoje pusėje susiformavusi sritis, kuri buvo plačiai analizuojama tarptautinėje teisinėje bendruomenėje. <...> Šaltojo karo pabaiga ir JT bei nevyriausybių organizacijų bendrosios pastangos paskatino išplėsti žmogaus teisių sritį, priimant CRC ir OPAC fakultatyvų protokolą, kuriais būtų užtikrinta vaikų kareivių apsauga⁶⁰.

Pagal CRC 38 straipsnį:

1) „Valstybės dalyvės imasi visų galimų priemonių, kad asmenys, neturintys 15 metų, tiesiogiai nedalyvautų karo veiksmuose.

2) Valstybės dalyvės nepritaria, kad asmenys, neturintys 15 metų, būtų šaukiami tarnauti ginkluotosiose pajėgose. Verbuojant asmenis, turinčius 15 metų, tačiau dar neturinčius 18 metų, valstybės dalyvės pirmenybę stengiasi atiduoti vyresnio amžiaus asmenims“⁶¹.

CRC tapo labiausiai ratifikuota žmogaus teisių sutartimi, kuomet 191 valstybė iš 193 dalyvaujančių ją ratifikavo. <...> Tačiau nepaisant plataus masto visuotinio pritarimo, dėl tam tikrų trūkumų ši konvencija iki šiolei negali apsaugoti vaikų kareivių. <...> Pavyzdžiui, pagrindinis trūkumas yra tas, jog <...> CRC 38 straipsnis, apsiriboja tomis pačiomis nuostatomis, kurios yra įtvirtintos I PP 77 straipsnyje, tam neatnešus jokių naujų teisinių standartų⁶².

OPAC fakultatyvaus protokolo 4 straipsnis numato:

⁵⁴Muzima, *supra note*, 46: 25;

⁵⁵„Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutus“, LRS, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211305?jfwid=191fum7wuy>;

⁵⁶Mulira, *supra note*, 47: 46;

⁵⁷„The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012. Summary of the Judgment“, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03947.PDF;

⁵⁸„Statute of the Special Court for Sierra Leone“, SCSL, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d., <http://www.rscsl.org/Documents/scsl-statute.pdf>;

⁵⁹„Charles Taylor: facts, legal procedure“, Trial International, žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d., <https://trialinternational.org/latest-post/charles-taylor/>;

⁶⁰Iuliia Kononenko, „Prohibiting the Use of Child Soldiers: Contested Norm in Contemporary Human Rights Discourse“, *Nordic Journal of Human Rights*, Volume 34, No. 2 (2016): 97-98, <https://www.legal-tools.org/doc/104ca7/pdf/>;

⁶¹„Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija“, *supra note*, 11;

⁶²Mulira, *op. cit.*, 31-32;

„1.Valstybės ginkluotosioms pajėgoms nepriklausančios ginkluotos grupės jokiomis aplinkybėmis neturi imti į karo tarnybą jaunesnių kaip 18 metų asmenų arba naudoti jų karo veiksmuose.

2. Valstybės šalys imasi visų galimų priemonių, kad užkirstų kelią tokiam asmenų ėmimui į karo tarnybą ir jų panaudojimui karo veiksmuose, įskaitant teisinių priemonių, būtinų uždrausti tokią veiklą ir ją kriminalizuoti, priėmimą”⁶³.

2002 metais vasario mėnesį ratifikavus OPAC fakultatyvų protokolą buvo reikalaujama, kad valstybės pateiktų deklaraciją dėl amžiaus nuo kurio nacionalinės pajėgos leistų savanorišką verbavimą. <...> Be to, valstybės ratifikavusios šį tarptautinį dokumentą yra įpareigos imtis visų įmanomų priemonių, kad būtų užkirstas kelias ginkluotoms grupuotėms priverstinai verbuoti ir išnaudoti jaunesnius nei 18 metų asmenis⁶⁴. Pavyzdžiui, jei vaikai kareiviai yra verbuojami ir išnaudojami ginkluotosios kovos veiksmuose, tai ginkluotos pajėgos ar grupės pažeidžia tarptautinę „*straight-18-approach*” sistemą. Todėl siekiant šią sistemą apsaugoti po OPAC ratifikavimo, ministrų išduoti įsakymai nurodė, jog vaikams leidžiama ginklus naudoti tik per organizuotus mokymus, kurie yra prižiūrimi įgalioto asmens⁶⁵.

Be šių teisės šaltinių, taip pat išskiriama ACRWC regioninė sutartis, užtikrinanti vaikų kareivių apsaugą. Pavyzdžiui, 22 straipsnyje numatyta:

2) Valstybės šalys, imasi visų būtinų priemonių užtikrinant, kad nė vienas vaikas tiesiogiai nedalyvautų karo veiksmuose ir visų pirma būtų susilaikyta nuo verbavimo;

3) Valstybės šalys, laikydamosi savo įsipareigojimų pagal Tarptautinę humanitarinę teisę, saugo civilius gyventojus ginkluotų konfliktų metu ir imasi visų įmanomų priemonių, kad užtikrintų ginkluotų konfliktų paveiktų vaikų apsaugą ir priežiūrą. Šios taisyklės taikomos esant vidiniams ginkluotiems konfliktams, įtampai ir nesantaikai⁶⁶.

Iš esmės šis straipsnis atkartoja OPAC fakultatyvaus protokolo 4 straipsnio teisinės nuostatas. Tačiau vienintelė ypatybė yra ta, jog draudimas vaikus kareivius verbuoti ir tiesiogiai išnaudoti karo veiksmuose yra taikomas kylant ir vidaus ginkluotiems konfliktams⁶⁷.

⁶³1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose, LRS, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197964?jfwid=q86mlvng>;

⁶⁴Action for the Rights of Children (ARC), „International Legal Standards”, 47, <https://www.unhcr.org/3e37e5ba7.pdf>;

⁶⁵Norbert B. Wagner, „Child Soldiers” (2012): 14-15, <http://www.humanitaeres-voelkerrecht.de/PaperChildSoldiers.pdf>;

⁶⁶„African Charter on the Rights and Welfare of the Child”, UN, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/au/afr_charter_rights_welfare_child_africa_1990.pdf;

⁶⁷Julia Sloth-Nielsen, „Regional Frameworks for Safeguarding Children: The Role of the African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child”, *Soc. Sci.* 3, 948-961 (2014): 952, https://pdfs.semanticscholar.org/b2bc/fb8b944855bbf697cddb8ecc4c59f832c547.pdf?_ga=2.94347412.848289571.1568833388-525168473.1568833388;

Vaikų kareivių išnaudojimas ginkluotuose konfliktuose bei jų verbavimas vadovaujantis minėtais tarptautiniais teisės aktais <...> yra prilyginamas žmogaus teisių pažeidimui bei karo nusikaltimui⁶⁸. O pagal Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182) bendrojo 3 straipsnio a) punktą „<...> yra prilyginami nepriimtinais vaikų darbais“⁶⁹.

Vadovaujantis Tarptautinio Teisingumo Teismo statuto 38 straipsnio 1 dalies b) punktu, tarptautinis paprotys yra suprantamas kaip „įrodymas visuotinės praktikos, pripažintos teisine norma“⁷⁰. Todėl dėl THT iškeltų trūkumų⁷¹, TRKK parengė sąvadą, kuriame bendrai yra įtvirtintos taisyklės⁷². Pavyzdžiui, 136 taisyklė „vaikai negali būti verbuojami į ginkluotąsias pajėgas ar ginkluotas grupes“⁷³ ir 137 taisyklė „vaikams neturi būti leista dalyvauti karo veiksmuose“⁷⁴, kurie taikomi kilus tiek tarptautiniam, tiek netarptautiniam ginkluotam konfliktui. Vadinasi, jei valstybė narė nėra prisijungusi prie vieno ar kito papildomo protokolo, ji vis tiek turi teisę vadovautis šių protokolų teisės normomis. Pavyzdžiui, jei kyla tarptautinis ginkluotas konfliktas, bus taikomos I PP 77 straipsnio normos, nes tai yra vienintelis šiame protokole esantis straipsnis, kuris apriboja vaikų kareivių išnaudojimą bei verbavimą, o jei kyla netarptautinis ginkluotas konfliktas, bus taikomos II PP 4 straipsnio normos⁷⁵.

Vankuverio, Keiptauno bei Paryžiaus principai yra pagalbinio pobūdžio teisės šaltiniai, kurie užtikrina vaikų kareivių apsaugą.

Vankuverio principai - „yra Jungtinių Tautų valstybių narių politinių įsipareigojimų, susijusių su mokymu, planavimu ir elgesiu taikos operacijų metu, rinkinys. <...> Vadovaujantis šiais principais valstybės narės siekia užtikrinti, kad taikos palaikymo pareigūnai būtų pasirengę užkirsti kelią vaikų įdarbinimui ir išnaudojimui taikos palaikymo operacijose, taip pat siekia garantuoti, kad vaikai būtų saugomi nuo mūšio lauko ir nepatirtų sužalojimų“⁷⁶. Tačiau, kad šie principai būtų pilnai įgyvendinti, tam yra reikalinga didesnė NATO parama <...>. Nors dauguma

⁶⁸ „Child labour and armed conflict“, International Labour Organization, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., <https://www.ilo.org/ipec/areas/Armedconflict/lang--en/index.htm>;

⁶⁹ „Tarptautinės darbo organizacijos konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182)“, LRS, žiūrėta 2019 m. spalio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211276?jfwid=-je7i1sz4g>;

⁷⁰ „Statute of the International Court of Justice“, ICJ, žiūrėta 2019 m. spalio 2 d., <https://www.icj-cij.org/en/statute>;

⁷¹ Madubuike-Ekwe, *supra note*, 53: 39-40;

⁷² Jean-Marie Henckaerts, „Paprotinės Tarptautinės humanitarinės teisės studija: Indėlis į teisės viršenybės supratimą ir laikymąsi ginkluoto konflikto metu“, International Committee of the Red Cross, 21-34, https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/lit-irrc_857_henckaerts.pdf;

⁷³ *Ibid*, 32;

⁷⁴ *Ibid*;

⁷⁵ *Ibid*;

⁷⁶ „Vankuverio, Kigalio ir kiti principai“, *supra note*, 14;

NATO valstybių narių pripažino juos, vis dėlto trys iš jų atsisakė išreikšti sutikimą, kaip antai: Bulgarija, Turkija ir JAV⁷⁷.

Keiptauno principai - tai 1997 metais priimti principai, kurių tikslas - nevyriausybių organizacijų iniciatyva, užkirsti kelią vaikų kareivių išnaudojimui bei verbavimui Afrikoje⁷⁸.

Pagrindinės gairės:

- ❖ Pirmą kartą apibrėžta vaikų kareivių sąvoka;
- ❖ Įvardijamos konkrečios verbavimo kategorijos;
- ❖ Nustatoma vaikų kareivių verbavimo prevencija;
- ❖ Nustatomas minimalus vaikų kareivių verbavimo amžius;
- ❖ Apibrėžiamas vaikų kareivių išnaudojimo sprendimo mechanizmas - demobilizacija⁷⁹.

Paryžiaus principai - tai 2007 metais vasario mėnesį Paryžiuje vykusioje tarptautinėje konferencijoje „*Free children from war*” priimti principai⁸⁰, kurių tikslas - apsaugoti vaikus kareivius nuo intensyvaus ginkluotųjų pajėgų ar grupių verbavimo bei išnaudojimo, užtikrinant jų reintegraciją į bendruomenes. <...> Po konferencijos „*Protecting Children From War*”, 108 valstybės narės patvirtino šiuos principus, kurie leido vyriausybėms, Jungtinių Tautų Organizacijai ir pilietinės visuomenės veikėjams bendradarbiauti nacionaliniu lygiu⁸¹.

JT Saugumo Tarybos rezoliucijos:

1261 (1999) rezoliucija - tai pirmoji rezoliucija priimta Saugumo Tarybos dėl vaikų padėties ginkluotuose konfliktuose, kuria tarptautinė bendruomenė pasiuntė aiškų signalą, jog toks vaikų kareivių išnaudojimas pažeidžia pagrindines žmogaus teises⁸².

1314 (2000) rezoliucija - šia rezoliucija yra griežtai smerkiamas vaikų kareivių išnaudojimas, todėl <...> nuspręsta paraginti valstybes nares, kad šios pasirašytų ir ratifikuotų naujai priimtą OPAC fakultatyvų protokolą⁸³.

⁷⁷Lionel Widmer, „The Vancouver Principles were a Step in the Right Direction for the Protection of Children, but there is Work to be done”, NAOC - to promote peace, prosperity and security through knowledge and understanding of the importance of NATO, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 19 d., <http://natoassociation.ca/the-vancouver-principles-were-a-step-in-the-right-direction-for-the-protection-of-children-but-there-is-work-to-be-done/>;

⁷⁸„UNICEF in Emergencies and Humanitarian Action”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. lapkričio 27 d., https://www.unicef.org/emergencies/index_childsoldiers.html;

⁷⁹UNICEF, „Cape Town Principles and Best Practices”, (Cape Town, South Africa, 1997): 1-12, [https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles\(1\).pdf](https://www.unicef.org/emerg/files/Cape_Town_Principles(1).pdf);

⁸⁰„Child protection from violence, exploitation and abuse (Paris principles and Paris commitments)”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 19 d., https://www.unicef.org/protection/57929_58012.html;

⁸¹„Protecting Children From War’ Conference”, Permanent mission of France to the United Nations in New York, žiūrėta 2019 m. lapkričio 27 d., <https://onu.delegfrance.org/Protecting-Children-From-War-Conference>;

⁸²„Fifteen years have passed since The Security Council adopted resolution 1261”, Women’s International League for Peace and Freedom, žiūrėta 2019 m. liepos 27 d., <https://www.peacewomen.org/content/fifteen-years-have-passed-security-council-adopted-resolution-1261>;

⁸³„Security Council Resolution 1314 (2000)”, Refworld, S/RES/1314 (2000): 2, <https://www.refworld.org/docid/3b00f2740.html>;

1379 (2001) rezoliucija - šia rezoliucija skatinama imtis specialių priemonių, užtikrinant vaikų kareivių apsaugą bei apsvarstyti galimybę imtis veiksmų pagal JT Chartiją, siekiant išspręsti ginkluotųjų konfliktų kilimo priežastis⁸⁴.

1460 (2003) rezoliucija - raginama visas ginkluotų konfliktų šalis nedelsiant sustabdyti vaikų kareivių verbavimą ir išnaudojimą⁸⁵.

1539 (2004) rezoliucija - 2004 metų liepos mėnesį penkios ginkluotosios grupės (Kaze-FDD, ONUB, CNDD, PALIPE, FNL-Icanzo) įsipareigojo nutraukti asmenų, jaunesnių nei 18 metų verbavimą, laikytis norminių standartų⁸⁶. Skirtingai nei kitose rezoliucijose, šioje ypatingas dėmesys skiriamas seksualiniam smurtui⁸⁷.

1612 (2005) rezoliucija - ši rezoliucija įgyvendinama tuomet, kai yra pranešama apie vaiko teisių pažeidimus - Burundyje, Dramblio Kaulo Krante, KDR, Nepale, Somalyje, Šri Lankoje ir Sudane⁸⁸.

1882 (2009) rezoliucija - naujausi ginkluotų grupių ir pajėgų prisiimti įsipareigojimai leido demobilizuoti tūkstančius vaikų kareivių Burundyje ir Čade, taip pat <...> konflikto šalys įsipareigojo nutraukti vaikų kareivių verbavimą Dramblio Kaulo Krante ir Ugandoje⁸⁹.

1998 (2011) rezoliucija - raginama ginkluotosioms grupėms neperžengti mokyklų ir ligoninių, kuriose yra vaikai, ribų, nes pažeidusios šią taisyklę būtų patrauktos atsakomybėn ir įtrauktos į metinį generalinio sekretoriaus sąrašą⁹⁰.

2225 (2015) rezoliucija - Saugumo Taryba griežtai pasmerkė vaikų kareivių grobimą ginkluotų konfliktų metu⁹¹.

⁸⁴„Security Council Resolution 1379 (2001)”, UN, S/RES/1379 (2001): 2, [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1379%20\(2001\)&Lang=E&Area=UNDOC](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1379%20(2001)&Lang=E&Area=UNDOC);

⁸⁵„Security Council Resolution 1460 (2003)”, Refworld, S/RES/1460 (2003): 2, <https://www.refworld.org/docid/3f45dbdd0.html>;

⁸⁶General Assembly - Fifty-ninth session, „Children and armed conflict - Report of the Secretary-General“, A/59/695-S/2005/72, (2005): 3, <http://ussfs.org/sfs/wp-content/uploads/2012/07/UN-Sec-Gen-report-on-CAAC-2005.pdf>;

⁸⁷„Resolution 1539 (2004) adopted by the Security Council at its 4948th meeting, on 22 April 2004”, S/RES/1539 (2004): 2, [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1539%20\(2004\)&Lang=E&Area=UNDOC](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1539%20(2004)&Lang=E&Area=UNDOC);

⁸⁸Kun Li, „Security Council reviews progress made in implementing Resolution 1612”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 19 d., https://www.unicef.org/protection/57929_35071.html;

⁸⁹„More must be done to protect children in armed conflict”, United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 21 d., <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/ChildrenInArmedConflict.aspx>;

⁹⁰„Security Council open debate on children and armed conflict, July 2011”, Women’s International League for Peace and Freedom, žiūrėta 2019 m. spalio 2 d., <https://www.peacewomen.org/security-council/security-council-open-debate-children-and-armed-conflict-july-2011>;

⁹¹„France’s commitment in the Security Council for the protection of children in armed conflict”, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 21 d., <https://onu.delegfrance.org/Children-and-armed-conflicts-10458>;

2427 (2018) rezoliucija - šia rezoliucija stengiamasi toliau kovoti su vaikų kareivių verbavimu nevalstybinėse ginkluotose grupėse, <...> tam dar kartą patvirtinant ketinimus tęsti stebėjimą ir teikti ataskaitas šalims, kurios daro rimtus THT pažeidimus⁹².

3) Draudimas vaikus kareivius seksualiai išnaudoti - seksualinio išnaudojimo problematikai yra taikomos šios pagrindinės tarptautinės teisinės nuostatos kaip Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies b) punkto xxii) papunktis pagal kurį „išžaginimas, įtraukimas į seksualinę vergovę, priverstimas užsiimti prostitucija, priverstinis apvaisinimas, kaip apibrėžta 7 straipsnio 2 dalies f punkte, priverstinė sterilizacija ir bet kokie kiti seksualinės prievartos būdai, laikomi sunkiais Ženevos konvencijų pažeidimais“⁹³, o pagal to paties straipsnio 2 dalies e) punkto vi) papunktį yra laikomi „<...> rimtai pažeidžiantys keturių Ženevos konvencijų bendrą 3 straipsnį“⁹⁴. TBT praktikoje seksualinio išnaudojimo klausimas yra išspręstas tik vienoje Ntagandos byloje, kuria remiantis kaltinamajam buvo skirta laisvės atėmimo bausmė⁹⁵.

4) Draudimas vaikams kareiviams sukelti fizines ir psichologines traumas - šiai problematikai yra pritaikomos tokios teisinės nuostatos kaip Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies a) punkto iii) papunktis - „tyčinis didelių kančių sukėlimas arba sunkus sužalojimas ar susargdinimas“⁹⁶ bei to paties straipsnio 2 dalies c) punkto i) papunktis - „pasikėsėjimas į gyvybę ar asmenį, ypač bet koks žudymas, suluošinimas, žiaurus elgesys ir kankinimai“⁹⁷.

Be jų papildomai, I PP 77 straipsnio 1 dalis, „vaikus reikia ypač gerbti ir užtikrinti jų apsaugą nuo bet kokių nepadorių kėsinių. Konflikto šalys turi pasirūpinti jų apsauga ir teikti pagalbą, jiems reikalingą dėl amžiaus ar dėl kokios nors kitos priežasties“⁹⁸, II PP 4 straipsnio 1 dalis, „visi asmenys, kurie tiesiogiai nedalyvauja ar nebedalyvauja karo veiksmuose, nepaisant to, apribota ar ne jų laisvė, turi teisę į pagarbą savo asmeniui, orumui, savo įsitikinimams ir religijai. Bet kokiomis aplinkybėmis su jais elgiamasi humaniškai, be jokio nepalankaus išskyrimo. Draudžiama duoti įsakymą nepalikti nė vieno gyvo“⁹⁹ ir 2 dalies a) papunktis - „kėsėjimas į gyvybę, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę, ypač nužudymas, taip pat žiaurus elgesys – kankinimas, luošinimas ar bet kokios kūno bausmės“¹⁰⁰, kurios taip pat yra draudžiamos ir negali

⁹² „Security Council Seeks to Strengthen Protections for Children in Armed Conflict, Unanimously Adopting Resolution 2427 (2018), United Nations (Meetings Coverage and Press releases), žiūrėta 2019 m. rugsėjo 21 d., <https://www.un.org/press/en/2018/sc13412.doc.htm>;

⁹³ „Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas“, *supra note*, 55;

⁹⁴ *Ibid*;

⁹⁵ „Bosco Ntaganda sentenced to 30 years imprisonment“, International Criminal Court, žiūrėta 2019 m. gruodžio 12 d., <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1494>;

⁹⁶ „Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas“, *op. cit*;

⁹⁷ *Ibid*;

⁹⁸ „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolai)“, *supra note*, 50;

⁹⁹ „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolai dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolai)“, *supra note*, 51;

¹⁰⁰ *Ibid*;

būti vykdomos ginkluotųjų grupuočių ar pajėgų atžvilgiu siekiant pavergti vaikus kareivius savo naudai.

5) Vaikų kareivių sugražinimas į bendruomenes (nuginklavimo, demobilizacijos ir reintegracijos pagrindu) - visi šie sprendimo būdai yra įtraukiami į vieną programą, kuri sutrumpintai žymima „DDR” raidėmis. Paprastai šios programos analizei į pagalbą pasitelkiamos dvi tarptautinės teisės sritys: THT bei TŽTT. Pirmiausia, pagal THT, DDR programa tiesiogiai nenagrinėjama, tačiau dažnai moksliniams tyrimams pasitelkiamos šios teisinės nuostatos, kaip antai: I PP 77 (1) straipsnis bei II PP 4 (3) straipsnis, kuriais remiantis yra užtikrinama teisė į švietimą, teisė į dorovinį ir religinį auklėjimą, teisė susijungti laikinai išskirtoms šeimoms ir kita.

Kita teisės sritis, tai TŽTT, kuri vadovaujasi šiais teisiniais standartais:

CRC 39 straipsnis, „valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad padėtų fiziškai ir psichologiškai atsistatyti ir socialiai reintegruoti vaikui, tapusiam bet kokio pobūdžio nesirūpinimo, išnaudojimo, piktnaudžiavimo; kankinimo ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar bausmės; ginkluotų konfliktų auka”¹⁰¹, OPAC 6 (3) straipsnis, „valstybės šalys imasi visų galimų priemonių, kad užtikrintų, jog jų jurisdikcijai priklausantys asmenys, paimti į karo tarnybą arba naudojami karo veiksmuose pažeidžiant šį protokolą, būtų demobilizuoti ar kitaip atleisti nuo tarnybos. Prireikus valstybės šalys suteikia tokiems asmenims visą pagalbą, reikalingą jų fizinei ir psichologinei reabilitacijai bei reintegracijai į visuomenę”¹⁰² ir 7 (1) straipsnis, „valstybės šalys bendradarbiauja įgyvendindamos šį protokolą, įskaitant techninį bendradarbiavimą ir finansinę paramą, kad užkirstų kelią bet kokiai šiam protokolui prieštaraujančiai veiklai ir dalyvautų šį protokolą pažeidžiančių veiksmų aukomis tapusių asmenų reabilitacijos ir reintegracijos į visuomenę procese”¹⁰³.

Konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti Nr. 182, 7 straipsnio 2 dalies (b, c, d, e) papunkčiai: „a) būtų užkirstas kelias įtraukti vaikus į nepriimtina vaikų darbą; b) būtų suteikta būtina ir tinkama tiesioginė parama vaikams atitraukti juos nuo nepriimtino vaikų darbo, jų reabilitacijai ir socialinei integracijai; c) visiems nuo nepriimtino vaikų darbo atitrauktiems vaikams būtų užtikrinta galimybė įgyti nemokamą pagrindinį išsilavinimą ir visada, kai įmanoma ir tinkama, profesinį pasirengimą; d)

¹⁰¹ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija”, *supra note*, 11;

¹⁰² „1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose”, *supra note*, 63;

¹⁰³ *Ibid*;

būtų surasti vaikai, patekę į ypač rizikingas sąlygas, ir užmegztas ryšys su jais; ir e) būtų atsižvelgta į ypatingą mergaičių padėtį¹⁰⁴.

Paskutinė teisinė priemonė dėl DDR programos įgyvendinimo yra JT Saugumo Tarybos priimtos rezoliucijos, kurios bendrai išskiria nuginklavimo, demobilizacijos ir reintegracijos pagrindus - 1261 (1999), 1314 (2000), 1379 (2001), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009)¹⁰⁵.

1.3 Organizacijos užtikrinančios vaikų kareivių apsaugą

Child Soldiers International - tai 1998 metais, Londone (Jungtinėje Karalystėje) įsteigta nevyriausybinė organizacija, kurios vienas iš pagrindinių tikslų - priimti kuo daugiau tarptautinių teisės aktų, kurie draustų jaunesnių nei 18 metų vaikų kareivių verbavimą, išnaudojimą karo veiksmuose¹⁰⁶. Ši organizacija kartu su Human Rights Watch, Amnesty International, Save the Children ir kitomis nevyriausybinėmis organizacijomis sudariusi koaliciją stengėsi paraginti JT, kad būtų priimta sutartis, kuri uždraustų šiuos rimtus THT pažeidimus. Galiausiai, 2000 metais buvo priimtas OPAC fakultatyvinis protokolas¹⁰⁷.

Be to ši organizacija įdiegė tarptautinį „vaikų kareivių indeksą“, kuri yra laikoma pirmine internetine duomenų baze užfiksavusi galimus vaikų kareivių išnaudojimo pasauliniu mastu rodiklius¹⁰⁸. Tačiau dėl finansinių problemų, 2019 metų birželio 7 dieną organizacija nustojo veikusi¹⁰⁹.

Amnesty International - tai 1961 metais, Londone (Jungtinėje Karalystėje) įsteigta¹¹⁰ tarptautinė nevyriausybinė organizacija, kuri taip pat kaip ir Child Soldiers International, prisidėjo prie OPAC fakultatyvaus protokolo priėmimo¹¹¹. Amnesty International pagrindinis tikslas yra užkirsti kelią rimtiems THT pažeidimams, kurie liečia vaikus kareivius kaip viena iš pažeidžiamiausių visuomenės grupių. Ši organizacija turi daugiau nei milijoną narių, o rėmėjų daugiau nei 140 šalių. Ji yra nešališka ir nepriklausoma nuo jokios vyriausybės, politinių ar religinių įsitikinimų, o finansuojama iš suteiktos paramos, aukų¹¹².

¹⁰⁴ „Tarptautinės darbo organizacijos konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182)“, *supra note*, 69;

¹⁰⁵ „UN Security Council Resolutions“, *supra note*, 44;

¹⁰⁶ „Child Soldiers International“, The alliance for child protection in humanitarian action, žiūrėta 2019 m. gruodžio 12 d., <https://alliancecpha.org/en/child-soldiers-international/>;

¹⁰⁷ „Child Soldiers International Announcement“, Reliefweb, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d., <https://reliefweb.int/report/world/child-soldiers-international-announcement/>;

¹⁰⁸ „Child Soldiers International Annual Report 2017-18“, Reliefweb, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://reliefweb.int/report/world/child-soldiers-international-annual-report-2017-18/>;

¹⁰⁹ „Child Soldiers International Announcement“, *op. cit*;

¹¹⁰ „Amnesty International History“, The Nobel Prize, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://www.nobelprize.org/prize/peace/1977/amnesty/history/>;

¹¹¹ „Child Soldiers International Announcement“, *op. cit*;

¹¹² „About Amnesty International“, Refworld, žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d., <https://www.refworld.org/publisher,AM>

UNICEF - tai 1946 metais, Niujorke¹¹³ įsteigta tarptautinė nevyriausybinė organizacija, kuri stengiasi prisidėti prie DDR programos įgyvendinimo, tokiose šalyse kaip antai: Burundyje, KDR, Dramblio Kaulo Krante, Haityje, Sudane, Liberijoje ir t.t. UNICEF apie 60 metų yra laikoma kaip viena pagrindinių organizacijų, kuri dirba daugiau nei 156 pasaulio šalyse užtikrinant vaikų kareivių apsaugą nuo rimtų THT pažeidimų, kuriuos įgyvendina tūkstančiai ginkluotų grupuočių/pajėgų¹¹⁴. Pavyzdžiui, nuo 2014-2017 metų UNICEF daugiau nei 120 000 tūkstančių vaikų kareivių išvadavo iš ginkluotųjų grupių, tam suteikus tinkamas gyvenimo sąlygas¹¹⁵.

War Child - tai 1993 metais, Londone (Jungtinėje Karalystėje)¹¹⁶ įsteigta tarptautinė nevyriausybinė organizacija, kuri remia vaikus kareivius, paleistus iš ginkluotųjų grupuočių Centrinės Afrikos Respublikoje. Tam priimamos programos, sukuriant saugią gyvenamąją erdvę, kurioje buvusieji vaikai kareiviai galėtų žaisti, mokytis, tobulinti savo asmeninius įgūdžius. Stengiamasi bendradarbiauti su bendruomenėmis, šeimomis, mokytojais siekiant užtikrinti, kad vaikai būtų priimti atgal į savo namus ir galėtų įsilieti į normalų, kasdieninį gyvenimą¹¹⁷. War Child organizacija kartu su Europos Sąjunga, stengiasi teikti pagalbą toms šalims, kuriose esamas didžiausias vaikų kareivių išnaudojimo lygis - (Ugandoje, Rytinėje KDR, Centrinėje Afrikos Respublikoje, Sudane ar Sirijoje). Pasak, Europos Sąjungos vyriausiosios įgaliotinės - Federica Mogherini ir JT specialiosios įgaliotinės vaikų ir ginkluotųjų konfliktų klausimais - Virginia Gamba, bus ir toliau intensyviai siekiama, kad kiekvienam vaikui kareiviui būtų užtikrinta teisė į mokslą, šeimos susijungimą, medicininę priežiūrą¹¹⁸. War Child organizacija yra iš tų, kuri bendromis jėgomis bando sukurti tokią aplinką, kurioje klestėtų vaikystė, kuri yra iškeliamą kaip viena iš svarbiausių THT siekiamų išspręsti uždavinių¹¹⁹.

TRKK - tai 1863 metais, Ženevoje įsteigta tarptautinė nevyriausybinė organizacija, kuri:

- ❖ Inicijavo I-II PP priėmimą, kurie pirmą kartą numatė vaikų kareivių apsaugos institutą¹²⁰;
- ❖ 2009 metais <...> išleido aiškinamąsias tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose gaires¹²¹;

[NESTY„ERI,50ffbce5196„0.html](#); And their official page, <https://www.amnesty.org/en/>;

¹¹³ „UNICEF History”, National Geographic, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://www.nationalgeographic.org/thisday/dec11/unicef-founded/>;

¹¹⁴ „UN launches Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d., https://www.unicef.org/media/media_37796.html;

¹¹⁵ „Annual Results Report 2017/Child Protection“, UNICEF, 11, https://www.unicef.org/publicpartnerships/files/Child_Protection_2017_Annual_Results_Report.pdf;

¹¹⁶ „War Child History”, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://www.warchild.org.uk/who-we-are/our-history>;

¹¹⁷ Ben Bartlett and Clemence Muzard, „How we help child soldiers“, War Child, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d., <https://www.warchild.org.uk/whats-happening/blogs/how-we-help-child-soldiers>;

¹¹⁸ „Let children be children, not soldiers“, European Union - External Action, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d., https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/58009/let-children-be-children-not-soldiers_en;

¹¹⁹ „Where we work, about War Child..“, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d., <https://warchild.ca/>;

¹²⁰ „History of the ICRC”, International Committee of the Red Cross, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://www.icrc.org/en/document/history-icrc>;

¹²¹ „When Does a Child ‘Participate Actively in Hostilities’ under the Rome Statute? Protecting Children from Use in Hostilities after Lubanga“, Utrecht Journal of International and European Law, žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 15 d.,

- ❖ Išleido paprotinės THT sąvada, kuriuo remiantis I-II PP normos yra pripažintos paprotinėmis normomis.

Anot TRKK, „pažeidimų <...> galima išvengti, jeigu THT būtų labiau gerbiama. Manoma, jog THT pažeidimai atsiranda ne dėl jos teisės normų netinkamumo, bet dėl nenoro jų laikytis, nepakankamų užtikrinimo priemonių, neapibrėžto jų laikymosi tam tikrose situacijose bei politinių lyderių, karo vadų, kombatantų ir visuomenės nepakankamo informavimo apie jas. Todėl <...> paprotinės THT studijos tikslas buvo išspręsti kai kurias sutartinės THT taikymo problemas”¹²².

<https://www.utrechtjournal.org/articles/10.5334/ujjel.321/>; Shannon Bosch, „A legal analysis of how the International Committee of The Red Cross’s interpretation of the revolving door phenomenon applies in the case of Africa’s child soldiers“, *African Security Review*, Volume 24, Issue 1, (2015), <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10246029.2014.986147>;

¹²²Henckaerts, *supra note*, 72: 1-2;

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant tai, kas išdėstyta 1.1-1.3 poskyriuose:

1) *vaikai kareiviai*, tai bet kurie, jaunesni nei 18 metų asmenys, užverbuojami ar išnaudojami ginkluotųjų pajėgų ar grupių narių¹²³, bet kokiems kariniams tikslams. Pavyzdžiui, žudant ar vykdant kitus smurtinius veiksmus, atliekant pagalbinę funkciją, pavyzdžiui, virėjai, šnipai, pasiuntiniai, samdiniai ar išnaudojant seksualiniais tikslais - paverčiant sekso vergais ar priverčiant susituokti už ginkluotųjų pajėgų vyriausiųjų vadų bei išnaudojant politiniam pranašumai, pavyzdžiui „*as human shields*”¹²⁴.

2) Teisės šaltiniai, numatantys vaikų kareivių apsaugą, išskiriami į dvi pagrindines kategorijas:

✧ *Bendrieji teisės šaltiniai:*

- a) Protokolai - I-II PP, OPAC fakultatyvus protokolas;
- b) Statutai - ICC, SSLT;
- c) Konvencijos - CRC, TDO konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182);
- d) Chartijos - ACRWC;
- e) Paprotys - TRKK sąvadas ir jame įtvirtintos taisyklės;

✧ *Pagalbiniai teisės šaltiniai:*

- a) Principai - Vankuverio, Keiptauno ir Paryžiaus¹²⁵;
- b) JT Saugumo Tarybos rezoliucijos - 1261 (1999), 1314 (2000), 1379 (2001), 1460 (2003), 1539 (2004), 1612 (2005), 1882 (2009), 1998 (2011), 2225 (2015) ir 2427 (2018)¹²⁶.

3) Nevyriausybinės (labdaros) organizacijų veiklos teisiniai pagrindai:

- Child Soldiers International, Amnesty International - 2000 metais priėmė OPAC fakultatyvų protokolą¹²⁷;
- TRKK - 1977 metais priėmė I-II PP, išleido paprotinės THT sąvadą bei aiškinamąsias tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose gaires¹²⁸;
- Child Soldiers International - įdiegė tarptautinį „vaikų kareivių indeksą”;
- War Child, UNICEF - įgyvendino DDR programą¹²⁹;

¹²³Rosen, *supra note*, 23: 83;

¹²⁴„What are Child Soldiers?”, *supra note*, 24;

¹²⁵Doek, *supra note*, 43: 7;

¹²⁶„UN Security Council Resolutions”, *supra note*, 44;

¹²⁷„Child Soldiers International Announcement”, *supra note*, 107;

¹²⁸„History of the ICRC”, *supra note*, 120; „When Does a Child ‘Participate Actively in Hostilities’ under the Rome Statute? Protecting Children from Use in Hostilities after Lubanga”, *supra note*, 121; Henckaerts, *supra note*, 72;

¹²⁹„UN launches Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards”, *supra note*, 114;

II. VAIKŲ KAREIVIŲ APSAUGOS TEISINIAI MECHANIZMAI

2.1 Vaikų kareivių apsauga verbavimo atžvilgiu

2.1.1 Priežastys, lemiančios vaikų kareivių verbavimą

Nuo 1996 metų vaikų kareivių apsaugos klausimas yra įtrauktas į JT aukščiausiųjų organų darbotvarkę, kurio nagrinėjimui įtakos turėjo 2000 metų fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotose konfliktuose, siekiant nutraukti vaikų kareivių verbavimą, <...> nustatant minimalų amžių¹³⁰. Pavyzdžiui, mažiau nei 20 pasaulio šalių, vis dar leidžiama ginkluotosioms pajėgoms verbuoti jaunimą nuo 16 metų. Tarp šių pasaulio šalių kaip pavyzdį galima pateikti Jungtines Karalystes, kuri yra vienintelė Europos valstybė, kurios ginkluotosios pajėgos užsiima tokiu tarptautinius dokumentus pažeidžiančiu procesu¹³¹.

World Vision nuomone, vaikų kareivių verbavimo kategorijos yra neteisėtos, todėl kiekviena valstybė narė turėtų būti atsakinga už tai, jog vaikai kareiviai nebūtų verbuojami. Tačiau nepaisant šio draudimo vis tiek dešimtys ar net šimtai tūkstančių mergaičių ir berniukų įsitraukia į ginkluotų grupuočių vykdomus smurtinius veiksmus, tam atliekant ne vieną rolę: fronto kovotojai, sekso vergai, šnipai, virėjai ir kita¹³². To pavyzdžiu tampa Lubangos, Ntagandos, Taylor, Mutangos, Katangos ir kitų bylos¹³³.

Vaikų kareivių verbavimo indeksas (angl. *The Child Soldiers Recruitment Index*) dažnai atkreipia dėmesį į tas šalis, kuriose yra įstatymų leidžiančių verbuoti vaikus kareivius. Pavyzdžiui, Afganistanas, Alžyras, Armėnija, Australija, Austrija, Azerbaidžanas, Bahreinas, Bangladešas, Barbadosas, Baltarusija, Bolivija, Brazilija, Brunėjaus Darusalamas, Burundis, Žalioji Kyšulys, Kanada, Centrinė Afrikos Respublika, Kolumbija, Kuba, Kipras, Demokratinė Korėjos Liaudies Respublika, KDR, Džibutis, Egiptas, Salvadoras, Prancūzija, Gruzija, Vokietija, Gvatemala, Bisau Gvinėja, Gajana, Indija, Iranas, Irakas, Izraelis, Jamaika, Kazachstanas, Kenija, Kuveitas, Kirgizija, Libanas, Lesotas, Libija, Malaizija, Malis, Mauritanija, Meksika, Mianmaras, Nyderlandai, Naujoji Zelandija, Nigerija, Norvegija, Pakistanas, Papua Naujoji Gvinėja, Paragvajus, Filipinai, Rusijos Federacija, San Marinas, San Tomė ir Prinsipė, Saudo Arabija, Seišeliai, Siera Leonė, Singapūras, Somalis, Pietų Sudanas, Sudanas, Sirija, Tadžikistanas,

¹³⁰ „Questions and Answers on the Recruitment and Use of Child Soldiers“, Office of the Special Representative of the Secretary - General for Children and Armed Conflicts, žiūrėta 2019 m. liepos 2 d., <https://childrenandarmedconflict.un.org/questions-and-answers-on-the-recruitment-and-use-of-child-soldiers2/>;

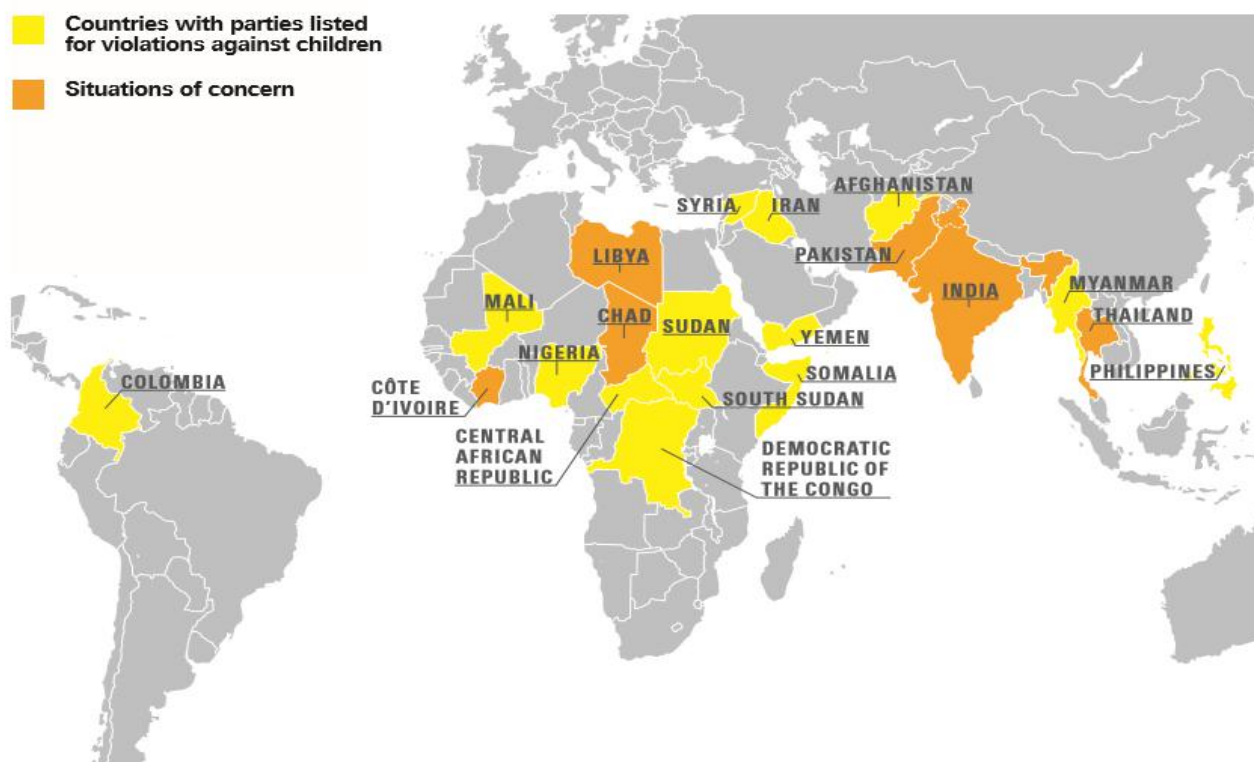
¹³¹ „Soldiers at 16: Sifting fact from fiction“, ForcesWatch, žiūrėta 2019 m. liepos 1 d., <https://www.forceswatch.net/resources/soldiers-at-16-sifting-fact-from-fiction/>;

¹³² „Child soldiers: A global recruitment index“, Reliefweb, (2019): 1, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WVI_Child_Soldiers_2019.pdf;

¹³³ „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher“, *supra note*, 13: 26;

Tonga, Turkmėnistanas, Jungtiniai Arabų Emyratai, Jungtinės Karalystės, Ukraina, Jungtinė Tanzanijos Respublika, JAV, Vietnamas, Jemenas ir Zambija¹³⁴.

COUNTRIES WHERE CHILDREN ARE AT RISK OF RECRUITMENT

(Šaltinis iš UNICEF parengtos ataskaitos)¹³⁵

Ilgus metus, jei ne dešimtmečius trukę konfliktai tokiose šalyse kaip Afganistane, Sudane ar Etiopijoje, panaikino turimą suaugusiųjų kareivių skaičių. Kai trūksta „darbo jėgos“, milicijos bei nacionalinės ginkluotosios pajėgos, norėdamos užpildyti gretas, pasitelkia į pagalbą vaikus. „Darbdaviai“ palankiai juos vertina, pirmiausia dėl jų naivumo <...> taip skatinant atlikti šturpiusius veiksmus <...>, prieš tai suleidus alkoholio, mariuanos ir kitų psichiką veikiančių narkotikų. Antra, vaikų kareivių fizinės savybės <...>. Kaip paaikino jaunas Mozambiko nacionalinio pasipriešinimo narys, vaikai kareiviai „turi daugiau ištvėmės“ nei suaugusieji. Trečia, <...> šiame pažangių technologijų amžiuje, mažos rankos gali valdyti dideles rankas. Pavyzdžiui, dešimties metų berniukas turi pakankamai sugebėjimų iš naujo surinkti AK-47¹³⁶.

¹³⁴ „Child soldiers: A global recruitment index“, *supra note*, 132: 2-13;

¹³⁵ „Ending the recruitment and use of children in armed conflict“, UNICEF, (2016): 4, https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2016/02/UnicefChildSoldiersbriefing_UKweb.pdf;

¹³⁶ Timothy Webster, „Babes with arms: International law and child soldiers“, *George Washington International Law Review*, Volume 39 (2007): 233-234;

Todėl pagrindinės priežastys, kodėl vaikai kareiviai yra verbuojami ginkluotųjų pajėgų/grupučių yra:

- ✓ Paklusnumas;
- ✓ Manipuliavimas;
- ✓ Bebaimiškumas;
- ✓ Pažeidžiamumas;
- ✓ Diskriminavimas;
- ✓ „Pigi darbo jėga“¹³⁷.

Kiti specialistai išskiria dar populiariesnes priežastis dėl kurių vaikai tampa kareiviais: buitinis skurdas, nedarbas, badas, tribalizmas, poreikis ieškoti prieglobsčio <...>, noras siekti keršto¹³⁸ už žuvusius artimuosius ar šeimos narius. Tačiau jei ginkluota grupuotė yra vienintelė darbdavė, kaip pavyzdžiui Sirijoje ar Nigerijoje, kuri fiziškai kontroliuoja regionus, prisijungimas gali būti vienintelis realus būdas išgyventi¹³⁹, o neprisijungus gali būti numatomos griežščiausios bausmės, paaukojant gyvybę.

2.1.2 Vaikų kareivių verbavimo kategorijos

Pagal atliktus mokslinius tyrimus, vaikų kareivių verbavimo kategorijos yra išskaidomos į savanorišką ir priverstinį verbavimą¹⁴⁰, kurie dažnai minimi TBT ir SSLT nusistovėjusioje praktikoje, skiriant sankcijas aukščiausio rango paregūnams, pavyzdžiui, Thomasui Lubangai, Charles Taylor, Germain Katanga, Kyungu Mutanga, Bosco Ntaganda, Brima Bazzy Kamara ir kitiems¹⁴¹.

Savanoriškas verbavimas:

Cristina Martinez Squiers, Rachel Brett, Alice Schmidt ir kiti užsienio profesoriai kalbėdami apie savanorišką verbavimą dažnai išskiria šiuos pagrindinius klausimus, kaip antai: Kas yra savanoriškumas?, Nuo kokio amžiaus vaikas gali savanoriškai įstoti į ginkluotąsias pajėgas ar grupes ir dalyvauti tiesiogiai ginkluotosios kovos veiksmuose?, O dar svarbiau, nuo

¹³⁷ „Child soldiers“, *supra note*, 16;

¹³⁸ „Why do children become child soldiers?“, War Child, žiūrėta 2019 m. spalio 12 d., <https://www.warchild.org.uk/whats-happening/features/why-do-children-become-child-soldiers-armed-groups>;

¹³⁹ Will Higginbotham, „Understanding Child Soldier Recruitment Needed to Help Curb Crisis“, Our World - Brought to you by United Nations University, žiūrėta 2019 m. spalio 12 d., <https://ourworld.unu.edu/en/understanding-child-soldier-recruitment-needed-to-help-curb-crisis>;

¹⁴⁰ „The Paris Principles - Principles and guidelines on children associated with armed forces or armed groups“ (2007): 7, <https://www.unicef.org/mali/media/1561/file/ParisPrinciples.pdf>;

¹⁴¹ „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher“, *supra note*, 13: 26;

kokio amžiaus vaikas kareivis už savanorišką tarnystę gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn?¹⁴²

Projekte „*Voices of Young Soldiers*” <...> „savanoriškumas” buvo apibrėžtas kaip laisva valia išreikštas jaunesnių nei 18 metų asmenų prisijungimas prie ginkluotų grupuočių¹⁴³, kuris yra grindžiamas: materialiniais poreikiais, ideologija, armijos prestižu, socialinės atskirties jausmu, keršto troškimu bei baime¹⁴⁴. Pavyzdžiui, pagal buvusią JT patarėją vaikų kareivių apsaugos rytinėje KDR klausimais Claudia Seymour, dėl skurdo ir socialinių bei ekonominių galimybių stokos, įskaitant švietimą, didžioji dalis KDR vaikų neturi geresnio pasirinkimo kaip tik stoti į karines grupuotes¹⁴⁵.

Pavyzdžiui, vienas iš pagrindinių faktorių, skatinančių vaikus kareivius savanoriškai įsitraukti į ginkluotąsias pajėgas yra skurdas. Anot Goodwin Gill ir Cohn <...> bet kuri armija, norėdama pritraukti į savo gretas vaikus kareivius, turi sugebėti pasiūlyti tam tikro lygio išmokas, nesvarbu, ar tai būtų maistas ar pinigai. Pavyzdžiui, Charles Taylor byloje, vaikams kareiviams stojant į Taylor ginkluotąsias pajėgas buvo pažadėta nemokamai naudotis švietimo paslaugomis. Kiti buvo raginami gauti darbą ar pašalpą, net jei ji nėra itin didelė, tačiau tai buvo laikoma kaip didžiulė paskata¹⁴⁶.

Taip pat po savanoriško įsitraukimo į karines grupuotes, vaikams kareiviams yra užtikrinamos tam tikros mokymų rūšys. Pavyzdžiui, kai tam tikros grupės rengia tikrai platų mokymo kursą arba kitais atvejais kai užtikrinamas tik poros savaičių trukmės pagrindinis einamasis kursas. <...> Vis dėlto vaikai kareiviai, kurie savanoriškai tampa ginkluotųjų pajėgų dalimi yra naudojami įvairiems tikslams. Daugelis jų tiesiogiai ar netiesiogiai dalyvauja karo veiksmuose kaip kombatantai, šnipai, samdiniai, pasiuntiniai, tam pasipriešinant priešingos pusės kariniams daliniams. Tuo pačiu, jie gali ieškoti ir maisto, ruošti lankus ir strėles, taip pat iškloti ir išvalyti sausumos minas. <...> Be pagalbininko vaidmens, svarbiausiu etapu tampa vaiko kareivio siuntimas į mūšio lauką, kuomet tenka tapti fanatišku žudiku. Kiti ginkluotųjų pajėgų nariai (vyriausi nariai) jiems suleidžia narkotikų ar kitų psichiką veikiančių vaistų, tačiau leidžiant nesterilizuotomis adatomis, lengvai gali plisti ŽIV ar kitos per kraują perduodamos

¹⁴²Cristina Martinez Squiers, „How the Law Should View Voluntary Child Soldiers: Does Terrorism Pose a Different Dilemma?”, *SMU Law Review*, Volume 68, Issue 2, (2015): 582, <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1033&context=smulr>;

¹⁴³Brett, *supra note*, 30: 863;

¹⁴⁴Alice Schmidt, „Volunteer child soldiers as reality: A development issue for Africa”, *New School Economic Review*, Volume 2 (1) (2007): 51, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.620.8526&rep=rep1&type=pdf>;

¹⁴⁵Inna Lazareva, „Many DRC Children Volunteer to Fight-Activists say not enough done to address reasons for children joining armed groups of their own free will.”, Institute for War and Peace Reporting, žiūrėta 2019 m. spalio 12 d., <https://iwpr.net/global-voices/many-drc-children-volunteer-fight>;

¹⁴⁶„Poverty and Child Soldier Recruitment: A disaggregated Study of African Regions”, 6-8, https://pdfs.semanticscholar.org/3d51/86babbf70302fe410eee6dc1d6b3fff0f81e.pdf?_ga=2.237092296.959406891.1570975469-525168473.1568833388;

ligos¹⁴⁷, todėl toks laisvos valios išreiškimas stojant į karines pajėgas gali pasibaigti sveikatos ar gyvybės paaukojimu.

Dėl vaikų kareivių tarptautinės baudžiamosios atsakomybės daugelis specialistų atliko nemažai tyrimų kuriais remiantis buvo nustatyta, kad iki tam tikro amžiaus, vaikas vis dėlto negali visiškai suprasti savo veiksmų ir kilusių pasekmių, tačiau amžius, nuo kurio padarius nusikalstamą veiką, asmuo gali būti patrauktas atsakomybėn, nėra tiksliai apibrėžtas iki šiolei. <...> Minimalus baudžiamosios atsakomybės amžius yra amžius, nuo kurio asmuo gali būti teisėtai patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už padarytus tarptautinius nusikaltimus. Tačiau, <...> minimalus baudžiamosios atsakomybės amžius įvairiose šalyse labai skiriasi. Pavyzdžiui, kai kuriose Meksikos valstijose už federalinius nusikaltimus, nustatytas minimalus amžius yra 6 metai, o Argentinoje 16 metų¹⁴⁸.

Tačiau, šiandien dienai tarptautiniai baudžiamieji teismai nebuvo patraukę baudžiamojon atsakomybėn vaikų kareivių, nes TBT neturi jurisdikcijos teisti vaikų kareivių už padarytus nusikaltimus, o SSLT priešingai turi jurisdikciją nuo 15 iki 18 metų vaikus kareivius traukti baudžiamojon atsakomybėn¹⁴⁹.

Tačiau yra aptinkama ir tam tikrų išimčių:

Pavyzdžiui, vaikų kareivių patraukimas baudžiamojon atsakomybėn pagal vidaus sistemas (nacionalinę teisę). <...> Romos statutą ratifikavusios valstybės narės turi teisinę prievolę į savo vidaus sistemas (nacionalinę teisę), įtraukiant tarptautinius nusikaltimus, kurie nurodyti minėtame tarptautiniame teisės akte. Pavyzdžiui, Kanadoje buvo priimtas nusikaltimų žmoniškumui ir karo nusikaltimų įstatymas, į kurį buvo įtrauktos Romos statuto 7 ir 8 straipsnio nuostatos. Kadangi minimalus baudžiamosios atsakomybės amžius Kanadoje yra 12 metų, tai reikštų, kad teoriškai vaikas kareivis Kanadoje gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už tarptautinius nusikaltimus. Kitas pavyzdys, Prancūzijos įstatymai. Kadangi Prancūzija savo baudžiamajame kodekse pakeitimų neįtvirtino pagal Romos statuto nuostatas, vaikai kareiviai negalėjo būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn, nebent jie suprastų savo veiksmus, kurie sukelia neigiamas pasekmes ginkluoto konflikto (tarptautinio ar netarptautinio) metu. Afrikoje vaikai kareiviai pagal nacionalinius įstatymus anksčiau buvo kaltinami už tarptautinius nusikaltimus, įskaitant karo nusikaltimus. Pavyzdžiui, 2000 metais, KDR įvykdė mirties bausmę 14 metų vaikui kareiviui, o 2001 metais dar keturi vaikai kareiviai, kurių amžius svyravo nuo 14 iki 16 metų, taip pat buvo išgirdę tokį patį nuosprendį, tačiau galų gale šios bausmės nesulaukė

¹⁴⁷Eszter Kirs, „Save the Children of War - Thoughts on Child Recruitment”, *Acta Societatis Martensis* 2 (2006): 94-95;

¹⁴⁸Fanny Leveau, „Liability of Child Soldiers Under International Criminal Law”, *Osgoode Hall Review of Law and Policy*, Volume 4, No. 1 (2013): 38-39, <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=ohrlp>;

¹⁴⁹„The International Criminal Responsibility of Child Soldiers”, *Humanium*, žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d., <https://www.humanium.org/en/the-international-criminal-responsibility-of-child-soldiers-2/>;

dėl nevyriausybinų organizacijų įsikišimo, kurie stengėsi ir iki šiolei stengiasi užtikrinti vaikų kareivių apsaugą¹⁵⁰.

Todėl pagal naujausius žmogaus teisių tribunolų statutus <...> klausimas dėl amžiaus ir baudžiamosios atsakomybės lieka neišspręstu. <...> Pavyzdžiui, Tarptautiniai baudžiamieji tribunolai buvusiai Jugoslavijai ir Ruandai apskritai nekelia minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos, o tik pabrėžia atsakingų asmenų patraukimo baudžiamajon atsakomybėn ir bausmių svarbą. Įstatymai dėl elgesio su nepilnamečiais už kuriuos paprastai yra vykdomas baudžiamasis persekiojimas taip pat pripažįsta, kad nėra bendro sutarimo dėl minimalaus baudžiamosios atsakomybės amžiaus tam parodant, jog nėra nei sutarčių, nei paprotinių normų. Tik pagal UNICEF parengtą ataskaitą buvo iliustruota, jog yra aptinkamas įvairus baudžiamosios atsakomybės amžius, nesutariant dėl vieno bendro, pavyzdžiui: Japonijoje - 20, Indijoje, Pietų Afrikoje ir Sudane - 7, Anglijoje - 13, <...> Peru - 18 ir t.t.¹⁵¹

Priverstinis verbavimas:

Ši verbavimo kategorija, priešingai nei savanoriška yra įvertinama kaip civilių asmenų (dažniau vaikų, jaunesnių nei 18 metų) terorizavimo ir šantažo priemone¹⁵², kurios objektu tampa artimieji, draugai, šeimos nariai. Pavyzdžiui, dar 2018 metais Žmogaus teisių komisijos Pietų Sudane pirmininkė teigė, pastebėjusi naują pokytį, jog Pietų Sudano regione, tiek vyriausybė, tiek sukilėlių grupės siekia padidinti vaikų kareivių skaičių, naudodami priverstinę verbavimo kategoriją¹⁵³. Pagal atliekamus kasmetinius tyrimus, priverstinis verbavimas, vidutiniškai yra du ar net tris kartus dažniau naudojamas nei savanoriškas. Todėl specialistai Acemoglu ir Wolitzky, dažnai bando atsakyti į klausimus kodėl būtent ši verbavimo kategorija yra dažnesnė ir kodėl tai yra nukreipiama į pažeidžiamiausią visuomenės grupę - vaikus. Vis dėlto kaip ir įprastiniuose tyrimuose, pagrindinė priežastis yra turto neturėjimas, nors ši priežastis taip pat galioja ir savanoriškam verbavimui¹⁵⁴.

Čadas taip pat yra iš tų šalių, kuomet vaikai kareiviai per prievartą yra verbuojami. Human Rights Watch duomenimis, Čado nacionalinės armijos brigados generolas pripažino, jog jo armija prievarta verbuodavo 12-15 metų berniukus, intensyviai verbuojant Salamato ir Ouaddai

¹⁵⁰Leveau, *supra note*, 148: 53-55;

¹⁵¹Nienke Grossman, „Rehabilitation or Revenge: Prosecuting Child Soldiers for Human Rights Violations”, University of Baltimore Law (2007): 338-340, https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1263&context=all_fac;

¹⁵²International Committee of the Red Cross, *supra note*, 27: 4;

¹⁵³„United Nations Sees Increase in Child Soldiers Recruited in S. Sudan”, VOA News, žiūrėta 2019 m. spalio 13 d., <https://www.voanews.com/africa/united-nations-sees-increase-child-soldiers-recruited-s-sudan>;

¹⁵⁴„Why forced recruitment?”, WordPress, žiūrėta 2019 m. spalio 13 d., <https://childsoldiercrisis.wordpress.com/why-forced-recruitment/>;

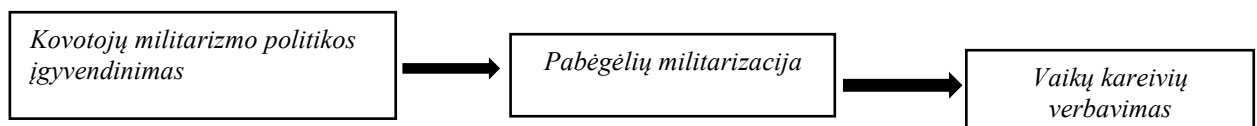
regionuose rytiniame Čade ir Wadi Fira regione šiaurės rytuose¹⁵⁵. Be to be Čado, intensyvus priverstinis verbavimas yra užfiksuojamas ir kitose šalyse: Afganistane, Sudane, Sirijoje, Liberijoje, KDR ir t.t.

2.1.3 Vaikų kareivių verbavimo modeliai

Schema Nr. 1. Vaikų kareivių verbavimo modeliai pagal politologę Sarah K. Lischer

Politologė Sarah K. Lischer pripažįsta du vaikų kareivių verbavimo modelius: militarizacijos kelią (angl. *Militarisation path*) ir nesaugumo kelią (angl. *Insecurity path*)¹⁵⁶.

Militarizacijos kelias (angl. *Militarisation path*)

(Pastaba: šiame modelyje vyrauja priverstinė vaikų kareivių verbavimo kategorija).

Pagal šią schemą pirmiausia ginkluotosios grupuotės ar pajėgos vyriausiųjų vadų įsakymu nusprendžia įgyvendinti militarizmo politiką pabėgėlių stovyklose¹⁵⁷. Pavyzdžiui, Kakuma pabėgėlių stovykla, kuri aptinkama „Kenijos šiaurės vakaruose, <...> kurioje gyvena visokio amžiaus žmonės iš Somalio, Etiopijos, KDR, Ruandos, Burundi, Eritrėjos, Ugandos ir t.t. Daugumą sudaro pabėgėliai iš Somalio - 44,5% bendruomenės, po to seka pietų sudaniečiai–33.7%. Bendrai vaikai sudaro 55%, daugiau nei pusė jų nelanko mokyklos dėl įvairių priežasčių - vaikų darbo jėgos, <...> aprūpinimo stokos bei poreikio padėti šeimai“¹⁵⁸. Tokios priežastys atsiranda tuomet, kai ginkluotosios pajėgos įsitvirtina pabėgėlių stovyklose tam suformuojant pabėgėlių militarizaciją iš kurios po to seka vaikų kareivių verbavimas¹⁵⁹.

¹⁵⁵„Chad: Forced recruitment by the army including of children; whether this is ongoing; location where raids are being conducted”, Refworld, žiūrėta 2019 m. spalio 13 d., <https://www.refworld.org/docid/49b92b571e.html>;

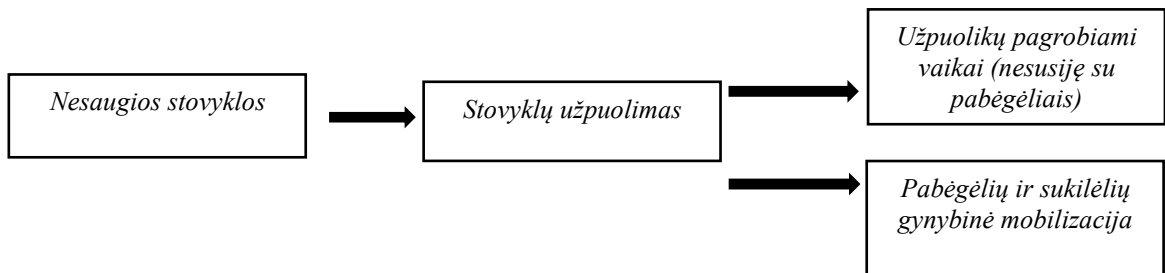
¹⁵⁶Dudenhoefer, *supra note*, 29;

¹⁵⁷*Ibid*;

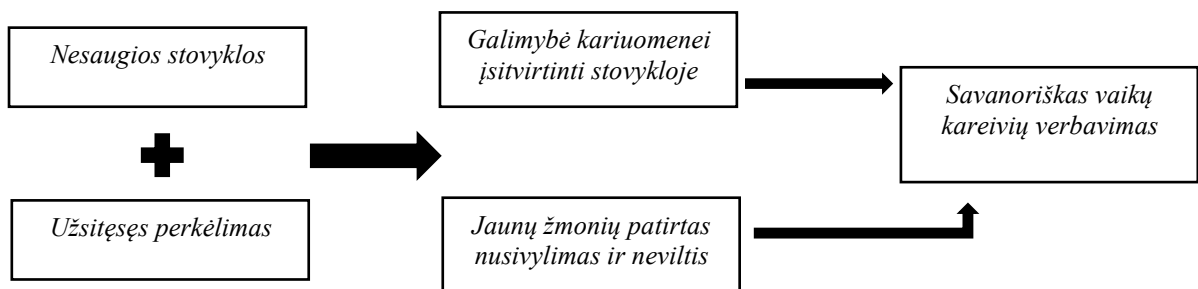
¹⁵⁸„Kakuma pabėgėlių stovykla”, ProjectKakuma, žiūrėta 2019 m. gruodžio 1 d., <https://www.projectkakuma.com/lt/index.html>;

¹⁵⁹Dudenhoefer, *op. cit*;

Nesaugumo kelias (angl. *Insecurity path*)

Nesaugumo kelias laikui bėgant (angl. *Insecurity path over time*)

(Pastaba: šiame modelyje vyriauja savanoriška vaikų kareivių verbavimo kategorija)¹⁶⁰.

Kalbėdami apie šiuos vaikų kareivių verbavimo modelius, pabėgėlių stovyklos dažnai tampa nesaugiomis stovyklomis vien dėl to, nes pagal nevyriausybinių organizacijų atliekamas kasmetines ataskaitas, tokiose stovyklose vaikų kareivio verbavimas yra labiausiai nuspėjamas. Apie šiuos politologės išskirtus modelius nekalba nei suinteresuotos, kompetentingos institucijos, nei pačios valstybės narės, kuriose tai yra vykdoma, todėl šioje srityje yra išvelgiama didžiulė spraga. Nes kaip ir parodyta schemeje, atsiradus tokiam ginkluotųjų grupuočių susidomėjimui atsiranda ne tik galimybė kariuomenėms įsitvirtinti stovyklose, bet tuo pačiu atsiranda galimybė jaunimą prisijaukinti, tam patenkinus materialinius poreikius iš kurių po to atsiranda savanoriškas vaikų kareivių verbavimas, kuris pasireiškia laisvu vaikų noru įstoti į karines gruputes ir ten vykdyti pagalbinio, politinio pobūdžio funkcijas. Tačiau, nevyriausybinių organizacijų (tokių kaip - UNICEF, Amnesty International, War Child, TRKK) darbuotojai bei savanoriai dažnai bando apsaugoti pabėgėlių ir šalies viduje perkeltų asmenų stovyklas, stengiantis atgrasyti verbuotojus¹⁶¹.

¹⁶⁰Dudenhoefer, *supra note*, 29;

¹⁶¹*Ibid*;

2.1.4 Vaikų kareivių verbavimo draudimas

Vaikų kareivių verbavimo draudimo institutas yra įtvirtintas ne viename tarptautiniame teisės dokumente (I-II PP, CRC, Romos bei SSLT statutuose, OPAC fakultatyviniame protokole, ACRWC chartijoje). Vadovaujantis šiais teisės šaltiniais, vaikų kareivių verbavimas yra prilyginamas: *ius cogens* normoms, papročiui¹⁶², karo nusikaltimui, žmogaus teisių pažeidimui¹⁶³.

Tačiau pats teisinis mechanizmas yra labai silpnas, nepaisant to, jog tarptautinės teisės sritys sąveikauja tarpusavyje. To pavyzdžiu tampa, TBT bei SSLT praktika, kuri vaikų kareivių apsaugos klausimu nėra gausi, priešingai nei kiti THT nagrinėjami klausimai, kaip antai: „Karo vadų atsakomybė“, „Kibernetinių technologijų panaudojimo ginkluotuose konfliktuose poveikis tarptautinei humanitarinei teisei“, „Kasetinių šaudmenų problema tarptautinėje humanitarinėje teisėje“ ir t.t.

Šiame skyriuje bus aptariamoms tos šalys, kuriose yra užfiksuotas intensyviausias vaikų kareivių verbavimo lygis. Pavyzdžiui, *Kongo Demokratinėje Respublikoje (toliau - KDR)* - Thomas Lubanga Dyilo, Germain Katanga, Kyungu Mutanga, Jean - Pierre Biyoyo, Bosco Ntaganda. *Liberijoje* - Charles Taylor. *Siera Leonėje* - Alex Tamba Brima, Brima Bazzy Kamara, Santigie Bortor Kanu, Morris Kallon, Issa Hassan Sesay. *Ugandoje* - Joseph Kony, Vincent Otti ir kiti¹⁶⁴.

KDR

„Pirmoji iki galo išspręsta su vaikais kareiviais susijusi TBT byla - Thomaso Lubangos Dyilo. Šioje byloje kaltinamasis buvo KDR pilietis, kuris kartu su bendraminčiais įkūrė UPC karinę organizaciją <...> veikusią 2001-2007 metais pilietinio konflikto“¹⁶⁵, kuris kilo dėl politinių neramumų, žemės ir gamtinių išteklių pasisavinimo, metu¹⁶⁶ bei pagarsėjusią žiauriaus nusikaltimais, THT pažeidimais, įskaitant jaunesnių nei 15 metų vaikų kareivių (priverstinį, savanorišką) verbavimą ir tiesioginį (aktyvų) išnaudojimą ginkluotosios kovos veiksmuose, kurie buvo įgyvendinami laikotarpiu nuo 2002 metų rugsėjo 1 dienos iki 2003 metų rugpjūčio 13 dienos. Bylos nagrinėjimo eigoje gavus papildomų liudininkų įrodymų (vaizdo įrašų) buvo matyti, jog vaikai kareiviai buvo siunčiami ir į kitus regionus, kaip antai: Mandro, Mongbwalu,

¹⁶²Marquise Houle, „The Legal Responsibility of Child Soldiers“, *International Law Yearbook*, 8 (2017-2018): 196;

¹⁶³„Child labour and armed conflict“, *supra note*, 68;

¹⁶⁴„International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher“, *supra note*, 13: 26;

¹⁶⁵Justinas Žilinskas ir Tomas Marozas, *Tarptautinė humanitarinė (ginkluoto konflikto) teisė* (Vilnius: VĮ Registru centras, 2016), 157;

¹⁶⁶Kristin Gallagher, „Towards a Gender - Inclusive Definition of Child Soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo“, *Eyes on the ICC, volume, 7, No. 1* (2010): 122;

Rwampara, Bunia, Tchomia, Bogoro, kuriuose patirdavo žiaurių bausmių. Įrodymai taip pat liudija, jog mergaitės kareivės buvo priverstos atlikti namų ruošos darbus, patirdavo seksualinį smurtą ir prievartavimus UPC/FPLC vadų (Thomaso Lubanga dėl šių veikų nebuvo kaltinamas). <...> Taip pat buvo suformuotas specialus „Kadogo dalinys“, kurį sudarė vaikai kareiviai iki 15 metų. Jie tarnavo ir kaip kariai, ir kaip asmens sargybiniai. Galiausiai po šio tyrimo, 2012 metais TBT priėmęs sprendimą iš esmės skyrė Lubangai 14 metų laisvės atėmimo bausmę, vadovaujantis Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies e) punkto vii) papunkčiu¹⁶⁷ bei pripažinus vaikams kareiviams teisę į reparacijas (žalos atlyginimą)¹⁶⁸.

Kyungu Mutanga, dar žinomas kaip Gideonas, buvo KDR pilietis, kuris vadovavo Mai-Mai milicijai, įsikūrusiai Katangos provincijoje (KDR pietryčiuose). Kyungu Mutanga kaip aukščiausio rango vadovas dalyvavo nusikaltimuose, kaip antai: civilių gyventojų mirties bausmių vykdymas, išžaginimai, plėšikavimai, jaunesnių nei 15 metų vaikų kareivių verbavimas, kanibalizmo aktai ir kita. Šie nusikaltimai buvo vykdomi Mitwaba, Pveto ir Manono miestuose, laikotarpiu nuo 2003-2006 metų¹⁶⁹.

Mutangos vadovaujama Mai-Mai milicija buvo aktyvi per du vykusius Kongo karus. Vaikų kareivių verbavimui ir išnaudojimui didelės įtakos neturėjo jokie taikos susitarimai, bandymai juos nuginkluoti. Pavyzdžiui, net tarptautinis teisinis mechanizmas, kuriuo buvo siekiama sustabdyti vaikų kareivių verbavimą ir išnaudojimą, taip pat nepakeitė šios milicijos tvirtai nusistovėjusios praktikos. <...> Per du Kongo ginkluotus konfliktus Mai-Mai vykdė karinę veiklą Katangos, Šiaurės ir Pietų Kivu, Orientale ir Maniema provincijose. <...> Per visą ginkluoto konflikto laikotarpį Mai-Mai buvo atsakinga už rimtus žmogaus teisių pažeidimus, <...> o įrašai apie vaikų kareivių verbavimą yra plačiai dokumentuoti šešiose iš eilės JT Generalinio Sekretoriaus metinėse ataskaitose apie vaikus ir ginkluotus konfliktus (2002-2009 metais)¹⁷⁰.

Šiai grupei vadovavęs vadas Kyungu Mutanga, griežtai neigė dalyvavimą aptariamuose veiksmuose ir teigė pirmą kartą teisme girdėjęs apie jam ir jo vyrams pateiktus kaltinimus. Galiausiai, 2009 metais kovo 6 dieną Mutanga buvo nuteistas mirties bausme už karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui, terorizmą, sukilimus¹⁷¹.

¹⁶⁷ „The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012. Summary of the Judgment”, https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03947.PDF;

¹⁶⁸ Sangeetha Yogendran, „Did the ICC Fail Child Victims in the Lubanga Reparations Order”, *Amsterdam Law Forum* 9, No. 2 (2017): 69, <http://amsterdamlawforum.org/article/view/373/535>;

¹⁶⁹ „Kyungu Mutanga case: facts, legal procedure”, Trial International, žiūrėta 2019 m. spalio 15 d., <https://trialinternational.org/latest-post/kyungu-mutanga/>;

¹⁷⁰ Coalition to Stop the Use of Child Soldiers, „Mai-Mai Child Soldier Recruitment and Use: Entrenched and unending”, United Kingdom (2010): 1-2, 4-5, https://www1.essex.ac.uk/armedcon/story_id/000910.pdf;

¹⁷¹ „Kyungu Mutanga case: facts, legal procedure”, *op. cit.*

Be Mutangos buvo nubausti ir kiti aukščiausio rango vadovai kaip antai: Katanga, Ntaganda, Byoyo ir Chui¹⁷².

2007 metais TBT išdavė arešto orderį Džermeinui Katangai (slapyvardis „Simba”), apkaltinus karo nusikaltimais, nusikaltimais žmoniškumui, kurie buvo įvykdyti Bogoro kaime Kongo Iturio regione. Katanga dalyvavo išpuolyje, būdamas karinės organizacijos FRPI (į kurį buvo įtraukti vaikai kareiviai) vadovu, 2003 metais. <...> Per išpuolį žuvo mažiausiai 200 civilių gyventojų, tarp jų 173 vaikai, jaunesni nei 18 metų. Moterys ir mergaitės buvo seksualiai išnaudojamos, kiti buvo įkalinti pastate, užpildytame lavonais¹⁷³. Tačiau pagal turimus duomenis, pagrindinis vaidmuo įvykdytame mirtiname išpuolyje teko Mathieu Ngudjolo Chui, kuris yra kaltinamas trimis nusikaltimais žmoniškumui (žmogžudyste, seksualine vergija, prievartavimais) ir septyniais karo nusikaltimais (tyčiniu žudymu, nukreiptu išpuoliu prieš civilius, plėšimu, turto sunaikinimu, vaikų kareivių verbavimu ir išnaudojimu, išžaginimu, seksualine prievarta)¹⁷⁴. Galiausiai kaltinamieji, Katanga buvo nubaustas 12 metų laisvės atėmimo bausme¹⁷⁵, o Chui 2012 metų gruodžio 18 dieną buvo išteisintas¹⁷⁶.

Liberija

Charles Taylor buvęs Liberijos prezidentas, kuris 2012 metų balandžio mėnesį buvo teisiamas ir nuteistas dėl vienuolikos pateiktų kaltinimų, kurie susiję su karo nusikaltimais, nusikaltimais žmoniškumui ir kitais rimtais THT pažeidimais, padarytais nuo 1996 metų lapkričio 30 dienos iki 2002 metų sausio 18 dienos¹⁷⁷. Taylor buvo pirmasis buvęs valstybės vadovas, nuteistas tarptautinio teismo po Antrojo pasaulinio karo¹⁷⁸.

Pilietinis karas Siera Leonėje pasižymėjo itin intensyviu vaikų kareivių verbavimu ir jų išnaudojimu, kurį įgyvendino RUF ir AFRC ginkluotosios pajėgos, vėliau sudariusios sąjungą. Konfliktas prasidėjo 1991 metais, kai RUF, vadovaujama Foday Sankoh, užpuolė Sierą Leonę iš kaimyninės Liberijos ir nepaisant taikos derybų, toliau tęsė išpuolius prieš Siera Leonės vyriausybę. <...> Šiek tiek daugiau nei dešimtmetį trukęs konfliktas Siera Leonėje išplieskė dėl

¹⁷² „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher”, *supra note*, 13: 26;

¹⁷³ „DRC: All you need to know about the historic case against Germain Katanga”, Amnesty International, žiūrėta 2019 m. gruodžio 10 d., <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/03/drc-all-you-need-know-about-historic-case-against-germain-katanga/>;

¹⁷⁴ „Mathieu Ngudjolo Chui: charges, verdict, challenges”, Coalition for the International Criminal Court, žiūrėta 2019 m. gruodžio 10 d., <http://www.coalitionfortheicc.org/cases/mathieu-ngudjolo-chui>;

¹⁷⁵ „Germain Katanga sentenced to 12 years imprisonment”, International Criminal Court, žiūrėta 2019 m. gruodžio 10 d., <https://www.icc-cpi.int/pages/item.aspx?name=PR1008>;

¹⁷⁶ „Mathieu Ngudjolo Chui: charges, verdict, challenges”, *op. cit*;

¹⁷⁷ „The Trial of Charles Taylor before the Special Court for Sierra Leone: The Appeal Judgment”, The Open Society Justice Initiative, žiūrėta 2019 m. spalio 14 d., <https://www.justiceinitiative.org/publications/trial-charles-taylor-special-court-sierra-leone-appeal-judgment>;

¹⁷⁸ „Charles Taylor convicted in „blood diamond” and child soldier trial”, The Journal, žiūrėta 2019 m. spalio 14 d., <https://www.thejournal.ie/charles-taylor-convicted-in-blood-diamond-and-child-soldier-trial-430205-Apr2012/>;

to, nes šalis buvo garsi aliuviniais deimantais. Todėl RUF karinė organizacija siekė kontroliuoti deimantų kasyklas, tam išnaudojant vaikus kareivius bei kitus civilius gyventojus priverstiniam darbui - renkant deimantus. <...> Charles Taylor liepė savo ginkluotosioms grupėms padaryti Siera Leonės regioną „baimingą“. Tai reikštų naikinti, žudyti civilius gyventojus, amputuoti jų rankas, kojas, griauti tiltus, tiesti kelių blokus, taip pat įvykdyti viešas mirties bausmes. <...> Be to šios teroristinės kampanijos metu moterys ir mergaitės buvo prievartaujamos viešai, o žmonės buvo deginami gyvi savo namuose. <...> Jei vaikai kareiviai nesutikdavo įvykdyti šių brutalių veiksmų, jiems tekdavo patirti siaubingą fizinį smurtą¹⁷⁹. Kaltinamasis už šių veikų visumą buvo nuteistas penkiasdešmties metų laisvės atėmimo¹⁸⁰.

Uganda

LRA sukilėlių grupuotė dar žinoma kaip Viešpaties pasipriešinimo armija buvo pirmoji grupuotė, kuri pasiryžo nuversti Šiaurinę Ugandos vyriausybę, kurioje gyveno apie 1,4 milijono gyventojų iš kurių apie 80 procentų sudarė vaikai ir moterys, kurių teisės buvo smarkiai pažeidinėjamos. Pavyzdžiui, kiekvieną vakarą, patiriant LRA organizuojamus išpuolius, maždaug apie 30 000 tūkstančių vaikų palikdavo savo namus, ieškodami saugesnės vietos. Dažniausiai toks „naktinio judėjimo“ reiškinys pasireiškėdavo Pader, Kitgumo ir Gulu rajonuose. <...> Pagal turimą statistiką nuo 1986 metų LRA grupuotė pagrobė daugiau nei 20 000 tūkstančių, o nuo 2002 metų birželio mėnesio apie 12 000 tūkstančių vaikų kareivių, tam paversdama juos kombatantais ar sekso vergais¹⁸¹.

Po verbavimo vaikams kareiviams karinės organizacijos dažnai paskirdavo karines pratybas, kurios trukdavo apie vieną mėnesį. Nepraėjus šiam laikotarpiui, <...> vaikai kareiviai darėsi silpnesni ir pradėdavo daryti vis daugiau klaidų, dėl kurių juos dažnai bausdavo. Kai kuriais atvejais, užverbuoti vaikai kareiviai bandę pabėgti buvo nužudomi¹⁸². Todėl TBT pagal turimas faktines aplinkybes, išdavė arešto orderius dar penkiems įtariamiesiems LRA karinės grupuotės vadams - Otti, Odhiambo, Kony, Lukwiya ir Ongwen¹⁸³.

Siera Leonė

¹⁷⁹Kirsten Keith, „Blood diamonds and war crimes: The case against Charles Taylor”, *Volume 15* (2012): 100-101, 103-104, <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/SCULawRw/2012/7.pdf>;

¹⁸⁰ „The Trial of Charles Taylor before the Special Court for Sierra Leone: The Appeal Judgment”, *supra note*, 177;

¹⁸¹ „Children bear the brunt of Uganda’s 19-year conflict”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. gruodžio 2 d., https://www.unicef.org/protection/uganda_25704.html;

¹⁸² „V. Child Recruitment by Ugandan forces”, žiūrėta 2019 m. spalio 15 d., https://www.hrw.org/reports/2003/uganda0303/uganda0403-04.htm#P402_66868;

¹⁸³ „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher”, *supra note*, 13: 26;

Hinga Norman byloje, SSLT pirmą kartą sprendė klausimą dėl vaikų kareivių verbavimo. Pavyzdžiui, Tarptautiniai baudžiamieji tribunolai buvusiai Jugoslavijai ir Ruandai, net nenurodo šio nusikaltimo savo atitinkamuose įstatuose. <...> Tačiau Specialiojo teismo Apeliacinė kolegija nusprendė, jog vaikų kareivių verbavimas pagal paprotinę tarptautinę teisę yra laikomas nusikaltimu dėl kurio yra užtraukiama asmeninė baudžiamoji atsakomybė. <...> Priimant šį sprendimą, teismas vadovavosi ne vienu nacionaliniu ar tarptautiniu teisės aktu, tačiau daugiausia dėmesio skyrė 1977 metų I-II PP ir CRC¹⁸⁴. Kaltinamasis mirė taip ir nesulaukęs teismo galutinio sprendimo¹⁸⁵.

Kita byla, kuri buvo nagrinėta SSLT, tai Kamara byla. Nuo 1998 metų vasario mėnesio iki 1998 metų balandžio 30 dienos Brima Bazy Kamara buvo AFRC/RUF karinių organizacijų vadas Kono rajone, esančiame Rytinėje Siera Leonėje. <...> Ruošiamų išpuolių tikslas buvo sukelti terorą, nubausti gyventojus už tariamą pasyvią paramą prezidento Kabbah režimui. <...> Kamara buvo vienas iš vadų, vadovavusių karinėms operacijoms, kurios buvo nukreiptos prieš Fritauną. Šios operacijos pasižymėjo dideliu žiaurumu, įvykdytų prieš Fritauno civilius gyventojus. T.y vykdant mirties bausmes, plėšiant ir deginant kaimus, seksualiai prievartaujant, priverčiant tuoktis bei priverčiant dirbti deimantų kasyklose, tam pasitelkiant visais atvejais vaikus kareivius. <...> Kaltinamasis Kamara buvo areštuotas, perduotas SSLT ir <...> nuteistas 45 metams laisvės atėmimo bausme¹⁸⁶. Be jų, tariamai buvo nubausti ir kiti aukščiausiojo rango vadai - Brima, Kanu, Kondewa, Sesay, Kallon ir Gbao¹⁸⁷.

¹⁸⁴Alison Smith, „Child Recruitment and the Special Court for Sierra Leone”, *Journal of International Criminal Justice* 2, No. 4 (2004): 1141-1142;

¹⁸⁵„Samuel Hinga Norman: facts, legal procedure”, Trial International, žiūrėta 2019 m. gruodžio 2 d., <https://trialinternational.org/latest-post/samuel-hinga-norman/>;

¹⁸⁶„Ibrahim Bazy Kamara case: facts, legal procedure”, Trial International, žiūrėta 2019 m. spalio 15 d., <https://trialinternational.org/latest-post/ibrahim-bazy-kamara/>;

¹⁸⁷„International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher”, *supra note*, 13: 26;

VAIKŲ KAREIVIŲ VERBAVIMĄ DRAUDŽIANČIOS VALSTYBĖS

(Pagal World Vision parengtą analizę 2019 metais¹⁸⁸)

1. Albanija	41. Hondūras	81. Moldovos Respublika
2. Andora	42. Vengrija	82. Rumunija
3. Angola	43. Islandija	83. Ruanda
4. Argentina	44. Indonezija	84. Sent Kitsas ir Nevis
5. Antigva ir Barbuda	45. Airija	85. Sent Lusija
6. Bahamai	46. Italija	86. Sent Vinsentas ir Grenadinai
7. Belgija	47. Japonija	87. Samoa
8. Belizas	48. Jordanija	88. Senegalas
9. Beninas	49. Kiribatis	89. Serbija
10. Butanas	50. Laosas	90. Slovakija
11. Bosnija ir Hercegovina	51. Latvija	91. Slovėnija
12. Botsvana	52. Liberija	92. Saliamono salos
13. Bulgarija	53. Lichtenšteinas	93. Pietų Afrika
14. Burkina Fosas	54. Lietuva	94. Ispanija
15. Kambodža	55. Liuksemburgas	95. Šri Lanka
16. Kamerūnas	56. Madagaskaras	96. Surinamas
17. Komorosos	57. Malavis	97. Švedija
18. Kongas	58. Maldyvai	98. Šveicarija
19. Kosta Rika	59. Malta	99. Tadžikistanas
20. Dramblio Kaulo Krantas	60. Maršalo salos	100. Tailandas
21. Kroatija	61. Mauricijus	101. Makedonija
22. Čekijos Respublika	62. Mikronezija	102. Timoras-Leste
23. Danija	63. Monakas	103. Togas
24. Dominikos Respublika	64. Mongolija	104. Trinidadas ir Tobagas
25. Ekvadoras	65. Juodkalnija	105. Tunisas
26. Dominika	66. Marokas	106. Turkija
27. Ekvatoriaus Gvinėja	67. Mozambikas	107. Tuvalu
28. Eritrėja	68. Namibija	108. Uganda
29. Estija	69. Nauru	109. Urugvajus
30. Svazilandas (Eswatini)	70. Nepalas	110. Uzbekistanas
31. Etiopija	71. Nikaragva	111. Vanuatu
32. Fidžis	72. Nigeris	112. Venesuela
33. Suomija	73. Omanas	113. Zimbabvė
34. Gabonas	74. Palau	
35. Gambija	75. Panama	
36. Gana	76. Peru	
37. Graikija	77. Lenkija	
38. Grenada	78. Portugalija	
39. Gvinėja	79. Kataras	
40. Haitis	80. Korėjos Respublika	

¹⁸⁸ „Child Soldiers: A global recruitment index”, *supra note*, 132: 2-13;

2.2 Vaikų kareivių apsauga nuo tiesioginio (aktyvaus) dalyvavimo ginkluotosios kovos veiksmuose

I ir II PP buvo pirmieji tarptautiniai teisiniai dokumentai, kurie priėmė sprendimą uždrausti tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose¹⁸⁹. Pavyzdžiui, pirmame papildomame protokole susijusiam su Tarptautiniu ginkluotu konfliktu, teigiama, jog „konflikto šalys turi imtis visų įmanomų priemonių, kad vaikai kareiviai, nesulaukę 15 metų, tiesiogiai nedalyvautų karo veiksmuose“¹⁹⁰.

Dažnai kyla dilema, kokie vis dėlto veiksmai gali būti priskirti tiesioginiam vaikų kareivių dalyvavimui už kurį atitinkamai kiltų atsakomybė tą leidusiems atlikti asmenims, kurie būtų atsakingi už tokį rimtą THT pažeidimą. <...> Tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose sąvoka yra viena iš sąvokų, kurią labai sunku interpretuoti. <...> Dėl to gvildenant šią dilemą, šis klausimas laikui bėgant tapo aktualus po 2001 metų rugsėjo 11 dienos surengtų išpuolių, kuomet Bušo administracija siekė sukurti veiksmingą kovos su terorizmu politiką. Pavyzdžiui, Bušo administracija pasirinko unikalų požiūrį į tiesioginį dalyvavimą, klasifikuodama „alQaeda“ narius ne kaip civilius ar kombatantus, bet kaip „neteisėtus prieš kombatantus“. <...> Tačiau toliau plėtojant savo tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose sąvokos aiškinimą, tuo pat metu TRKK neseniai paskelbė savo aiškinamąsias gaires, tam siekiant pateikti rekomendacijas dėl šios analizuojamos sąvokos aiškinimo¹⁹¹.

Todėl TRKK savo parengtose aiškinamosiose rekomendacijose, tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose apibrėžė kaip karo veiksmus, kurie dėl savo pobūdžio ar tikslo gali padaryti realią žalą prieš pajėgų personalui ar įrangai¹⁹² (šiam apibrėžimui pritarė ir Tarptautinis baudžiamasis tribunolas Ruandai Rutagandos byloje)¹⁹³. Kadangi šis apibrėžimas yra siauro pobūdžio¹⁹⁴, daugelis ekspertų išreiškė nesutikimą su TRKK metodu, išskiriant tokį tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose sąvoką, manant, kad <...> nepakankamai yra atsižvelgiama į karinę tikrovę¹⁹⁵. Tačiau nors ir esant šiam prieštaravimui, juo vis tiek remiamasi, papildomai bandant atskirti tiesioginį dalyvavimą nuo netiesioginio. Pavyzdžiui, I PP komentare netiesioginiam

¹⁸⁹ „Children protected under International Humanitarian Law”, *supra note*, 49;

¹⁹⁰ „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas)”, *supra note*, 50;

¹⁹¹ Eric Christensen, „The Dilemma of Direct Participation in Hostilities,” *Journal of Transnational Law & Policy* 19, No. 2 (2010): 282-284;

¹⁹² Smith, *supra note*, 184: 1144;

¹⁹³ „The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubemwe Rutaganda”, *Case No. ICTR-96-3-T*, 1999, para. 100, http://www.worldcourts.com/ict/eng/decisions/1999.12.06_Prosecutor_v_Rutaganda.pdf;

¹⁹⁴ Catherine Harwood, „Guest Post: A Matter of Distinction: active and direct participation in hostilities and the war crime of using child soldiers”, *Spreading The Jam (International Law, International Criminal Law, Human Rights and Transitional Justice)*, žiūrėta 2019 m. spalio 16 d., <https://dovjacobs.com/2014/07/14/guest-post-a-matter-of-distinction-active-and-direct-participation-in-hostilities-and-the-war-crime-of-using-child-soldiers/>;

¹⁹⁵ Shane Darcy, „Direct Participation in Hostilities”, *Oxford Bibliographies*, žiūrėta 2019 m. spalio 16 d., <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0137.xml>;

dalyvavimui yra priskiriami tokie dalyvavimo veiksmai kaip informacijos rinkimas, įsakymų perdavimas, šaudmenų gabenimas ir sabotažo aktai, kurie nėra įtraukiami į draudimą, kuris numatytas I PP 77 straipsnio 2 dalyje, kuriame ir yra kalbama apie vaikų kareivių tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose draudimą¹⁹⁶.

Tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose apibrėžimas netaikomas vykstant vidaus neramumams, įtampos situacijoms, įskaitant riaušes, pavienius ir atsitiktinius smurto ir kitus panašaus pobūdžio veiksmus. Be to, net ir ginkluoto konflikto metu (tarptautinio ar netarptautinio) ne visi veiksmai sudaro karo veiksmus, kurie yra priskiriami tiesioginiam dalyvavimui. <...> Praktikoje vaikų kareivių dalyvavimas karo veiksmuose vyksta įvairiomis formomis, intensyvumo laipsniais bei įvairiausiomis geografinėmis, kultūrinėmis, politinėmis, karinėmis aplinkybėmis. Todėl nustatant ar tam tikras elgesys reiškia tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose, reikia tinkamai atsižvelgti į aplinkybes, vyraujančias tuo metu ir toje vietoje. Vis dėlto aplinkybių, susijusių su kiekvienu konkrečiu atveju svarba, neturėtų atitraukti dėmesio nuo to, kad tiesioginis dalyvavimas karo veiksmuose išlieka teisiškai ribota samprata, kuri turi būti aiškinama teoriškai pagrįstai ir nuosekliai, atspindint pagrindinius THT principus¹⁹⁷.

Tačiau, kad vaiko kareivio veiksmai būtų „tiesioginiai“, jie turi turėti tiesioginį priežastinį ryšį tarp vykdomos veiklos ir žalos padarytos priešui tuo metu ir toje vietoje, kur vyksta ginkluoti veiksmai. Pavyzdžiui, amunicijos fabrike dirbantys vaikai ar teikiantys strateginę žvalgybos analizę tiesiogiai nedalyvautų karo veiksmuose, bet ruošiantys ginklų sistemas frontų linijose, teikiantys taktinę žvalgybą jau atitiktų tiesioginio dalyvavimo apibrėžimą¹⁹⁸.

Romos statute, priešingai nei I-II PP yra įtvirtinta nuostata, kuri išskiria ne tiesioginį, bet aktyvų dalyvavimą karo veiksmuose 8 straipsnio 2 dalies b) punkto xxvi) papunktyje: „jaunesnių nei penkiolikos metų vaikų ėmimas arba verbavimas į nacionalines ginkluotąsias pajėgas arba jų panaudojimas, kad jie aktyviai dalyvautų karo veiksmuose - yra prilyginamas karo nusikaltimui“¹⁹⁹. Vis dėlto, tarptautinėje teisėje yra bendrai pripažįstama, jog sąvokos „aktyvus“ ir „tiesioginis“ yra sinonimai, kurie yra taikomi kilus ginkluotam konfliktui²⁰⁰. Pavyzdžiui, Lubangos, Katangos ir Ntagandos bylose buvo priimtas sprendimas iš esmės, aukščiausiojo rango vadovams ir jų grupuotėms skirti sankciją pagal Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies e) punkto vii) papunktį, kuris atkartoja to paties minėto straipsnio b) punkto xxvi) papunkčio

¹⁹⁶Smith, *supra note*, 184: 1145;

¹⁹⁷Nils Melzer, „Interpretive guidance of the notion of direct participation in hostilities under International humanitarian law”, International Committee of the Red Cross (2009): 41-42, <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>;

¹⁹⁸Christensen, *supra note*, 191: 288;

¹⁹⁹„Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas“, *supra note*, 55;

²⁰⁰Michael N. Schmitt, „The Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities: A Critical Analysis”, *Volume 1* (2010): 24, http://www.harvardnsj.org/wp-content/uploads/sites/13/2010/01/Vol.-1_Schmitt_Final.pdf;

teisines nuostatas pripažįstant, jog vaikai kareiviai buvo (tiesiogiai) aktyviai įsitraukę į karo veiksmus²⁰¹.

2.2 Vaikų kareivių apsauga nuo seksualinio išnaudojimo

Afganistane, Čečėnijoje, buvusioje Jugoslavijoje, Haiityje, Liberijoje, Peru, Ruandoje, Siera Leonėje ir kitose valstybėse narėse tebėra iki šiolei seksualiai išnaudojami vaikai kareiviai. <...> Dauguma mergaičių kareivių yra pagrobiamos ir prievarta verbuojamos į reguliarias ir neregulias ginkluotas pajėgas, <...> kurios dažnai remiasi ideologine, etnine ar religine priklausomybe²⁰².

Vaikų kareivių seksualinis išnaudojimas - situacija, kai asmuo, nesąžiningai pasinaudoja kito asmens (vaiko kareivio), jaunesnio nei 18 metų pažeidžiamumu, nesugebant tam pasipriešinti. Pavyzdžiui, <...> per Antrąjį pasaulinį karą Japonijos kariuomenė pagrobė iki 200 000 tūkstančių jaunų merginų kareivių, kad galėtų jas seksualiai išnaudoti. Vienas iš aiškiausių seksualinį išnaudojimą lemiančių veiksnių yra priverstinis verbavimas. <...> Tačiau Graca Machel teigimu, beveik visos mergaitės kareivės, priverstinai įtrauktos į ginkluotas grupes yra įtraukiamos ir į seksualinę vergiją, užkrečiamos lytiškai plintančiomis ligomis, kaip ŽIV/AIDS, <...> kuriomis dažniausiai sergama Afrikoje, ypač Ugandoje. <...> Taip pat Lotynų Amerikoje, kurioje <...> iki šiolei plinta „*la vaca*“, kuris reiškė, jog mergaitę kareivę vienu metu gali išprievartauti 20-25 kariai²⁰³.

Nuo 1990 metų tarptautinė teisinė bendruomenė yra pripažinusi, jog pagal tarptautinę teisę prievartavimas ir kiti seksualiniai veiksmai vis dėlto yra prilyginami karo nusikaltimams, nusikaltimams žmoniškumui, <...> kuriems nesugebama užkirsti kelio²⁰⁴, tam <...> pažeidžiant vaikų kareivių lytinę neliečiamybę, kuri apima savo ruožtu ne vieną smurto formą: išprievartavimus, priverstinį nėštumą, priverstinę sterilizaciją, prostituciją bei seksualinę vergiją²⁰⁵.

²⁰¹Kajsa Sturesson, „Dismantling the Notion of „Participate Actively in Hostilities (A Gender Analysis of the Crime of Using Child Soldiers)”, *Faculty of Law, Lund University* (2017): 34, 40, 43, <http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=8954059&fileId=8954775>;

²⁰²Waltraud Queiser Morales, „Girls Soldiers - The Other Face of Sexual Exploitation and Gender Violence”, *ASPJ Africa & Francophonie - 1st Quarter* (2011): 63, https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ_French/journals_E/Volume-02_Issue-1/morales_e.pdf;

²⁰³Lisa Alfredson, „Sexual Exploitation of Child Soldiers: An Exploration and Analysis of Global Dimensions and Trends”, *University of Pittsburgh* (2001): 2, 6-7, https://www.researchgate.net/publication/313964716_Sexual_Exploitation_of_Child_Soldiers;

²⁰⁴Clare Brown, „Sexual Exploitation and Abuse in Conflict: An International Crime”, *American University International Law Review*, Volume 34, No. 3 (2019), 505;

²⁰⁵Luca Poltronieri Rossetti, „Intra-party sexual crimes against child soldiers as war crimes in Ntaganda. ‘Tadic moment’ or unwarranted exercise of judicial activism?”, *Children in Conflicts as Victims and Perpetrators?*

To pavyzdžiu tampa TBT praktika, kurioje seksualinio išnaudojimo klausimas buvo išspręstas tik vienoje Ntagandos byloje, kuomet 2006 metais sausio 12 dieną, prokuroras Moreno Ocampo kreipėsi į teismą dėl arešto orderio Bosco Ntaganda, kuris <...> buvo atsakingas už karo nusikaltimus, įskaitant vaikų kareivių verbavimą ir tiesioginį išnaudojimą ginkluotosios kovos veiksmuose. Orderis buvo išduotas 2006 metais rugpjūčio 7 dieną. <...> Tačiau praėjus šešiams metams, <...> prokuroras Ocampo vėl pateikė prašymą išduoti antrą arešto orderį, kuriame buvo pabrėžta, jog Ntaganda yra atsakingas už papildomus keturis nusikaltimus žmoniškumui ir penkis karo nusikaltimus, įskaitant prievartavimus ir seksualinę vergiją. <...> Antrasis arešto orderis buvo išduotas 2012 metais liepos 13 dieną, tačiau 2013 metais kovo mėnesį Ntaganda pats savo noru pasidavė TBT. Todėl šis netikėtas pokytis leido TBT prokurorui Fatou Bensouda kreiptis tiesiogiai į teismą dėl visų minėtų kaltinimų patvirtinimo²⁰⁶, tačiau tik 2019 metų lapkričio 7 dieną TBT priėmė galutinį sprendimą, skiriant kaltinamajam trisdešimties metų lasivės atėmimo bausmę už įvykdytus 18 nusikaltimų, kurie yra prilyginami rimtam TBT pažeidimui²⁰⁷.

Į ginkluotus konfliktus įsitraukusios mergaitės kareivės dažnai yra priverstos patenkinti vyrų ar net berniukų seksualinius norus. Mergaitės kareivės pastoja ir (arba) yra užkrečiamos viena ar kita liga, kuri sukelia sunkius medicininius negalavimus <...> tam patiriant stiprų neigiamą poveikį, kuris kenkia jų fizinei ir psichinei gerovei. <...> Tuo pačiu dažnai nėra atsižvelgiama į higieną, <...> sukeliama įvairūs susirgimai, kurie yra negydomi. Todėl sveikatos problemos, tokios kaip lytiniu keliu plintančios ligos, menstruacijų nutraukimas, nėštumo komplikacijos ir įvairios kitos <...> tampa visą gyvenimą trunkančio nuovargio problema, kuri išsivysto iš plačiai pasauliniu mastu paplitusio seksualinio išnaudojimo. <...> Prievartautojai dažnai perduoda savo aukai (mergaitei) ne vieną lytiškai plintančią ligą, kaip antai: sifilis, gonorėja, chlamidija, ŽIV/AIDS iš kurių po to seka kitos minėtos problemos, ypač liečiant būsimas mamas ir nešiojamą vaisių²⁰⁸. Pavyzdžiui, sifilis - tai viena iš lytiškai plintančių ligos rūšių, „kurią sukelia blyškioji treponema <...>, į organizmą patenkanti per gleivines (lyties organų, burnos, tiesiosios žarnos) ar odos smulkius pažeidimus (įtrūkimus) lytinių santykių (vaginalinių, oralinių, analinių) metu, kai infekuoto asmens odos paviršiuje ar gleivinėje yra bėrimų. Bėrimai dažniausiai būna ant išorinių lyties organų, makšties gleivinėje, tiesiojoje

Reassessing the Debate on Child Soldiers in Light of the Involvement of Children with Terrorist Groups, Questions of International Law, žiūrėta 2019 m. spalio 18 d., <http://www.qil-qdi.org/intra-party-sexual-crimes-against-child-soldiers-as-war-crimes-in-ntaganda-tadic-moment-or-unwarranted-exercise-of-judicial-activism/>;

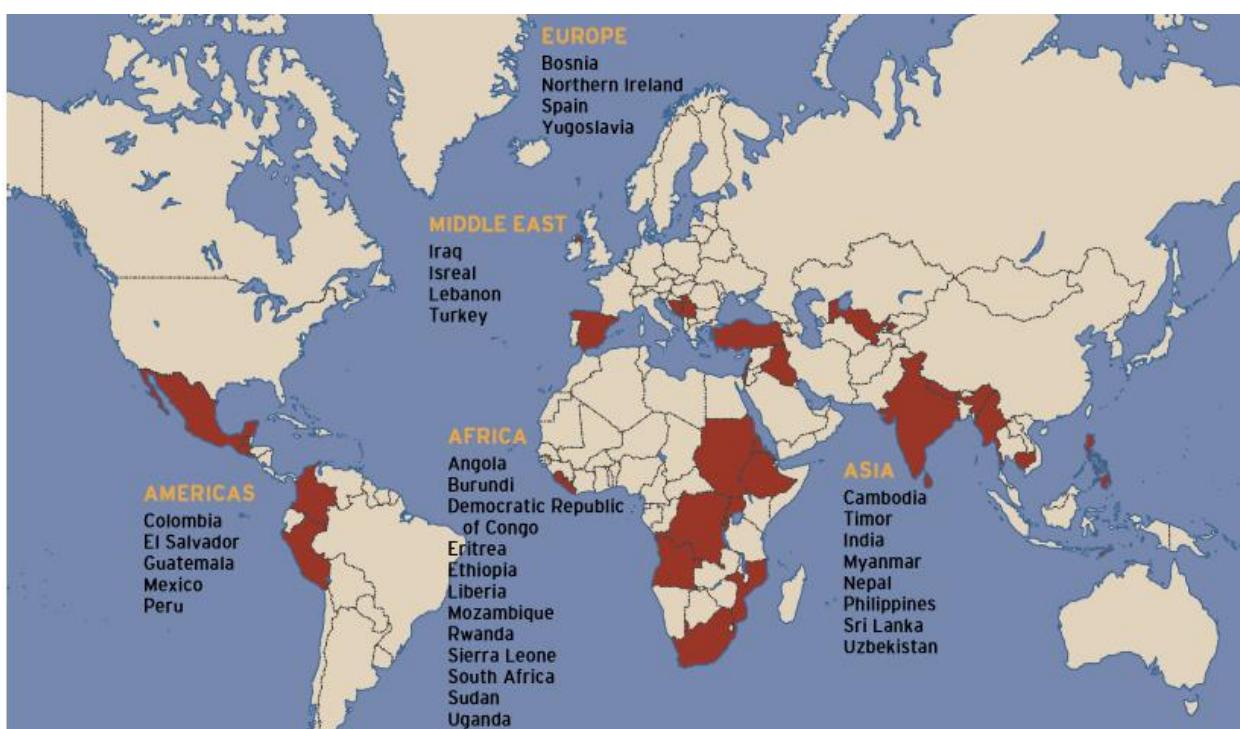
²⁰⁶Rosemary Grey, „Sexual Violence against Child Soldiers - The Limits and Potential of International Criminal Law”, *University of New South Wales, Australia, International Feminist Journal of Politics, Volume 16, No. 4* (2014): 609, <http://www.corteidh.or.cr/tablas/r37046.pdf>;

²⁰⁷„Bosco Ntaganda sentenced to 30 years imprisonment”, *supra note*, 95;

²⁰⁸Jordan A. Gilbertson, „Little Girls Lost: Can the International Community Protect Girl Soldiers?”, *University of La Verne Law Review*, 29 (2008), 223-224;

žarnoje, išangėje, taip pat gali atsirasti ant lūpų ar burnoje”²⁰⁹. Ankstyvą sifilį galima išgydyti, kartais sušvirškčius vieną injekciją penicilino. Negydant sifilis gali smarkiai pažeisti širdį, smegenis ar kitus organus. <...> Tačiau užsikrėtus galima metų metus ir nepastebėti jokių simptomų²¹⁰.

Pavyzdžiui, Siera Leonėje buvo apskaičiuota, kad seksualiai išnaudotos mergaitės kareivės apie 70-90 procentų nukenčia nuo minėtų lytiškai plintančių ligų. Taip pat dažnai, po seksualinio išnaudojimo, mergaitės kareivės patiria lytinių organų sužalojimus, pasigauna infekcijas - atsiranda lytinių organų patinimas, makštyje išskyros, lytinių organų niežėjimas ir skausmas, o jei panaudojama papildoma prievarta, patiriama didžiulė trauma <...> šlapimo takų ir išangės srityse²¹¹.

(Informacija iš Dyan Mazurana ir Susan Mckay atlikto tyrimo apie mergaites kareives, kurios yra intensyviai verbuojamos ir išnaudojamos žemėlapyje pažymėtų šalių ginkluotų grupuočių. Pagal statistiką, šis žemėlapis išlieka nepakitęs iki šiolei)²¹².

Vis dėlto nors vaikų kareivių verbavimas ir išnaudojimas karo veiksmuose yra aiškiai reglamentuojamas THT ir Tarptautinės baudžiamosios teisės aktuose, tačiau merginų kareivių išnaudojimas seksualiniais tikslais nėra aiškiai aptariamas. Teisinės sistemos spragą atspindėjo

²⁰⁹ „Užkrečiamos ligos - sifilis”, ULAC, žiūrėta 2019 m. spalio 19 d., <http://www.ulac.lt/ligos/S/sifilis>;

²¹⁰ „Syphilis - overview, symptoms, causes, risk factors, complications”, Mayo Clinic, žiūrėta 2019 m. spalio 19 d., <https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/syphilis/symptoms-causes/syc-20351756>;

²¹¹ Gilbertson, *supra note*, 208: 225;

²¹² Dyan Mazurana, Susan Mckay, „Child Soldiers. What about the girls?”, *Volume 57, No. 5 (2001): 33*, https://www.researchgate.net/publication/254079803_Child_Soldiers_What_about_the_Girls;

Charlesworth ir Chinkins pastebėjimai, jog susiklosčiusi šiandieninė teisinė tvarka nėra pakankamai stabili, kad užtikrintų mergaičių kareivių apsaugą, nes <...> istoriniu požiūriu seksualinis išnaudojimas ilgą laiką nebuvo THT ar Tarptautinės baudžiamosios teisės dėmesio centre. Tačiau nuo 1990 metų valstybės vis labiau ėmėsi iniciatyvų rūpintis seksualinio išnaudojimo prevencija, kurią remiantis už tokį nusižengimą, asmenys būtų patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tarptautiniai baudžiamieji tribunolai Jugoslavijai ir Ruandai yra tos teisminės institucijos kurios ir prisidėjo prie seksualinio išnaudojimo prevencijos, kurią siekė įtvirtinti Tarptautinės baudžiamosios teisės srityje²¹³. Pavyzdžiui, Romos statuto 7 straipsnio 1 dalies g) punkte yra įtvirtinta nuostata, jog „išžaginimas, įtraukimas į seksualinę vergovę, vertimas užsiimti prostitucija, priverstinis apvaisinimas, priverstinė sterilizacija ar bet kokios kitos sunkios seksualinės prievartos formos“²¹⁴ yra prilyginamos tarptautiniams nusikaltimams (apie tai taip pat yra pažymėta to paties straipsnio e) punkto vi) papunktyje)²¹⁵.

THT srityje, I PP yra įtvirtinta nuostata, jog vaikai, tiesiogiai dalyvaujantys karo veiksmuose ir toliau yra laikomi specialios apsaugos objektais, tačiau tik tuo atveju jeigu jie patenka į nepalankios šalies valdžią, nepaisant to, kad jie gali būti laikomi karo belaisviais (77 straipsnio 1, 3 dalys). Tačiau joje nenurodyta, kad vaikai, tiesiogiai dalyvaujantys karo veiksmuose yra saugomi nuo patiriamo seksualinio išnaudojimo. II PP, kuris yra pritaikomas kylant netarptautiniams ginkluotiems konfliktams, <...> 4 straipsnio 3 dalies d) punkte nurodoma, kad vaikai iki 15 metų ir toliau gauną „ypatingą apsaugą“, jei jie tiesiogiai dalyvauja karo veiksmuose ir yra patekę į nelaisvę. Todėl bendrąja prasme 4 straipsnio 3 dalies d) punktas sukuria bendrą apsaugą nuo seksualinio išnaudojimo ir kitokio netinkamo elgesio, numatyto 4 straipsnio 2 dalyje, kuri yra taikoma tik asmenims, tiesiogiai nedalyvaujantiems arba nustojusiems dalyvauti karo veiksmuose²¹⁶.

Šiuo metu teisinė apsauga (apimant tiek teisės šaltinius, tiek teismų praktiką) seksualinio išnaudojimo atžvilgiu yra pati silpniausia. Vienintelis teisės šaltinis, kuris galimai dar gali bent kažkiek užkirsti kelią šios problemos įsisknijimui yra Romos ir SSLT statutai, kurie už šį nusikaltimą gali patraukti asmeninėn baudžiamojon atsakomybėn aukščiausio rango vadovus ir jų vadovaujamų pajėgų/grupių narius, nes seksualinis išnaudojimas kaip ir verbavimas ar aktyvus dalyvavimas yra prilyginamas vienam iš sunkiausių THT pažeidimų t.y. karo nusikaltimui.

(Pastaba: plačiau apie fizinių ir psichologinių kančių sukėlimą bus aptarta 2.4 skyrelyje).

²¹³Rosemary Grey, *supra note*, 206: 602-604;

²¹⁴„Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutai“, *supra note*, 55;

²¹⁵Rosemary Grey, *op. cit.*, 604;

²¹⁶*Ibid*, 606;

2.4 Vaikų kareivių apsauga nuo fizinių ir psichologinių traumų

Dėl fizinio nesubrendimo vaikai kareiviai yra prilyginami pažeidžiamiausiai visuomenės grupei, tačiau reguliarios ir nereguliarios ginkluotosios pajėgos naudojasi šiais nekaltais vaikais kareiviais, pasitelkdami „*smegenų plovimo būdą*“. Karinio rengimo metu su vaikais kareiviais elgiamasi kaip su suaugusiais bendraamžiais, tam neteikiant būtinos medicininės priežiūros, maisto, būsto, pinigų ir t.t.²¹⁷.

Fizinių traumų sukėlimas:

- 1) Mirtis;
- 2) Sveikatos sužalojimas (traumos);
- 3) Negalia (nedarbingumas);
- 4) Ligos.

Psichologinių traumų sukėlimas:

- 1) Potrauminis streso sutrikimas;
- 2) Depresija;
- 3) Nerimo sutrikimas²¹⁸.

Dešimtmečiais daugybę minų ir nesprogusių sprogmenų keldavo ir iki šiolei kelia didelę mirties bei negalios riziką, <...> cheminiai ginklai ir kiti cheminiai teršalai taip pat gali turėti ilgalaikį poveikį, <...> o pastatų, vandens atsargų, nuotekų sistemų, gamyklų, degalinių ir ūkių sunaikinimas <...> išleisdamas didelį kiekį cheminių teršalų į orą, dirvožemį bei vandenį²¹⁹, savaime kelią didelę riziką vaikų kareivių sveikatai.

Fizinio smurto poveikis vaikų kareivių organizmui yra labai didelis <...>, o tai yra susiję su tuo, kad įsiplieskusio karo metu sveikatos sistema žlunga, gyvenimo sąlygos blogėja. <...> T.y. trūksta švaraus vandens, nėra užtikrinama tinkama atliekų tvarkymo sistema. Dėl to epidemijos ligų dažnis konfliktų metu didėja, kartais net dramatiškai. <...> Pavyzdžiui, maliarija, raupai, <...> taip pat dažnai pasitaiko ir tokių prevencinių ligų kaip cholera, dizenterija, ūminė (viršutinių ir apatinių) kvėpavimo takų infekcija. <...> Paprastos akių ir ausų infekcijos gali sukelti aklumą ir kurtumą, daugėja galūnių amputacijų²²⁰.

²¹⁷ „Physical Impacts“, WordPress, žiūrėta 2019 m. spalio 23 d., <https://childdisordercrisis.wordpress.com/physical-impacts/>;

²¹⁸ Joanna Santa Barbara, „Impact of War on Children and Imperative to End War“, US National Library of Medicine National Institutes of Health, žiūrėta 2019 m. spalio 23 d., <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2080482/>;

²¹⁹ Ayesha Kadir, Sherry Shenoda, Jeffrey Goldhagen, Shelly Pitterman and Section on International child health, „The Effects of Armed Conflict on Children“, Official Journal of the American Academy of Pediatrics, 142 (6) (2018), <https://pediatrics.aappublications.org/content/early/2018/11/01/peds.2018-2586>;

²²⁰ Kitwe Mulunda Guy, „The political and cultural background for using child soldiers“, *TORTURE Volume 19, No. 2* (2009): 133, https://irct.org/assets/uploads/1018_8185_2009-2_132-136.pdf;

Besivystančiame pasaulyje ginkluoti konfliktai kelia nuolatinę grėsmę vaikų kareivių psichologinei ir fizinei gerovei. Pavyzdžiui, Bosnijoje per pirmuosius šešis karo mėnesius, patirtų traumų skaičius išaugo nuo 22 procentų iki 78. <...> O tai dažniausiai lemia <...> karinė taktika ir strategija, <...> kuri yra nukreipiama į civilius (vaikus kareivius), kuriuos žudo, terorizuoja ar prievartauja. Tai buvo patvirtinta vykstant ginkluotiems konfliktams KDR, Ruandoje ir Siera Leonėje. <...> Pagal Pasaulio sveikatos organizaciją, <...> aplinkos ir socialiniai veiksniai, tokie kaip būstas, maistas, išsilavinimas yra svarbūs sveikatos ir gerovės veiksniai besivystančiam jaunam organizmui. <...> Be fizinių sužalojimų ir daugybės kitų problemų, vaikai kareiviai yra paveikiami ir emociškai, ir psichologiškai. Pavyzdžiui, Nepale atliktas tyrimas parodė, jog vaikai kareiviai turėjo rimtų psichinės sveikatos problemų <...> nei kiti Nepale esantys vaikai, kurie nebuvo priversti atlikti karinės tarnybos²²¹.

Kitas pavyzdys, <...> anot vaiko teisių apsaugos specialistės dirbančios su UNICEF, KDR nuo ginkluoto konflikto pradžios buvo išprievartauta daugiau nei 200 000 tūkstančių vaikų kareivių, o <...> JT duomenimis <...> Ituri provincijoje rytinėje KDR buvo pranešta apie 6 766 išžaginimo atvejų, <...> į kuriuos buvo įtrauktos ne tik mergaitės kareivės, bet ir berniukai kareiviai. <...> Todėl tam yra reikalinga privaloma medicininė apžiūra, kuri yra atliekama UNICEF laikinosios globos centre²²².

Psichologinės traumos vaikų kareivių atžvilgiu išsivysto ne tik patyrus fizinius sužalojimus, bet tuo pačiu netekus šeimos narių, bendruomenės paramos. Dažnai tokius įvykius tenka prisiminti <...> per sapnus ar pasakojimus²²³. Pagal Šiaurės Ugandoje atliktą tyrimą, kuriame dalyvavo 1 114 vaikų kareivių, yra išskiriami avejai, kurie sukėlė ne tik potrauminį streso sutrikimą, bet ir depresiją ar net nerimą:

Pavyzdžiai:

1. Negyvų kūnų ruošimas ir kapojimas (8 procentai)
2. Vertimas valgyti žmonių kūnus (8 procentai)
3. Vertimas plėšikauti ir deginti namus (48 procentai)
4. Vertimas grobti kitų vaikus (30 procentų)

²²¹„Module 11: Women, Children, War and Health”, Unite for Sight, žiūrėta 2019 m. spalio 24 d., <http://www.uniteforsight.org/women-children-course/women-war>;

²²²Bull World Health Organ, „Special theme - Childhood injuries and violence” (2009): 330, <https://www.who.int/bulletin/volumes/87/5/09-020509.pdf>;

²²³Michael C. B. Plunkett, „David P. Southall, „War and children”, *Arch Dis Child* (1998): 74, <https://adc.bmj.com/content/archdischild/78/1/72.full.pdf>;

5. Seksualiniai išpuoliai

(45 procentai)

6. Fiziniai išpuoliai

(90 procentų)

(Pagal Elisabeth Schauer, Thomas Elbert atliktą tyrimą²²⁴).

Potrauminio streso sutrikimas - tai „susirgimas, atsirandantis po emocinio ar fizinio streso, galinčio traumuoti praktiškai kiekvieną žmogų. Simptomai: pykčio protrūkiai, dirglumas, socialinė izoliacija, tam tikrų veiksmų vengimas, įkyrios mintys, varginantys sapnai, įkyrūs prisiminimai, stresas, dėmesio koncentracijos pablogėjimas, sutrikęs miegas”²²⁵.

Duomenys apie vaikų kareivių patiriamus fizinius ir psichologinius negalavimus dažnai gaunami per atliktus tiesioginius pokalbius/apklausas naudojant Harvardo bei Hopkinso <...> klausimyną. Pavyzdžiui, viename atliktame tyrime, kuriame dalyvavo <...> 58 mergaitės kareivės ir 44 berniukai kareiviai, buvo gautos šios išvados:

- 87, 3 procentai pranešė patyrę dešimt ar daugiau psichologinių traumų (89 vaikai kareiviai iš 102 dalyvavusių);
- 55, 9 procentai pranešė patyrę potrauminio streso sutrikimą;
- 88, 2 procentai pranešė patyrę depresiją;
- 21, 6 procentai pranešė patyrę įvairių formų fizinę negalią²²⁶.

Vis dėlto, nors apie potrauminio streso susirgimą girdima vis dažniau, žinoma, kad ji egzistavo jau nuo Senovės Graikijos laikų, o per kiekvieną žinomą karinį konfliktą buvo vadinama skirtingai. Pavyzdžiui, JAV pilietiniame kare ši liga buvo dar vadinama „*Soldier's heart*”, Pirmajame pasauliniame kare „*Shell shock*”, Antrajame pasauliniame kare „*War neurosis*”, o <...> Vietnamo kare tai tapo žinoma kaip „*Combat stress reaction*”²²⁷.

Vaikai kareiviai, kaip ir suaugusieji dėl tokio sutrikimo gali sunkiai susirgti, jei yra ar buvo patyrę tokių situacijų kaip - prievarta, karas, stichinės nelaimės ar artimų žmonių netektys. Šie išgyvenimai ir jų trauminiai padariniai gali smarkiai pakenkti vaiko kareivio vystymuisi. Nors vaikai kareiviai, kuriems yra pritaikomas šis sindromas iš esmės turi panašius simptomus kaip ir suaugusieji, tačiau vaikų ligos požymiai gali pasireikšti skirtingai, tam <...> susiduriant su

²²⁴Elisabeth Schauer, Thomas Elbert, „The Psychological Impact of Child Soldiering”, *Chapter 14*: 322, <https://www.usip.org/sites/default/files/missing-peace/The%20psychological%20impact%20of%20child%20soldieri ng%20-%20Schauer.pdf>;

²²⁵„Potrauminio streso sutrikimas. Simptomai, priežastys, eiga ir gydymas”, žiūrėta 2019 m. spalio 26 d., http://ligos.sveikas.lt/lt/ligos/psichikos_ligos/potrauminio_streso_sutrikimas;

²²⁶Emilio Ovuga, Thomas O. Oyok, EB Moro, „Post traumatic stress disorder among former child soldiers attending a rehabilitative service and primary school education in northern Uganda”, US National Library of Medicine National Institutes of Health, žiūrėta 2019 m. spalio 26 d., <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2583264/>;

²²⁷„Post-traumatic stress disorder (PTSD) and war-related stress”, *Veterans*: 1, https://www.veterans.gc.ca/pdf/mental-health/ptsd_warstress_e.pdf;

nuotaikos svyravimais (įniršio priepuoliais ir agresija). <...> Todėl visapusiška psichosocialinė reabilitacija, įskaitant psichologinę terapiją, turėtų būti bet kokio persikėlimo ar reintegracijos į bendruomenę pagrindas. Siekiant užtikrinti apsaugą vaikams kareiviams dėl patirtų traumų, <...> turi būti įtraukti terapeutai, socialiniai darbuotojai, mokytojai, kurie <...> mokėtų dirbti su fizine ir psichologinę traumą patyrusiais vaikais kareiviais²²⁸.

Anot mokslininkų, kurie atlieka nuolatinius tyrimus, sutrikus vaikų kareivių psichikai, atsiranda minčių ir apie savižudybę (dažniausiai panaudojant apsinuodijimo taktiką)²²⁹, kurios priežastis pažengusi depresija, kuri yra pripažįstama kaip dažna ir sunki medicininė liga, neigiamai veikianti vaiko kareivio savijautą, mąstymo būdą ir elgesį, tam <...> sukeliant įvairių emocinių ir fizinių problemų²³⁰.

Pavyzdžiui, tam tikri įvykiai ar aplinka, gali išprovokuoti stiprų sielvarto ir diskomforto jausmą, <...> neleidžiant vaikams kareiviams laisvai gyventi ir nevaržomai siekti savo interesų įgyvendinimo²³¹. „Žmogui išsigandus automatiškai išsiskiria adrenalinas, pradeda smarkiau plakti širdis, padažnėja kvėpavimas, padidėja kraujo spaudimas, dėl to daugiau kraujo patenka į raumenis ir jie paruošiami veikti. <...> Kai nerimas tampa neracionalus ir žlugdantis, gali išsivystyti įvairūs nerimo sutrikimai – fobijos, panikos priepuoliai, potrauminio streso sutrikimas, obsesinis-kompulsinis sutrikimas bei generalizuotas nerimo sutrikimas. Kiekvienas nerimo sutrikimas turi išskirtinių požymių, tačiau visiems būdingas pernelyg didelis, neracionalus ir įprastą veiklą trikdantis nerimas, kuris paveikia įvairias gyvenimo sritis – tarpasmeninius santykius, darbinę veiklą, karjerą, laisvalaikį“²³².

Vis dėlto, visuotinai priimta, kad kai kuri nors šalis išgyvena karo būseną, labiausiai nukenčia vaikai, <...> tampantys smurtinių įvykių liudininkais, kurie yra priversti atsiriboti nuo savo šeimų, <...> priversti bėgti iš namų. Dar 1990 metais buvo manoma, kad 12 iš 20 milijonų vaikų, patirdavo ir iki šiolei patiria skirtingo lygio psichologines traumas. Tam, įdiegiama nemažai reabilitacijų, <...> kaip antai: psichologinę ir psichiatrinę ar psichosocialinę²³³.

Vaikų kareivių fizinių ir psichologinių kančių sukėlimas karo veiksmuose yra reglamentuojamas THT, TŽTT bei Tarptautinėje baudžiamojoje teisėje. Pavyzdžiui, I PP 77

²²⁸Jan Ilhan Kizilhan, „Providing Psychosocial Care to Child Soldiers Living in Post-IS Iraq”, ICCT Research paper (2019): 3-4, <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/05/ICCT-Kizilhan-Providing-Psychosocial-Care-to-Child-Soldiers-Living-in-Post-IS-Iraq-May2019-1.pdf>;

²²⁹Schauer, Elbert, *supra note*, 224: 334;

²³⁰„What is Depression?”, American Psychiatric Association, žiūrėta 2019 m. spalio 27 d., <https://www.psychiatry.org/patients-families/depression/what-is-depression>;

²³¹„Anxiety Disorders - definition, types, facts, statistics”, BrightQuest Treatment Centers, žiūrėta 2019 m. spalio 28 d., <https://www.brightquest.com/anxiety-disorders/>;

²³²„Nerimo sutrikimas”, Neuromeda, žiūrėta 2019 m. spalio 28 d., <https://www.neuromeda.lt/jeigu-vargina-nerimas/>;

²³³Alexandra Analyti, „War-Affected Children: Psychological Trauma and Intervention”, Master’s Course In: International Medicine-Health Crisis Management (2012): 5, 7-9, <https://pdfs.semanticscholar.org/9d28/1769f9620ef1373fef7fb2c33b7221aa9d25.pdf>;

straipsnio 1 dalyje „<...> konflikto šalys turi pasirūpinti jų apsauga ir teikti pagalbą, jiems reikalingą dėl amžiaus ar dėl kokios nors kitos priežasties”²³⁴. II PP 4 straipsnio 1 dalyje „visi asmenys, kurie tiesiogiai nedalyvauja ar nebedalyvauja karo veiksmuose, nepaisant to, apribota ar ne jų laisvė, turi teisę į pagarbą savo asmeniui, orumui, savo įsitikinimams ir religijai. Bet kokiomis aplinkybėmis su jais elgiamasi humaniškai, be jokio nepalankaus išskyrimo. Draudžiama duoti įsakymą nepalikti nė vieno gyvo”²³⁵.

O pagal to paties straipsnio 2 dalies a) punktą „nepažeidžiant prieš tai pateiktų bendrųjų nuostatų, draudžiami ir toliau bus visur ir visada tokie veiksmai prieš 1 dalyje nurodytus asmenis: kėsiniavimas į gyvybę, sveikatą ir fizinę ar psichinę asmens gerovę, ypač nužudymas, taip pat žiaurus elgesys - kankinimas, luošinimas ar bet kokios kūno bausmės”²³⁶. Pavyzdžiui, marinimas badu, maliarijos, raupų, choleros, dizenterijos diagnozavimas, ūminės (viršutinių ir apatinių kvėpavimo takų infekcijos, negalia, amputacijos²³⁷, tyčiniai sužalojimai, seksualinė prievarta iš kurios seka - audinių plyšimai, trauminės fistulės, traumos šlapimo takų, išangės srityse²³⁸.

Pavyzdžiui, pagal Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies a) punkto (iii) papunktį „tyčinis didelių kančių sukėlimas arba sunkus sužalojimas ar susargdinimas”²³⁹, yra prilyginamas „sunkiam 1949 metų rugpjūčio 12 dienos Ženevos konvencijų pažeidimui”²⁴⁰. Pagal CRC 37 straipsnį „valstybės dalyvės užtikrina, kad nė vienas vaikas nepatirtų kankinimų ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar bausmių, <...> nė iš vieno vaiko neteisėtai ar savavališkai nebūtų atimta laisvė, <...> su kiekvienu vaiku, kuriam atimta laisvė, būtų elgiamasi žmoniškai, kad būtų gerbiamas jo orumas atsižvelgiant į jo amžiaus asmenų poreikius”²⁴¹.

Tačiau nepaisant šių tarptautinių normų visumos, teisinė sistema vis tiek išlieka ribota ir nestabili. To pavyzdžiu tampa teismų praktika. Kiekvienoje byloje aptinkama faktinių aplinkybių, kurios atskleidžia kaltinamųjų nuveiktus darbus. Pavyzdžiui, jei vaikai kareiviai nepakludavo vadų įsakymams, jie arba patirdavo žiaurius kankinimus (rankų, kojų, galūnių amputavimas, viešų mirties bausmių vykdymas, vieši prievartavimai, gyvų vaikų deginimas)²⁴², arba tekdavo matyti viešas egzekucijas, kurios buvo atliekamos vaikų artimiesiems, šeimos nariams, draugams.

TBT bei SSLT bylose didžiausias dėmesys yra skiriamas įrodymų analizei, išaiškinant per

²³⁴ „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas)”, *supra note*, 50;

²³⁵ „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas)”, *supra note*, 51;

²³⁶ *Ibid*;

²³⁷ Guy, *supra note*, 220: 133;

²³⁸ Gilbertson, *supra note*, 208: 223-224;

²³⁹ „Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas”, *supra note*, 55;

²⁴⁰ *Ibid*;

²⁴¹ „Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija”, *supra note*, 11;

²⁴² Keith, *supra note*, 179: 100-101, 103-104;

kokį laikotarpį ir kiek nusikaltimų buvo įvykdyta vaikų kareivių atžvilgiu. Visi aukščiausio rango vadovai, vadovavę savo sukurtoms grupuotėms (Mai-Mai, LRA, RUF, AFRC, UCP, PFR) verbavo, išnaudojo, išžagindavo jaunesnius nei 15 metų vaikus kareivius²⁴³, tačiau tik vienoje byloje (Ntagandos) kaltinamasis buvo nubaustas už seksualinį išnaudojimą, kurį patyrė vaikai kareiviai, tam sukėlus ne tik fizines, bet ir psichologines kančias²⁴⁴. Todėl tai tik dar kartą liudija, kad tiek teisės šaltiniai, numatantys vaikų kareivių apsaugą, tiek teismų praktika yra bejėgė, kad galėtų užtikrinti absoliučią vaikų kareivių apsaugą už įvykdytus rimtus THT pažeidimus.

Bendrai kiekvienoje byloje, teismas priėmęs sprendimą skirti bausmę kaltinamajam, pagrindiniu teisiniu pagrindu laikė Romos statuto 8 straipsnio 2 dalies e) punkto vi) ir vii) papunkčius ir b) punkto xxii) papunktį, kuriuose kalbama ar apie jaunesnių nei 15 metų vaikų kareivių verbavimą ir išnaudojimą ginkluotosios kovos veiksmuose, ar apie seksualinį išnaudojimą²⁴⁵ (Ntaganda, Katanga, Mutanga, Byoyo, Brima, Kamara ir kiti).

2.5 Vaikų kareivių integracija (sugrąžinimas) į bendruomenes

Elettra Pauletto, Blanca Saenz, John Williamson ir kiti užsienio specialistai bando išanalizuoti DDR programos įtaką šalyse, kuriose yra užfiksuojamas intensyvus vaikų kareivių išnaudojimo lygis. Pavyzdžiui, pagal atliktus mokslinius tyrimus, KDR maždaug 30 000 tūkstančių vaikų kareivių yra dalyvavę DDR programoje, nors rytinėje KDR dalyje kol kas procesas laikomas itin sudėtingu. <...> DDR programos yra vykdomos tiek konflikto metu, tiek ir po jo, nes <...> DDR programos tikslas yra atkurti vaikų kareivių teises ir integruoti (sugrąžinti) juos atgal į bendruomenes. Pagrindiniai šios programos bruožai yra vaikų kareivių pašalinimas iš karinių zonų, psichosocialinė pagalba ir šeimos reintegracija²⁴⁶.

Nuo 1990 metų vaikų kareivių reiškinyms sulaukė vis daugiau dėmesio dėl trijų tarptautiniu mastu reikšmingų įvykių. Pirma, 1989 metais pasirašius CRC konvenciją, kurią ratifikavo beveik visos šalys <...>. Antra, 1989 metais pasibaigus Šaltajam karui ir <...> padaugėjus JT taikos palaikymo misijoms, taip pat DDR programoms. Todėl sutelkiant dėmesį į vaikų teises, ginkluotus konfliktus atsirado ir trečiasis įvykis, tai 1996 metais JT paskelbta Graca Machel ataskaita, kuri vadinosi „*The Impact of Armed Conflict on Children*“, kuria buvo užfiksuotas vaikų kareivių skaičius pasauliniu mastu. Visgi, šie trys įvykiai iškėlė vaikų kareivių problemą ir

²⁴³ „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher”, *supra note*, 13: 26;

²⁴⁴ „Bosco Ntaganda sentenced to 30 years imprisonment”, *supra note*, 95;

²⁴⁵ Sturesson, *supra note*, 201: 34, 40, 43;

²⁴⁶ Elettra Pauletto, Preeti Patel, „Challenging Child Soldiers DDR Processes and Policies in the Eastern Democratic Republic of Congo”, *Journal of Peace, Conflict and Development*, Issue 16 (2010): 35-37, https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2017_04717.PDF;

dėl to tiek tarptautinė bendruomenė, tiek ir akademikai domėjosi šiais aspektais: kas yra vaikai kareiviai, ką jie daro bei kaip jie yra demobilizuojami bei vėl integruojami į civilio gyvenimą. <...> Buvusiems vaikams kareiviams skirtos DDR programos vaidina lemiamą vaidmenį, kai kariaujančios šalys pasirašo taikos susitarimą. DDR tikslas - sudaryti sąlygas taikiam ir saugiam perėjimui iš kariuomenės į civilio (vaiko) gyvenimą, nuginkluojant buvusius kovotojus (vaikus), juos demobilizuojant ir padedant jiems vėl integruotis į savo bendruomenes. <...> Anot Pasaulio bankų yra išskiriamos šios DDR programos gairės: vaikai kareiviai turi būti atskirti nuo karinės valdžios ir apsaugoti įsteigiant specialius priėmimo centrus, užtikrinant psichologinę paramą, švietimo, ekonomikos galimybes, šeimos susijungimą²⁴⁷.

Pavyzdžiui, neteisėtas vaikų kareivių verbavimas ir išnaudojimas yra nerimą kelianti problema Centrinės Afrikos Respublikoje, nes pasak UNICEF atstovo Mahimbo Mdoe <...> jauniems žmonėms yra suteikiama labai mažai galimybių. Dažnai be darbo ir be jokio atlyginimo ar išsilavinimo, šimtai jaunų žmonių prisijungia prie maištaujančių karinių grupuočių. <...> Tačiau DDR programa stengiasi kiek įmanoma teikti paramą švietimo, sveikatos ir kitose būtinose srityse²⁴⁸, kurią koordinuoja ir vykdo JT agentūros arba nevyriausybinės organizacijos, kurios tuo pačiu bendradarbiauja su nacionalinėmis vyriausybėmis ir vietos bendruomenėmis²⁴⁹. Naujesnės DDR programos, pavyzdžiui Siera Leonėje, Dramblio Kaulo Krante ir KDR yra nuginklavusios šimtus tūkstančių vaikų kovotojų, tačiau ekspertų teigimu, DDR programos tebėra menkai finansuojamos, tam užkertant kelią specialistams kurti geresnes ir patobulintas programas²⁵⁰.

Nuginklavimas (angl. *Disarmament*) - yra laikoma pirmąja programos dalimi, kuri susijusi su ginklų surinkimu ir sunaikinimu. Kartais ši dalis gali sukelti tam tikrų sunkumų, kuomet vaikui kareiviui yra sunku atsisakyti ginklo su kuriuo ilgą laiką žudė ir žalojo kitus prieš ginkluotųjų grupuočių narius ar nekaltus civilius gyventojus. Tačiau tam yra ir galimų alternatyvų, tokių kaip ginklų supirkimas už atlygį (pavyzdžiui, už dviratį ar ožką), taip skatinant buvusius vaikus kovotojus atsisakyti savo turimų ginklų, kurių galbūt yra ne vienas ir ne du. Be to, <...> iš šalių, kuriose buvo išbandytos tokios strateginės priemonės, buvo sužinota, kad jos

²⁴⁷Lysanne Rivard, „Child Soldiers and Disarmament, Demobilization and Reintegration Programs: The Universalism of Children’s Rights vs. Cultural Relativism Debate”, *The Journal of Humanitarian Assistance* (2010), žiūrėta 2019 m. spalio 29 d., <https://sites.tufts.edu/jha/archives/772>;

²⁴⁸Blue Chevigny, „Child Soldiers Demobilized in the Central African Republic”, UNICEF, žiūrėta 2019 m. spalio 29 d., https://www.unicef.org/infobycountry/car_39740.html;

²⁴⁹Anne-Lynn Dudenhofer, „Disarmament, Demobilisation and Reintegration is Not Enough”, žiūrėta 2019 m. lapkričio 1 d., <https://www.accord.org.za/conflict-trends/disarmament-demobilisation-and-reintegration-is-not-enough/>;

²⁵⁰Stephanie Hanson, „Disarmament, Demobilization, and Reintegration (DDR) in Africa (Improving the Micro-level (Re) Integration of Former Child Soldiers)”, *African Centre for the Constructive Resolution of Disputes*, žiūrėta 2019 m. spalio 29 d., <https://www.cfr.org/backgrounder/disarmament-demobilization-and-reintegration-ddr-africa>;

gali veikti tik ribotą laiką, nes bijoma, kad po kurio laiko neįsigalėtų prekybą ginklais už kurią gali būti patraukiamą atsakomybėn²⁵¹.

Demobilizacija (angl. *Demobilization*) - antroji programa, kuri yra susijusi su vaikų kareivių atskyrimu ar tiesiog paleidimu iš ginkluotųjų pajėgų ar grupuočių gniaužtų. Tai yra išties pakankamai sudėtingas procesas, kuris nukreiptas į vaiką kareivį dėl to, nes išėjimas iš ginkluotos grupuotės gali sukelti ir vis dėlto sukelia didelį stresą. <...> Kitas aspektas, kuris yra susijęs su demobilizacijos procesu, tai saugumo dilema, nes norint demobilizuoti, tam reikia išties patikimos ir stiprios valdžios - dažnai trečiosios šalies, kad kariaujančios šalys demobilizuotų ir išlaisvintų savo kovotojus - vaikus. Todėl dažnai demobilizacijos procese tenka sudalyvauti ir taip vadinamiems laikiniams globos centrums, kuriuose buvę vaikai kareiviai lieką tam tikrą laiką tarpą, kol jie vėl galiausiai susijungs su savo šeimos nariais ar bendruomene. Šie globos centrai yra tie centrai, kuriuose vaikai kareiviai būna labai ribotą laiką - iki kelių mėnesių ir gauna tuo pačiu būtiną sveikatos priežiūrą, maistą bei psichosocialinę paramą. Pavyzdžiui, Siera Leonėje, vaikai kareiviai iki 15 metų buvo išsiųsti į laikinus globos namus, kuriuose jie buvo prižiūrimi ne tik UNICEF organizacijos atstovų, bet tuo pačiu ir JT agentūrų, kurie yra atsakingi už vaikų kareivių apsaugą. Todėl demobilizacija išlieka būtinu procesu, kuri turi būti vykdoma visomis įmanomomis priemonėmis, nes tik pasitelkus šią programą bus galima sumažinti verbavimo riziką, kuri pagal atliekamus kasmetinius mokslinius tyrimus atsinaujina labai dažnai²⁵².

Reintegracija (angl. *Reintegration*) - ši programa yra laikoma kone sudėtingiausia DDR programos dalimi, kurios įsigalėjimas labai priklauso nuo ankstesnių programų (nuginklavimo ir demobilizacijos), nes jei nuginklavimas ir demobilizacija nebus įgyvendinti tinkamai vaikų kareivių apsaugos kontekste, reintegracijos programa išliks nepaliesta. Reintegracija yra ilgalaikis procesas, kurio įgyvendinimui gali prireikti ir metų, kad būtų pasiekti norimi rezultatai, o taip pat <...> ši programa gali tapti ypač sudėtinga, kuomet buvusių vaikų kareivių adaptacija nėra galima dėl jų nepripažinimo šeimos narių ar bendruomenės atžvilgiu²⁵³.

Tačiau <...> pasenę lūkesčiai, nepasitenkinimas savo padėtimi pasibaigus karui ir sunkumai persikėlus ir integravus į civilio gyvenimą gali tapti pagrindiniais veiksniais, kuriais vadovaujantis vaikai kareiviai vėl būtų skatinami stoti į karą. Anot specialistų Shauer ir Elbert, didelė pakartotinio verbavimo rizika, kurią bando išspręsti DDR programos gali tapti neišvengiamu reiškiniu, tam sukeliant rimtų ekonominio vystymosi problemų, nes vaikams kareiviams gali nepavykti ekonomiškai ir socialiai integruotis į savo bendruomenes <...>. Kaip nurodė JT, buvusiems vaikams kareiviams karo pabaiga <...> reiškia jų karjeros pabaigą ir

²⁵¹Dudenhoefer, *supra note*, 249;

²⁵²*Ibid*;

²⁵³*Ibid*;

pajamų sumažėjimą. Trūkstant išsilavinimo, patirties, buvusiems vaikams kareiviams gali kilti milžiniškų problemų ieškant darbo. Net tokioje ekonomiškai stiprioje valstybėje kaip JAV, nes kaip tyrimai parodė, anot Vietnamo veteranų, kariams įsitraukus į civilių darbo rinką kyla sunkumų ieškant naujų darbo vietų. <...> Tačiau jei būtų kalbama apie padėtį besivystančiose šalyse, kuriose yra bloga, neišsivysčiusi ekonomika, patiriama kylančių ginkluotų konfliktų žala bei kenčiama nuo nedarbo ir skurdo, tai tokiu atveju susiduriama su dar rimtesniais iššūkiais. Ypač tai aktualu vaikams kareiviams, kurie prisijungė ar buvo priversti prisijungti prie ginkluotųjų pajėgų, pavyzdžiui nuo 5 ar 8 metų, taip ir neįgijus išsilavinimo, išskyrus karnius mokymus. <...> Todėl ieškodami pajamų šaltinio, buvę vaikai kareiviai yra priversti atlikti daugybę nusikalstamų veikų arba kaip alternatyva, daugelis jų apsvarsto galimybę įstoti į sukilėlių grupes kitose šalyse. Pavyzdžiui, Rytų Europoje ir Pietų Afrikoje. O kitu atveju daugelis buvusių vaikų kareivių, neatmeta galimybės prisijungti ir prie nusikalstamo banditizmo, kuri yra laikoma paskutine priemone, siekiant užsidirbti pragyvenimui. Pavyzdžiui, Rytų Timore, kurioje padaugėjus gaujų nusikalstamumų skaičiui buvo galutinai sugriauta teisėtvara²⁵⁴.

Šiandien dienai, <...> dėl kylančių sudėtingų šiuolaikinių konfliktų reikia imtis naujų priemonių, kad būtų sudarytos sąlygos taikos sudarymui. Dėl tokių aplinkybių, DDR programoms reikalingas didesnis lankstumas, pritaikomumas bei naujovės, įskaitant glaudesnę bendradarbiavimą su nacionalinėmis valdžios institucijomis²⁵⁵.

Nemaža dalis mokslininkų, bando savo parengtomis disertacijomis atskleisti DDR programos svarbą. Pavyzdžiui, Lianne Minasian savo disertacijoje „Does the International Framework for Disarmament, Demobilization and Reintegration Programmes Adequately Provide for the Rehabilitation of Child Soldiers? A Case Study of DDR Programmes for Former Female Child Soldiers in Uganda“, iškėlė konkretų tikslą - išanalizuoti tarptautinių standartų, kuriais sprendžiamos nuginklavimo, demobilizacijos bei reintegracijos programos, veiksmingumą, tenkinant buvusių vaikų kareivių poreikius ir padedant jiems grįžti į savo bendruomenes. Tai atliekama tiriant keletą su DDR programa susijusių temų, kaip antai - DDR struktūra bei jos administravimas. O <...> tyrimo išvadose aptariamos pagrindinės problemos, su kuriais susiduria DDR programa. <...> Lianne savo disertacijoje daugiausia rėmėsi pirminiais šaltiniais, tokiais kaip - CRC ir jos fakultatyvinis protokolas (OPAC), Ženevos konvencijos ir jų papildomi protokolai, Tarptautinės darbo organizacijos (Nr. 182) konvencija bei JT Saugumo Tarybos išleistomis rezoliucijomis. <...> Po tyrimo analizės buvo bandyta atsakyti į pagrindinį klausimą ar vis dėlto tarptautinė teisė yra stipri, kad pajėgtų padėti buvusiems vaikams

²⁵⁴Lilli Banholzer, „When Do Disarmament, Demobilization and Reintegration Programmes Succeed?“, (2014): 3-5, https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_8.2014.pdf;

²⁵⁵International Organization of Migration, „Disarmament, Demobilization and Reintegration - compendium of projects 2010-2017“ (2019): XV, https://publications.iom.int/system/files/pdf/ddr_compendium.pdf;

kareiviams vėl integruotis į bendruomenes? Pavyzdžiui, <...> TŽTT teisiniai standartai yra pripažįstami kaip efektyviausi teisiniai standartai, kuriems didelę paramą teikia JT valstybės narės, kurios teisiškai savo ruožtu įpareigoja užtikrinti vaikų kareivių reabilitavimą. <...> Galiausiai kaip ir bet kuris kitas mokslininkas, profesorius, Lianne priėjo prie tos pačios išvados, kad nė vienas teisės aktas neužtikrins vaikų kareivių galimos apsaugos tol, kol nebus patobulinta pati DDR programa bei tarptautiniai teisės aktai²⁵⁶.

²⁵⁶Lianne Minasian, „Does the International Framework for Disarmament, Demobilization and Reintegration Programmes Adequately Provide for the Rehabilitation of Child Soldiers? A Case Study of DDR Programmes for Former Female Child Soldiers in Uganda” (Doctoral dissertation, University of London, 2011): 1, 11, 37-41, <https://sas-space.sas.ac.uk/4771/1/0942111.pdf>;

APIBENDRINIMAS

Apibendrinant tai, kas išdėstyta mokslinio darbo 2.1 (2.1.1-2.1.4) - 2.5 poskyriuose ir skyreliuose:

1. Vaikų kareivių apsauga verbavimo atžvilgiu

1.1 Priežastys, lemiančios vaikų kareivių verbavimą:

- ✓ Paklusnumas;
- ✓ Manipuliavimas;
- ✓ Bebaimiškumas;
- ✓ Pažeidžiamumas;
- ✓ Diskriminavimas;
- ✓ „Pigi darbo jėga“²⁵⁷.

Papildomos priežastys:

- ✓ Buitinis skurdas;
- ✓ Nedarbas;
- ✓ Badas;
- ✓ Tribalizmas;
- ✓ Poreikis ieškoti prieglobsčio;
- ✓ Noras siekti keršto už žuvusius artimuosius ar šeimos narius²⁵⁸.

1.2 Verbavimo kategorijos:

Savanoriškas verbavimas - viena iš verbavimo kategorijų, pasireiškianti laisvos vaiko kareivio valios išreiškimu stojant į ginkluotąsias pajėgas ar grupes²⁵⁹.

Priverstinis verbavimas - priešingai nei savanoriškas, vertinamas kaip vaikų, jaunesnių nei 18 metų terorizavimo ir šantažo priemonė, kurios objektu tampa šeimos nariai, draugai ar artimieji²⁶⁰.

1.3 Verbavimo modeliai pagal politologę Sarah K. Lischer:

Militarizacijos ir nesaugumo kelias, kurie yra aktyviai naudojami pabėgėlių stovyklose ginkluotosioms pajėgoms ar grupėms verbuojant naujus vaikus kareivius²⁶¹.

2. Vaikų kareivių apsauga nuo verbavimo, tiesioginio dalyvavimo ginkluotosios kovos veiksmuose, seksualinio išnaudojimo ir fiziologinių ir psichologinių kančių sukėlimo:

Pripažįstamas labai silpnas teisinis mechanizmas, kurio pavyzdžiu tampa nedidelis TBT ir SSLT išspręstų bylų kiekis ir turimų teisės aktų nepritaikomumas.

²⁵⁷ „Child Soldiers”, *supra note*, 16;

²⁵⁸ „Why do children become child soldiers?”, *supra note*, 138;

²⁵⁹ Brett, *supra note*, 30: 863;

²⁶⁰ International Committee of the Red Cross, *supra note*, 27: 4;

²⁶¹ Dudenhofer, *supra note*, 29;

3. TRKK savo parengtose aiškinamosiose rekomendacijose, *tiesioginį dalyvavimą karo veiksmuose* apibrėžė kaip karo veiksmus, kurie dėl savo pobūdžio ar tikslo gali padaryti realią žalą prieš pajėgų personalui ar įrangai²⁶².

Tiesioginis vaikų kareivių dalyvavimas karo veiksmuose netaikomas vykstant vidaus neramumams, įtampos situacijoms, įskaitant riaušes, pavienius ir atsitiktinius smurto ir kitus panašaus pobūdžio veiksmus²⁶³.

4. *Vaikų kareivių seksualinis išnaudojimas* - situacija, kai asmuo, nesąžiningai pasinaudoja kito asmens (vaiko kareivio), jaunesnio nei 18 metų pažeidžiamumu, nesugebant tam pasipriešinti. <...> Seksualiai išnaudojant vaikus kareivius, prie nusikaltėlių yra priskiriami karininkai, kurie dirba ginkluotose pajėgose, įskaitant vyriausybės pajėgas, sukarintus karinius vienetus bei milicijas, ginkluotas opozicijos grupes²⁶⁴.

Nuo 1990 metų tarptautinė teisinė bendruomenė pripažino, jog pagal tarptautinę teisę prievartavimas ir kiti seksualiniai veiksmai vis dėlto yra prilyginami karo nusikaltimams, nusikaltimams žmoniškumui, <...> kuriems nesugebama užkirsti kelio²⁶⁵, tam <...> pažeidžiant vaikų kareivių lytinę neliečiamybę, kuri apima savo ruožtu ne vieną smurto formą: išprievartavimus, priverstinį nėštumą, priverstinę sterilizaciją, prostituciją bei seksualinę vergiją²⁶⁶.

5. Dėl fizinio nesubrendimo vaikai kareiviai yra prilyginami pažeidžiamiausiai visuomenės grupei, tačiau reguliarios ir nereguliarios ginkluotosios pajėgos naudojami šiais nekaltais vaikais kareiviais, pasitelkiant „*smegenų plovimo būdą*“. Karinio rengimo metu su vaikais kareiviais elgiamasi kaip su suaugusiais bendraamžiais, tam neteikiant būtinos medicininės priežiūros, maisto, būsto, pinigų ir t.t.²⁶⁷.

Fizinių traumų sukėlimas:

- Mirtis;
- Sveikatos sužalojimas (traumos);
- Negalia (nedarbingumas);
- Ligos.

Psichologinių traumų sukėlimas:

- Potrauminis streso sutrikimas;
- Depresija;

²⁶²Smith, *supra note*, 184: 1144-1145;

²⁶³Melzer, *supra note*, 197: 41;

²⁶⁴Alfredson, *supra note*, 203: 2, 6;

²⁶⁵Brown, *supra note*, 204: 505;

²⁶⁶Rossetti, *supra note*, 205, žiūrėta 2019 m. spalio 18 d.;

²⁶⁷„Physical Impacts”, *supra note*, 217;

➤ Nerimo sutrikimas²⁶⁸.

6. Visuotinai priimta, kad kai kuri nors šalis išgyvena karo būseną, labiausiai kenčia vaikai, <...> tampantys smurtinių įvykių liudininkais, kurie yra priversti atsiriboti nuo savo šeimų, <...> priversti bėgti iš namų. Dar 1990 metais buvo manoma, <...> kad patiriant skirtingo lygio psichologines traumas, turi būti įdiegiamos reabilitacijos, <...> kaip antai: psichologinė ir psichiatrinė ar psichosocialinė²⁶⁹.

7. DDR programos tikslas - nuginkluoti buvusius kovotojus (vaikus), juos demobilizuoti ir padėti jiems vėl integruotis į savo bendruomenes²⁷⁰.

8. Šiandien dienai, <...> dėl sudėtingų šiuolaikinių konfliktų <...> DDR programoms reikalingas didesnis lankstumas, pritaikomumas bei naujovės, įskaitant glaudesnę bendradarbiavimą su nacionalinėmis valdžios institucijomis²⁷¹.

9. DDR programa stengiasi kiek įmanoma teikti paramą švietimo, sveikatos ir kitose būtiniuose srityse²⁷², kurią koordinuoja ir vykdo JT agentūros arba nevyriausybinės organizacijos, kurios tuo pačiu bendradarbiauja su nacionalinėmis vyriausybėmis ir vietos bendruomenėmis²⁷³. Naujesnės DDR programos, pavyzdžiui Siera Leonėje, Dramblio Kaulo Krante ir KDR yra nuginklavusios šimtus tūkstančių vaikų kovotojų, tačiau ekspertų teigimu, DDR programos tebėra menkai finansuojamos, tam užkertant kelią specialistams kurti geresnes ir patobulintas programas²⁷⁴.

²⁶⁸Barbara, *supra note*, 218;

²⁶⁹Analyti, *supra note*, 233: 5, 7-8;

²⁷⁰Rivard, *supra note*, 247;

²⁷¹„International Organization of Migration”, *supra note*, 255: XV (*Introduction*);

²⁷²Chevigny, *supra note*, 248;

²⁷³Dudenhoefer, *supra note*, 249;

²⁷⁴Hanson, *supra note*, 250;

TEISINĖ VAIKŲ KAREIVIŲ APSAUGA PAGAL TARPTAUTINĘ HUMANITARINĘ
TEISĘ IR KITAS TARPTAUTINĖS TEISĖS SRITIS

	Draudimas tiesiogiai dalyvauti karo veiksmuose (Amžius)	Draudimas verbuoti į savo ginkluotąsias pajėgas (forced recruitment, voluntary recruitment) (Amžius)
<i>1977 m. birželio 8 d. Ženevos konvencijų Papildomasis protokolas dėl tarptautinių ginkluotųjų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas)</i>	15 (77 straipsnio 2 dalis)	15 (77 straipsnio 2 dalis)
<i>1977 m. birželio 8 d. Ženevos konvencijų Papildomasis protokolas dėl netarptautinių ginkluotųjų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas)</i>	15 (4 straipsnio 3 dalies c) punktas)	15 (4 straipsnio 3 dalies c) punktas)
<i>1989 m. lapkričio 20 d. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija (CRC)</i>	15 (38 straipsnio 2 dalis)	15 (38 straipsnio 3 dalis)
<i>1990 m. liepos 11 d. Afrikos Vaiko Teisių ir Gerovės Chartija</i>	18 (22 straipsnis)	18 (22 straipsnis)
<i>1998 m. liepos 12 d. Romos statutas (ICC)</i>	15 (8 straipsnio 2 dalies b) punkto XXVI papunktis)	15 (8 straipsnio 2 dalies b) punkto XXVI papunktis)
<i>1999 m. birželio 17 d. Konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (nr. 182)</i>	18 (3 straipsnio 1 dalies a) punktas, 7 straipsnio 2 dalies a) punktas)	-
<i>2000 m. gegužės 25 d. Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (OPAC)</i>	18 (1 straipsnis)	-

(Pagal DCAF parengtą analizę)²⁷⁵

²⁷⁵DCAF (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces), „Child Soldiers” (2006): 4, https://www.files.ethz.ch/isn/26084/14_bg_child_soldiers.pdf;

IŠVADOS

1) Vaikų kareivių apibrėžimas buvo pirmą kartą standartizuotas ir legalizuotas 1997 metais Keiptaune ir 2007 metais Paryžiuje vykusiose konferencijose, po kurių nevyriausybinės organizacijos ir teisinės grupės kaip antai: Child Soldiers International, UNICEF, Humanitarinės ir žmogaus teisių grupė pateikė galutinį šio apibrėžimo variantą, kuriuo remiantis buvo išskirti penki pagrindiniai požymiai: amžius, verbavimas, tiesioginis išnaudojimas ginkluotosios kovos veiksmuose, pagalbinis pobūdis ir politinis pranašumas.

Vaikų kareivių apibrėžimas nėra įteisintas nė viename tarptautiniame teisiniame dokumente (išskyrus Keiptauno ir Paryžiaus principuose);

2) Pagal atliktą mokslinę analizę, vaikų kareivių apsaugą užtikrinančios teisinės nuostatos yra įtrauktos į keturias tarptautinės teisės sritis, kurios tik sąveikaudamos tarpusavyje gali užtikrinti minimalų apsaugos mechanizmą:

Nuo 1977 metų - Tarptautinė humanitarinė teisė:

I Papildomas protokolas (taikomas kilus tarptautiniam ginkluotam konfliktui), 77 straipsnis;

II Papildomas protokolas (taikomas kilus netarptautiniam ginkluotam konfliktui), 4 straipsnis.

Nuo 1989 metų - Tarptautinė žmogaus teisių teisė:

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencija, 38 straipsnis;

Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose, 4 straipsnis.

Nuo 1998 metų - Tarptautinė baudžiamoji teisė:

Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, 8 straipsnis;

Specialiojo Siera Leonės teismo statutas, 4 straipsnis.

Nuo 1999 metų - Tarptautinė darbo teisė:

TDO konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182), 3 straipsnis.

Taip pat teisės šaltiniai gali būti išskaidomi į dvi kategorijas: bendruosius ir pagalbinius (principai, JT Saugumo Tarybos rezoliucijos).

3) Nevyriausybinių organizacijų veiklos vaikų kareivių apsaugos THT srityje teisiniai pagrindai:

➤ 1977 metais priimti I-II PP, kurie draudžia, jaunesnių nei 15 metų vaikų kareivų:

Tiesioginį (aktyvų) dalyvavimą;

Netiesioginį dalyvavimą;

Priverstinį verbavimą;

Savanorišką verbavimą.

- Įgyvendinta DDR programa;
- 2000 metais priimtas OPAC fakultatyvus protokolas, kuriuo remiantis draudžiamas jaunesnių nei 18 metų vaikų kareivių verbavimas ir išnaudojimas;
- 2009 metais išleistos aiškinamosios tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose gairės;
- Įdiegtas tarptautinis „vaikų kareivių indeksas“.

4) Vaikų kareivių apsaugai užtikrinti, TBT ir SSLT teismai nuo 1998 metų iki šių dienų išsprendė iki dvidešimt bylų, kuriomis remiantis buvo užtikrinta vaikams kareiviams *teisë į reparacijas* (žalos atlyginimą), o kaltinamiesiems priėmus sprendimą iš esmės skirta laisvės atėmimo bausmė, tačiau kai kurie iš jų arba mirė nesulaukę teismo verdiko, arba buvo nužudyti:

✓ Dėl vaikų kareivių verbavimo (savanoriško ir priverstinio) buvo sprendžiama visose nagrinėtinose bylose t.y. Lubanga, Katanga, Ntaganda, Byoyo, Mutanga, Chui, Taylor, Otti, Odhiambo, Kony, Kamara, Lukwiya, Ongwen, Brima, Kanu, Kondewa, Sesay, Kallon, Gbao, Norman.

✓ Dėl tiesioginio išnaudojimo ginkluotosios kovos veiksmuose, kurie pagal tarptautinę teisę yra prilyginami ir aktyviam išnaudojimui buvo sprendžiama tik Lubangos, Katangos ir Ntagandos bylose;

✓ Dėl seksualinio išnaudojimo buvo sprendžiama tik Ntagandos byloje;

5) Teisinis mechanizmas vaikų kareivių apsaugos kontekste yra menkas ir nestabilus, nes yra įtvirtinta ribota teisinė taikymo sritis, kuri nepateikia jokių naujoviškų apribojimų, užtikrinant absoliučią vaikų kareivių apsaugą.

6) Užtikrinant vaikų kareivių apsaugą THT, išskiriami šie sprendimo mechanizmai:

Atkuriant vaikų kareivių psichinę sveikatą, kurią paveikė (verbavimas, tiesioginis dalyvavimas ginkluotosios kovos veiksmuose, seksualinis išnaudojimas bei fizinių ir psichologinių kančių sukėlimas) yra užtikrinama psichologinė ir psichiatrinė ar psichosocialinė rehabilitacija, kurios metu atliekami įvairiausio pobūdžio tyrimai, terapijos, tam pasitelkiant į pagalbą socialinius darbuotojus, psichiatrus, mokytojus.

Įdiegiama DDR programa, kuri savo ruožtu apima nuginklavimą, demobilizaciją ir reintegraciją, kurios tarpusavyje sąveikauja, tam užtikrinant vaikų kareivių integravimąsi (sugrąžinimą) į bendruomenes, garantuojant švietimo bei ekonomikos galimybes, šeimos susijungimą. Tačiau dėl išsivysčiusios ekonominės nelygybės, šeimos narių ir bendruomenės priešiško, pasenusių lūkesčių, nepasitikėjimo savo padėtimi, dažnai buvusieji vaikai kareiviai, kurie buvo integruoti DDR programų pagalba, pasiryžta sugrįžti į ankstesnę būseną, savanoriškai prisijungiant prie ginkluotųjų grupuočių/pajėgų gretų.

7) THT yra pirmoji tarptautinės teisės sritis, kuri 1977 metais skatino labiau atsigręžti į vaikų kareivių apsaugos institutą:

- Iki TRKK paprotinio THT sąvado priėmimo THT taikymo sritis apėmė tik I PP nuostatas;
- Po TRKK paprotinio THT sąvado priėmimo THT taikymo sritis apėmė I-II PP nuostatas, kuriomis remiantis papildomai uždraudžiamas savanoriškas verbavimas ir netiesioginis dalyvavimas.
- I-IV Ženevos konvencijos, kurios buvo įteisintos 1949 metais, neturi iki šiolei teisinių apribojimų, kurios užtikrintų vaikų kareivių apsaugą.

8) Efektyviausia tarptautinės teisės sritimi yra pripažįstama Tarptautinė baudžiamoji teisė, kuri skatina TBT ir SSLT teismus pagal Romos ir SSLT statutus uždrausti vaikų kareivių verbavimą ir išnaudojimą, kurie yra prilyginami karo nusikaltimams, žmogaus teisių pažeidimams, *ius cogens* normoms bei paprotinei normai ir užtraukia asmeninę baudžiamąją atsakomybę pagal bendrąsias statutų nuostatas.

9) Vadovaujantis TBT ir SSLT praktika, atsakomybė už įvykdytus tarptautinius karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui, kurie yra prilyginami kaip rimtam THT pažeidimui, pagal Romos ir SSLT statutų nuostatas tenka aukščiausio rango vadams, kurie užvaldę ginkluotas grupuotes ar pajėgas terorizuoja, žudo, kankina civilius gyventojus, įskaitant ir vaikus kareivius.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. INFOLEX. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 12 d. <http://www.infolex.lt/ta/66150:str105>;

Tarptautinės teisės aktai

2. „Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19848>;

3. „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas)“. TAR. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.04EB951D68F0>;

4. „1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas)“. TAR. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct.html?documentId=TAR.15BF003C1961>;

5. „Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas“. LRS. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 15 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211305?jfwid=191fum7wuy>;

6. „Tarptautinės darbo organizacijos konvencija dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti (Nr. 182)“. LRS. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.211276?jfwid=-je7i1sz4g>;

7. „Statute of the International Court of Justice“. ICJ. Žiūrėta 2019 m. spalio 2 d. <https://www.icj-cij.org/en/statute>;

8. „Statute of the Special Court for Sierra Leone“. SCSL. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d. <http://www.rscsl.org/Documents/scsl-statute.pdf>;

9. „African Charter on the Rights and Welfare of the Child“. UN. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. https://www.un.org/en/africa/osaa/pdf/au/afr_charter_rights_welfare_child_africa_1990.pdf;

10. „1989 m. Vaiko teisių konvencijos 2000 m. fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose“. LRS. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.197964?jfwid=q86m1vvnq>;

Komentarai

11. „Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, (Commentary of 1987 protection of children, article 77). International Committee of the Red Cross. Žiūrėta 2019 m. spalio 3 d. <https://ihl-databases.icrc.org/applic/ihl/ihl.nsf/Comment.xsp?action=openDocument&documentId=8E174BC1926F72FAC12563CD00436C73>;

Baigiamasis darbas

12. Marozas, Tomas. „Karo vadų pareigos, jų įgyvendinimas ir atsakomybė pagal tarptautinę humanitarinę teisę”. Magistro baigiamasis darbas, Mykolo Romerio universitetas, 2010. <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1873512/datastreams/MAIN/content>;

13. Achvarina, V., Vera. „Child Soldiers in intrastate conflicts: An empirical analysis”. Doctoral dissertation, University of Pittsburgh, 2010. [https://pdfs.semanticscholar.org/0416/6c5af1a8c1532fb4e51a3f94ccf1c323dc56.pdf%20disertacija](https://pdfs.semanticscholar.org/0416/6c5af1a8c1532fb4e51a3f94ccf1c323dc56.pdf%20disertacija;);

14. Minasian, Lianne. „Does the International Framework for Disarmament, Demobilization and Reintegration Programmes Adequately Provide for the Rehabilitation of Child Soldiers? A Case Study of DDR Programmes for Former Female Child Soldiers in Uganda”. Doctoral dissertation, University of London, 2011. <https://sas-space.sas.ac.uk/4771/1/0942111.pdf>;

Straipsnis moksliniame žurnale: online

15. Gabriella, Deak. „The Problem of Child Soldiers”. *AARMS*, Volume 12, No. 1 (2013): 1-8. <https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/aarms-20131-deak.original.pdf>;

16. Haer, Roos. „Children and armed conflict: looking at the future and learning from the past”. *Third World Quarterly*, Volume 40, No. 1 (2019): 74-91. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/01436597.2018.1552131?needAccess=true>;

17. The Refugee Studies Centre. „Understanding and Addressing the Phenomenon of ‘Child Soldiers’: The Gap between the Global Humanitarian Discourse and the Local Understandings and Experiences of Young People’s Military Recruitment”. *Working paper series No. 52* (2009). <https://www.rsc.ox.ac.uk/files/files-1/wp52-understanding-addressing-child-soldiers-2009.pdf>;

18. Rosen, M., David. „Who is a child? The Legal Conundrum of Child Soldiers”. *Connecticut Journal of International Law*, Volume 25, No. 1 (2009): 81-118.

19. Mansoor-Zia, Farkhanda. „The Dilemma of Child Soldiers: Who is Responsible?”. *King's College Law Journal*, Volume 16, Issue 2 (2005): 388-399.
20. Brett, Rachel. „Adolescents volunteering for armed forces or armed groups”. *Affaires courantes et commentaires Current issues and comments*, Volume 85, No. 852 (2003): 857-866. https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/irrc_852_brett.pdf;
21. Tiefenbrun, Susan. „Child Soldiers, Slavery and the Trafficking of Children”. *Fordham International Law Journal*, Volume 31, Issue 2 (2007): 413-486. <https://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2091&context=ilj>;
22. Mulira, B. Dorcas. „International Legal Standards Governing the Use of Child Soldiers”. *University of Georgia School of Law* (2007): 1-61. https://digitalcommons.law.uga.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1085&context=stu_ilm;
23. Muzima, Anaise. „Re-imagining the scope of children’s legal protection during armed conflicts under International Law”. *Master of Laws Research Papers Repository* (2017): 1-74. <https://ir.lib.uwo.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1000&context=llmp>;
24. Doek, Jaap. „The International legal framework for the protection of children in armed conflict” (2011): 7-22. http://www.operationspaix.net/DATA/DOCUMENT/6360~v~The_International_Legal_Framework_for_the_Protection_of_Children_in_Armed_Conflict.pdf;
25. Drumb, A., Mark. „Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy”. *Oxford University Press* (2012): 1-33. <https://digitalcommons.law.scu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1002&context=humanitarian>;
26. Nielsen-Sloth, Julia. „Regional Frameworks for Safeguarding Children: The Role of the African Committee of Experts on the Rights and Welfare of the Child”. *Soc. Sci.* 3, (2014): 948-961. https://pdfs.semanticscholar.org/b2bc/fb8b944855bbf697cddb8ecc4c59f832c547.pdf?_ga=2.94347412.848289571.1568833388-525168473.1568833388;
27. Wagner, B. Norbert. „Child Soldiers” (2012): 1-25. <http://www.humanitaeres-voelkerrecht.de/PaperChildSoldiers.pdf>;
28. Kononenko, Iuliia. „Prohibiting the Use of Child Soldiers: Contested Norm in Contemporary Human Rights Discourse”. *Nordic Journal of Human Rights*, Volume 34, No. 2 (2016): 89-103. <https://www.legal-tools.org/doc/104ca7/pdf/>;
29. Madubiwe-Ekwe, Joseph N. „The International Legal Standards Adopted to Stop the Participation of Children in Armed Conflicts”. *Annual Survey of International & Comparative Law*, Volume 11, Issue 1 (2005): 28-48. <https://digitalcommons.law.ggu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1091&context=annlsurvey>;

30. Bosch, Shannon. „A legal analysis of how the International Committee of The Red Cross’s interpretation of the revolving door phenomenon applies in the case of Africa’s child soldiers“. *African Security Review, Volume 24, Issue 1* (2015). <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10246029.2014.986147>;
31. Webster, Timothy. „Babes with Arms: International Law and Child Soldiers“. *George Washington International Law Review, Volume 39, No. 2* (2007): 227-254;
32. Schmidt, Alice. „Volunteer child soldiers as reality: A development issue for Africa“, *New School Economic Review, Volume 2, No. 1* (2007): 49-76, <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.620.8526&rep=rep1&type=pdf>;
33. Squiers Martinez, Cristina. „How the Law Should View Voluntary Child Soldiers: Does Terrorism Pose a Different Dilemma?“, *SMU - Dedman School of Law, Volume 68, Issue 2* (2015): 566-592. <https://scholar.smu.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=1033&context=smulr>;
34. Kirs, Eszter. „Save the Children of War - Thoughts on Child Recruitment“. *Acta Societatis Martensis 2* (2006): 93-108;
35. Houle, Marquise. „The Legal Responsibility of Child Soldiers“. *International Law Yearbook, 8* (2017-2018): 193-239;
36. Yogendran, Sangeetha. „Did The ICC Fail Child Victims In The Lubanga Reparations Order?“. *Amsterdam Law Forum, Volume 9, No. 2* (2017): 65-83. <http://amsterdamlawforum.org/article/view/373/535>;
37. Gallagher, Kristin. „Towards a Gender - Inclusive Definition of Child Soldiers: The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo“. " *Eyes on the ICC, volume, 7, No. 1* (2010): 115-136;
38. Keith, Kirsten. „Blood diamonds and war crimes: The case against Charles Taylor“. *Volume 15* (2012): 99-110. <http://classic.austlii.edu.au/au/journals/SCULawRw/2012/7.pdf>;
39. Smith, Alison. „Child Recruitment and the Special Court for Sierra Leone“. *Journal of International Criminal Justice, Volume 2, No. 4* (2004): 1141-1153;
40. Christensen, Eric. „The Dilemma of Direct Participation in Hostilities“. *Journal of Transnational Law & Policy, Volume 19, No. 2* (2010): 281-310;
41. Schmitt, N. Michael. „The Interpretive Guidance on the Notion of Direct Participation in Hostilities: A Critical Analysis“. *Volume 1* (2010): 5-44. http://www.harvardnsj.org/wp-content/uploads/sites/13/2010/01/Vol.-1_Schmitt_Final.pdf;
42. Morales, Queiser Waltraud. „Girls Soldiers - The Other Face of Sexual Exploitation and Gender Violence“. *ASPJ Africa & Francophonie - 1st Quarter* (2011): 62-77. https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/ASPJ_French/journals_E/Volume-02_Issue-1/morales_e.pdf;

43. Alfredson, Lisa. „Sexual Exploitation of Child Soldiers: An Exploration and Analysis of Global Dimensions and Trends”. *University of Pittsburgh* (2001): 1-13. https://www.researchgate.net/publication/313964716_Sexual_Exploitation_of_Child_Soldiers;
44. Brown, Clare. „Sexual Exploitation and Abuse in Conflict: An International Crime?”. *American University International Law Review*, Volume 34, No. 3 (2019): 503-534;
45. Grey, Rosemary. „Sexual Violence against Child Soldiers - The Limits and Potential of International Criminal Law”. *University of New South Wales, Australia, International Feminist Journal of Politics*, Volume 16, No. 4 (2014): 601-621. <http://www.corteidh.or.cr/tablas/r37046.pdf>;
46. Sellers, Viseur Patricia. „Ntaganda: Re-Alignment of a Paradigm” (2018): 1-17. <http://www.ihl.org/wp-content/uploads/2018/03/Ntaganda-V.pdf>;
47. Mazurana, Dyan, Mckay, Susan. „Child Soldiers. What about the girls?”. *Volume 57, No. 5* (2001): 30-35. https://www.researchgate.net/publication/254079803_Child_Soldiers_What_about_the_Girls;
48. Gilbertson, Jordan A. „Little Girls Lost: Can the International Community Protect Girl Soldiers?”. *University of La Verne Law Review*, Volume 29 (2008): 219-244;
49. Schauer, Elisabeth, Elbert, Thomas. „The Psychological Impact of Child Soldiering”. *Chapter 14* (2010): 311-360. <https://www.usip.org/sites/default/files/missing-peace/The%20psychological%20impact%20of%20child%20soldiering%20-%20Schauer.pdf>;
50. Kadir, Ayesha, Shenoda, Sherry, Goldhagen, Jeffrey, Pitterman, Shelly and Section on International child health. „The Effects of Armed Conflict on Children”. *Official Journal of the American Academy of Pediatrics*, Volume 142, No. 6 (2018): 1-18. <https://pediatrics.aappublications.org/content/early/2018/11/01/peds.2018-2586>;
51. Guy, Mulunda Kitwe. „The political and cultural background for using child soldiers”. *TORTURE* Volume 19, No. 2 (2009): 132-136. https://irct.org/assets/uploads/1018_8185_2009-2_132-136.pdf;
52. Bull World Health Organ. „Special theme - Childhood injuries and violence” (2009): 330-331. <https://www.who.int/bulletin/volumes/87/5/09-020509.pdf>;
53. Plunkett, C. B. Michael, Southall, P. David. „War and children”. *Arch Dis Child* (1998): 72-77. <https://adc.bmj.com/content/archdischild/78/1/72.full.pdf>;
54. Kizilhan, Ilhan Jan. „Providing Psychosocial Care to Child Soldiers Living in Post-IS Iraq”. *ICCT Research paper* (2019): 1-17. <https://icct.nl/wp-content/uploads/2019/05/ICCT-Kizilhan-Providing-Psychosocial-Care-to-Child-Soldiers-Living-in-Post-IS-Iraq-May2019-1.pdf>;

55. Analyti, Alexandra. „War-Affected Children: Psychological Trauma and Intervention”. *Master’s Course In: International Medicine-Health Crisis Management* (2012): 1-18. <https://pdfs.semanticscholar.org/9d28/1769f9620ef1373fef7fb2c33b7221aa9d25.pdf>;
56. Pauletto, Elettra, Patel, Preeti. „Challenging Child Soldier DDR Processes and Policies in the Eastern Democratic Republic of Congo”. *Journal of Peace, Conflict and Development, Issue 16* (2010): 35-57. https://www.icc-cpi.int/RelatedRecords/CR2017_04717.PDF;
57. Rivard, Lysanne. „Child Soldiers and Disarmament, Demobilization and Reintegration Programs: The Universalism of Children’s Rights vs. Cultural Relativism Debate”. *The Journal of Humanitarian Assistance* (2010). Žiūrėta 2019 m. spalio 29 d. <https://sites.tufts.edu/jha/archives/772>;
58. Leveau, Fanny. „Liability of Child Soldiers Under International Criminal Law”. *Osgoode Hall Review of Law and Policy, Volume 4, No. 1* (2013): 36-66. <http://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=1006&context=ohrlp>;
59. Grossman, Nienke. „Rehabilitation or Revenge: Prosecuting Child Soldiers for Human Rights Violations”. *University of Baltimore Law* (2007): 323-361. https://scholarworks.law.ubalt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1263&context=all_fac;
60. Muzima, Anaise. „Reimagining the Scope of Children’s Legal Protection During Armed Conflicts Under International Humanitarian Law and International Criminal Law”. *Western Journal of Legal Studies, Volume 8, Issue 1* (2017): 1-17. <https://ojs.lib.uwo.ca/index.php/uwojls/article/view/5709/4803>;

Internetinis tinklalapis/svetainė

61. „Children in armed conflicts: more efforts needed for their protection”. Defence For Children International. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d. <https://defenceforchildren.org/children-armed-conflicts-efforts-needed-protection/>;
62. Siddons, Edward. „Child Soldiers have fought in 18 conflicts since 2016 - now the UN is acting”. Apolitical. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d. https://apolitical.co/solution_article/child-soldiers-have-fought-in-18-conflicts-since-2016-now-the-un-is-acting/;
63. „Child Soldiers”. Humanium. Žiūrėta 2019 m. liepos 5 d. <https://www.humanium.org/en/child-soldier/>;
64. „Charles Taylor: facts, legal procedure”. Trial International. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 15 d. <https://trialinternational.org/latest-post/charles-taylor/>;
65. Cirtautienė, Lina. „Vaiko pasaulis”. Psichologinio Konsultavimo Grupė. Žiūrėta 2019 m. liepos 2 d. <https://pkg.lt/straipsniai/vaiko-pasaulis>;

66. „What is the Convention on the Rights of the Child? (The world’s most widely ratified human rights treaty in history)”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. liepos 7 d. <https://www.unicef.org/child-rights-convention/what-is-the-convention>;
67. Fraser, Charlotte. „Rescuing lost childhoods: Masika’s story”. Peace Direct. Žiūrėta 2019 m. liepos 6 d. <https://www.peacedirect.org/rescuing-lost-childhoods-masikas-story/>;
68. „What are Child Soldiers?”. Weebly. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 15 d. <https://childsoldiersinvisiblechildren.weebly.com/>;
69. „Child Soldiers Global Report 2008-Uganda”. Refworld. Žiūrėta 2019 m. spalio 3 d. <https://www.refworld.org/docid/486cb13ac.html>;
70. Lynn-Dudenhoefer, Anne. „Understanding the Recruitment of Child Soldiers in Africa”. The African Centre for the Constructive Resolution of Disputes. Žiūrėta 2019 m. spalio 3 d. <https://www.accord.org.za/conflict-trends/understanding-recruitment-child-soldiers-africa/>;
71. Stohl, Rachel, McManimon, Shannon. „Use of Children as Soldiers - Poverty, social disruption and destruction stemming from these wars, and the proliferation of small arms and light weapons are major factors in expanding the use of child soldiers”. *Institute for Policy Studies*. Žiūrėta 2019 m. spalio 3 d. https://ips-dc.org/use_of_children_as_soldiers/;
72. „Human shields”. How does Law protect in war. Žiūrėta 2019 m. spalio 3 d. <https://casebook.icrc.org/glossary/human-shields>;
73. „International laws and child rights”. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 29 d. <https://www.child-soldiers.org/international-laws-and-child-rights>;
74. „Children protected under international humanitarian law”. International Committee of the Red Cross. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d. <https://www.icrc.org/en/doc/war-and-law/protected-persons/children/overview-protected-children.htm>;
75. Action for the Rights of Children. „International Legal Standards”. <https://www.unhcr.org/3e37e5ba7.pdf>;
76. „International Standards”. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 18 d. <https://www.child-soldiers.org/international-standards>;
77. „Child labour and armed conflict”. International Labour Organization. Žiūrėta 2019 m. spalio 1 d. <https://www.ilo.org/ipec/areas/Armedconflict/lang--en/index.htm>;
78. Widmer, Lionel. „The Vancouver Principles were a Step in the Right Direction for the Protection of Children, but there is Work to be done”. NAOC - to promote peace, prosperity and security through knowledge and understanding of the importance of NATO. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 19 d. <http://natoassociation.ca/the-vancouver-principles-were-a-step-in-the-right-direction-for-the-protection-of-children-but-there-is-work-to-be-done/>;

79. „Child protection from violence, exploitation and abuse”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 19 d. https://www.unicef.org/protection/57929_58012.html;
80. „Fifteen years have passed since The Security Council adopted resolution 1261”. Women’s International League for Peace and Freedom. Žiūrėta 2019 m. liepos 27 d. <https://www.peacewomen.org/content/fifteen-years-have-passed-security-council-adopted-resolution-1261>;
81. „UN Security Council Resolutions”. Office of the Special Representative of the Secretary - General for Children and Armed Conflict. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 12 d. <https://childrenandarmedconflict.un.org/about-us/mandate/history/>;
82. Li, Kun. „Security Council reviews progress made in implementing Resolution 1612”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 19 d. https://www.unicef.org/protection/57929_35071.html;
83. „More must be done to protect children in armed conflict”. United Nations Human Rights Office of the High Commissioner. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 21 d., <https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/ChildrenInArmedConflict.aspx>;
84. „Security Council open debate on children and armed conflict, July 2011”. Women’s International League for Peace and Freedom. Žiūrėta 2019 m. spalio 2 d. <https://www.peacewomen.org/security-council/security-council-open-debate-children-and-armed-conflict-july-2011>;
85. „Security Council Seeks to Strengthen Protections for Children in Armed Conflict, Unanimously Adopting Resolution 2427 (2018)”. United Nations (Meetings Coverage and Press Releases). Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 21 d. <https://www.un.org/press/en/2018/sc13412.doc.htm>;
86. „End the Use of Child Soldiers”. Cultures of Resistance Network. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 23 d. <https://culturesofresistance.org/end-child-soldiers>;
87. „Bosco Ntaganda sentenced to 30 years imprisonment”. International Criminal Court. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 12 d. <https://www.icc-cpi.int/Pages/item.aspx?name=pr1494>;
88. „Child Soldiers International”. The alliance for child protection in humanitarian action. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 12 d. <https://alliancecepha.org/en/child-soldiers-international>;
89. „Child Soldiers International Announcement”. Reliefweb. Žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d. <https://reliefweb.int/report/world/child-soldiers-international-announcement>;
90. „Amnesty International History”. The Nobel Prize. Žiūrėta 2019 m. spalio 11 d. <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1977/amnesty/history/>;
91. „About Amnesty International”. Refworld. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d. <https://www.refworld.org/publisher,AMNESTY,,ERI,50ffbce5196,,0.html>;
92. „Amnesty International official page”. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 2 d. <https://www.amnesty.org/en/>;

93. „War Child History”, žiūrėta 2019 m. spalio 11 d., <https://www.warchild.org.uk/who-we-are/our-history>;
94. Bartlett, Ben, Muzard, Clemence. „How we help child soldiers“. War Child. Žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d. <https://www.warchild.org.uk/whats-happening/blogs/how-we-help-child-soldiers> ;
95. „Let children be children, not soldiers“. European Union - External Action. Žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/58009/let-children-be-children-not-soldiers_en;
96. „Where we work, about War Child..“. War Child. Žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 28 d. <https://warchild.ca/>;
97. „UNICEF History“. National Geographic. Žiūrėta 2019 m. spalio 11 d. <https://www.nationalgeographic.org/thisday/dec11/unicef-founded/>;
98. „History of the ICRC“. International Committee of the Red Cross. Žiūrėta 2019 m. spalio 11 d. <https://www.icrc.org/en/document/history-icrc>;
99. „When Does a Child ‘Participate Actively in Hostilities’ under the Rome Statute? Protecting Children from Use in Hostilities after Lubanga“. Utrecht Journal of International and European Law. Žiūrėta 2019 m. rugpjūčio 15 d. <https://www.utrechtjournal.org/articles/10.5334/ujiel.321/>;
100. „Questions and Answers on the Recruitment and Use of Child Soldiers“. Office of the Special Representative of the Secretary - General for children and armed conflict. Žiūrėta 2019 m. liepos 2 d. <https://childrenandarmedconflict.un.org/questions-and-answers-on-the-recruitment-and-use-of-child-soldiers2/>;
101. „Soldiers at 16: Sifting fact from fiction“. ForcesWatch. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d. <https://www.forceswatch.net/resources/soldiers-at-16-sifting-fact-from-fiction/>;
102. „Why do children become child soldiers?“. War Child. Žiūrėta 2019 m. spalio 12 d. <https://www.warchild.org.uk/whats-happening/features/why-do-children-become-child-soldiers-armed-groups>;
103. Higginbotham, Will. „Understanding Child Soldier Recruitment Needed to Help Curb Crisis“. Our World - Brought to you by United Nations University. Žiūrėta 2019 m. spalio 12 d. <https://ourworld.unu.edu/en/understanding-child-soldier-recruitment-needed-to-help-curb-crisis>;
104. Lazareva, Inna. „Many DRC Children Volunteer to Fight-Activists say not enough done to address reasons for children joining armed groups of their own free will“. Institute for War and Peace Reporting. Žiūrėta 2019 m. spalio 12 d. <https://iwpr.net/global-voices/many-drc-children-volunteer-fight>;
105. „United Nations Sees Increase in Child Soldiers Recruited in S. Sudan“. VOA News. Žiūrėta 2019 m. spalio 13 d., <https://www.voanews.com/africa/united-nations-sees-increase-child>

[-soldiers-recruited-s-sudan](#);

106. „Why forced recruitment?”. WordPress. Žiūrėta 2019 m. spalio 13 d. <https://childsoldiercrisis.wordpress.com/why-forced-recruitment/>;

107. „Chad: Forced recruitment by the army including of children; whether this is ongoing; location where raids are being conducted”. Refworld. Žiūrėta 2019 m. spalio 13 d. <https://www.refworld.org/docid/49b92b571e.html>;

108. „Kyungu Mutanga case: facts, legal procedure”. Trial International. Žiūrėta 2019 m. spalio 15 d. <https://trialinternational.org/latest-post/kyungu-mutanga/>;

109. „DRC: All you need to know about the historic case against Germain Katanga”. Amnesty International. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 10 d. <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2014/03/drc-all-you-need-know-about-historic-case-against-germain-katanga/>;

110. „Mathieu Ngudjolo Chui: charges, verdict, challenges”. Coalition for the International Criminal Court. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 10 d. <http://www.coalitionfortheicc.org/cases/mathieu-ngudjolo-chui>;

111. „Germain Katanga sentenced to 12 years imprisonment”. International Criminal Court. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 10 d. <https://www.icc-cpi.int/pages/item.aspx?name=PR1008>;

112. „Potrauminio streso sutrikimas. Simptomai, priežastys, eiga ir gydymas”. Žiūrėta 2019 m. spalio 26 d. http://ligos.sveikas.lt/lt/ligos/psichikos_ligos/potrauminio_streso_sutrikimas;

113. „The Trial of Charles Taylor before the Special Court for Sierra Leone: The Appeal Judgment”. The Open Society Justice Initiative. Žiūrėta 2019 m. spalio 14 d. <https://www.justiceinitiative.org/publications/trial-charles-taylor-special-court-sierra-leone-appal-judgment>;

114. „Charles Taylor convicted in „blood diamond” and child soldier trial”. The Journal. Žiūrėta 2019 m. spalio 14 d. <https://www.thejournal.ie/charles-taylor-convicted-in-blood-diamond-and-child-soldier-trial-430205-Apr2012/>;

115. „Užkrečiamos ligos - sifilis”. ULAC. Žiūrėta 2019 m. spalio 19 d. <http://www.ulac.lt/ligos/S/sifilis>;

116. „V. Child Recruitment by Ugandan forces”. Žiūrėta 2019 m. spalio 15 d. https://www.hrw.org/reports/2003/uganda0303/uganda0403-04.htm#P402_66868;

117. „Ibrahim Bazy Kamara case: facts, legal procedure”. Trial International. Žiūrėta 2019 m. spalio 15 d. <https://trialinternational.org/latest-post/ibrahim-bazy-kamara/>;

118. Rossetti, Poltronieri Luca. „Intra-party sexual crimes against child soldiers as war crimes in Ntaganda. ‘Tadic moment’ or unwarranted exercise of judicial activism?”. Questions of International Law. Žiūrėta 2019 m. spalio 18 d. <http://www.qil-qdi.org/intra-party-sexual-crimes->

[against-child-soldiers-as-war-crimes-in-ntaganda-tadic-moment-or-unwarranted-exercise-of-judicial-activism/](#);

119. „Syphilis - overview, symptoms, causes, risk factors, complications”. Mayo Clinic. Žiūrėta 2019 m. spalio 19 d. <https://www.mayoclinic.org/diseases-conditions/syphilis/symptoms-causes/syc-20351756>;

120. „Physical Impacts”. WordPress. Žiūrėta 2019 m. spalio 23 d. <https://childsoldiercrisis.wordpress.com/physical-impacts/>;

121. Barbara, Joanna Santa. „Impact of War on Children and Imperative to End War”. US National Library of Medicine National Institutes of Health. Žiūrėta 2019 m. spalio 23 d. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2080482/>;

122. „Module 11: Women, Children, War and Health”. Unite for Sight. Žiūrėta 2019 m. spalio 24 d. <http://www.uniteforsight.org/women-children-course/women-war>;

123. Ovuga, Emilio, Oyok, Thomas O., Moro, EB. „Post traumatic stress disorder among former child soldiers attending a rehabilitative service and primary school education in northern Uganda”. US National Library of Medicine National Institutes of Health. Žiūrėta 2019 m. spalio 26 d. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2583264/>;

124. „What is Depression?”. American Psychiatric Association. Žiūrėta 2019 m. spalio 27 d. <https://www.psychiatry.org/patients-families/depression/what-is-depression>;

125. „Anxiety Disorders - definition, types, facts, statistics”. BrightQuest Treatment Centers. Žiūrėta 2019 m. spalio 28 d. <https://www.brightquest.com/anxiety-disorders/>;

126. „Nerimo sutrikimas”. Neuromeda. Žiūrėta 2019 m. spalio 28 d. <https://www.neuromeda.lt/jeigu-vargina-nerimas/>;

127. Chevigny, Blue. „Child Soldiers Demobilized in the Central African Republic”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. spalio 29 d. https://www.unicef.org/infobycountry/car_39740.html;

128. Hanson, Stephanie. „Disarmament, Demobilization, and Reintegration (DDR) in Africa”. CFR. Žiūrėta 2019 m. spalio 29 d. <https://www.cfr.org/backgrounder/disarmament-demobilization-and-reintegration-ddr-africa>;

129. „The International Criminal Responsibility of Child Soldiers”. Humanium. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 13 d. <https://www.humanium.org/en/the-international-criminal-responsibility-of-child-soldiers-2/>;

130. Bartolini, Giulio, Pertile, Marco. „Children in conflicts as victims and perpetrators? Reassessing the debate on child soldiers in light of the involvement of children with terrorist groups”. Questions of International Law. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 11 d. <http://www.qil-qdi.org/children-in-conflicts-as-victims-and-perpetrators-reassessing-the-debate-on-child-soldiers-in-light-of-the-involvement-of-children-with-terrorist-groups/>;

131. Gates, Scott, Reich, Simon. „Think Again: Child Soldiers (What human rights activists never tell you about young killers”. Foreign Policy. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 29 d. <https://foreignpolicy.com/2009/05/22/think-again-child-soldiers/>;
132. „Vankuverio, Kigalio ir kiti principai”. KAM. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 20 d. https://kam.lt/lt/tarptautine_humanitarine_teise_628/vankuverio_kigalio_ir_kiti_principai.html;
133. „UNICEF in Emergencies and Humanitarian Action”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 27 d. https://www.unicef.org/emergencies/index_childsoldiers.html;
134. „Protecting Children From War” Conference”. Permanent mission of France to the United Nations in New York. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 27 d. <https://onu.delegfrance.org/Protecting-Children-From-War-Conference>;
135. „France’s commitment in the Security Council for the protection of children in armed conflict”. Žiūrėta 2019 m. rugsėjo 21 d. <https://onu.delegfrance.org/Children-and-armed-conflicts-10458>;
136. „UN launches Integrated Disarmament, Demobilization and Reintegration Standards”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 30 d. https://www.unicef.org/media/media_37796.html;
137. Della. „Child soldiers“. Žiūrėta 2019 m. liepos 5 d. <https://www.humanium.org/en/child-soldier/>;
138. „Kakuma pabėgėlių stovykla”. ProjectKakuma. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 1 d. <https://www.projectkakuma.com/lt/index.html>;
139. „Children bear the brunt of Uganda’s 19-year conflict”. UNICEF. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 2 d. https://www.unicef.org/protection/uganda_25704.html;
140. „Samuel Hinga Norman: facts, legal procedure”. Trial International. Žiūrėta 2019 m. gruodžio 2 d. <https://trialinternational.org/latest-post/samuel-hinga-norman/>;
141. Dudenhofer, Lynn-Anne. „Disarmament, Demobilisation and Reintegration is Not Enough”. Žiūrėta 2019 m. lapkričio 1 d. <https://www.accord.org.za/conflict-trends/disarmament-demobilisation-and-reintegration-is-not-enough/>;
142. Harwood, Catherine. „Guest Post: A Matter of Distinction: active and direct participation in hostilities and the war crime of using child soldiers”. Spreading The Jam (International Law, International Criminal Law, Human Rights and Transitional Justice). Žiūrėta 2019 m. spalio 16 d. <https://dovjacobs.com/2014/07/14/guest-post-a-matter-of-distinction-active-and-direct-participation-in-hostilities-and-the-war-crime-of-using-child-soldiers/>;
143. Darcy, Shane. „Direct Participation in Hostilities”. Oxford Bibliographies. Žiūrėta 2019 m. spalio 16 d. <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199796953/obo-9780199796953-0137.xml>;

(Ne) Elektroninės knygos/vadovai/studijos

144. Žilinskas, Justinas, Marozas, Tomas. *Tarptautinė humanitarinė (ginkluoto konflikto) teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016.
145. Henckaerts-Marie, Jean. „Paprotinės Tarptautinės humanitarinės teisės studija: Indėlis į teisės viršenybės supratimą ir laikymąsi ginkluoto konflikto metu”. International Committee of the Red Cross: 1-36. https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/lit-irrc_857_henckaerts.pdf;
146. Coalition to Stop the Use of Child Soldiers. „Mai-Mai Child Soldier Recruitment and Use: Entrenched and unending”. United Kingdom (2010): 1-18. https://www1.essex.ac.uk/armedconflict/story_id/000910.pdf;
147. Maria-Kiss, Alexandra. „The reintegration of former child combatants into the civilian society in the Colombian context”. *University of York, UK* (2014): 1-11. <https://ecpr.eu/Filestore/PaperProposal/e75d2d4a-1d9c-4211-a99f-f4ac0e0b6e79.pdf>;
148. International Committee of the Red Cross. „*Child soldiers and other children associated with armed forces and armed groups*”. Geneva, Switzerland (2012): 1-13. <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0824.pdf>;
149. Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra ir Europos Taryba. „Vaiko teises reglamentuojančios Europos teisės vadovas“ (2015): https://fra.europa.eu/sites/default/files/frauploads/fra-ecthr-2015-handbook-european-law-rights-of-the-child_lt.pdf;
150. „Poverty and Child Soldier Recruitment: A disaggregated Study of African Regions”: 1-37. https://pdfs.semanticscholar.org/3d51/86babbf70302fe410eee6dc1d6b3fff0f81e.pdf?_ga=2.237092296.959406891.1570975469-525168473.1568833388;
151. Melzer, Nils. „Interpretive guidance of the notion of direct participation in hostilities under International humanitarian law”. International Committee of the Red Cross (2009): 1-92. <https://www.icrc.org/en/doc/assets/files/other/icrc-002-0990.pdf>;
152. „Post-traumatic stress disorder (PTSD) and war-related stress”: 1-19. https://www.veterans.gc.ca/pdf/mental-health/ptsd_warstress_e.pdf;
153. Banholzer, Lilli. „When Do Disarmament, Demobilization and Reintegration Programmes Succeed?”, (2014): 1-45. https://www.die-gdi.de/uploads/media/DP_8.2014.pdf;
154. International Organization for Migration. „Disarmament, Demobilization and Reintegration - compendium of projects 2010-2017” (2019): 1-86, I-XVI. https://publications.iom.int/system/files/pdf/ddr_compendium.pdf;
155. „International Issues in Social Work and Social Welfare-Selections From CQ Researcher”. SAGE (2010): 1-334. <https://books.google.lt/books?id=YITNkut0POsC&pg=PA26&lpg=PA26>

[&dq=child+soldiers+ntaganda,+taylor,+lbanga,+katanga,+mutanga&source=bl&ots=FgmDalIrbk&sig=ACfU3U0BMHmqAmt_PQjwA5WuqcYFhs8zA&hl=lt&sa=X&ved=2ahUKEwjizcaX2Y_mAhXomIsKHQ5VC-AQ6AEwDHoECAoQAQ#v=onepage&q=child%20soldiers%20ntaganda%2C%20taylor%2C%20lubanga%2C%20katanga%2C%20mutanga&f=false;](https://www.refworld.org/docid/3b00f2740.html)

156. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba. „Prevenicinių, apsaugos priemonių ir paslaugų teikimas bei tarpinstitucinis bendradarbiavimas prekybos vaikais atvejais”: 1-35.

<http://www.vaikoteises.lt/media/file/ataskaitos/Rekomendacijos%20prekyba%20vaikais.pdf>;

157. DCAF (Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces). „Child Soldiers” (2006): 1-8. https://www.files.ethz.ch/isn/26084/14_bg_child_soldiers.pdf;

Kiti šaltiniai

158. „Security Council Resolution 1314 (2000)”. Refworld. S/RES/1314 (2000): 1-4. <https://www.refworld.org/docid/3b00f2740.html>;

159. „Security Council Resolution 1379 (2001)”. UN. S/RES/1379 (2001): 1-5. [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1379%20\(2001\)&Lang=E&Area=UNDOC](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1379%20(2001)&Lang=E&Area=UNDOC);

160. „Security Council Resolution 1460 (2003)”. Refworld. S/RES/1460 (2003): 1-3. <https://www.refworld.org/docid/3f45dbdd0.html>;

161. „Resolution 1539 (2004) adopted by the Security Council at its 4948th meeting, on 22 April 2004”. UN. S/RES/1539 (2004): 1-5. [https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1539%20\(2004\)&Lang=E&Area=UNDOC](https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1539%20(2004)&Lang=E&Area=UNDOC);

162. General Assembly - Fifty-ninth session. „Children and armed conflict - Report of the Secretary-General“. A/59/695-S/2005/72, (2005): 1-39. <http://ussfs.org/sfs/wp-content/uploads/2012/07/UN-Sec-Gen-report-on-CAAC-2005.pdf>;

163. „The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubemwe Rutaganda”. *Case No.* ICTR-96-3-T, 1999. http://www.worldcourts.com/ictr/eng/decisions/1999.12.06_Prosecutor_v_Rutaganda.pdf;

164. „The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo, No. ICC-01/04-01/06, 14 March 2012. Summary of the Judgment”. https://www.icc-cpi.int/CourtRecords/CR2012_03947.PDF;

Metinės ataskaitos/indeksai/analizės

165. „Child Soldiers International Annual Report 2017-18”. https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/CSI_annual_report_2018.pdf;

166. „Annual Results Report 2017/Child Protection“. UNICEF. https://www.unicef.org/publicpartnerships/files/Child_Protection_2017_Annual_Results_Report.pdf;
167. „Child soldiers: A global recruitment index“, (2019). https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/WVI_Child_Soldiers_2019.pdf;
168. „Ending the recruitment and use of children in armed conflict“. UNICEF. https://downloads.unicef.org.uk/wp-content/uploads/2016/02/UnicefChildSoldiersbriefing_UKweb.pdf;
169. Stuesson, Kajsa. „Dismantling the Notion of „Participate Actively in Hostilities” (A Gender Analysis of the Crime of Using Child Soldiers)”. Faculty of Law, Lund University (2017):1-68. <http://lup.lub.lu.se/lup/download?func=downloadFile&recordId=8954059&fileId=8954775>;

ANOTACIJA

Šiame moksliniame darbe yra analizuojama vaikų kareivių apsauga THT. Analizės metu atskleidžiama vaikų kareivių samprata, teisinė apsauga, nevyriausybinių organizacijų veiklos šioje srityje teisiniai pagrindai, taip pat išanalizuojamos pagrindinės su vaikais kareiviais susijusios problemos, kaip antai - verbavimas (priverstinis, savanoriškas), tiesioginis dalyvavimas ginkluotosios kovos veiksmuose, seksualinis išnaudojimas ir fizinių bei psichologinių kančių sukėlimas, tam pasitelkiant į pagalbą užsienio profesorių, specialistų mokslinius darbus, nevyriausybinių organizacijų indeksus, kasmetines ataskaitas, TBT ir SSLT praktiką bei tarptautinius teisės aktus. Taip pat šių problemų analizei papildomai išskiriamos nuginklavimo, demobilizacijos ir reintegracijos programos, kurios inicijuoja buvusių vaikų kareivių integravimą (sugrąžinimą) į bendruomenę, šeimų susijungimą, medicininę priežiūrą.

Raktiniai žodžiai: Vaikai kareiviai, apsauga, tarptautinė humanitarinė teisė, praktika, atsakomybė.

ANNOTATION

This research paper analyzes the protection of child soldiers in IHL. The analysis reveals the conception of child soldiers, legal protection, legal frameworks for NGO activities in this field, as well as analyzes key issues related to child soldiers such as recruitment (forced, voluntary), direct involvement in armed combat, sexual exploitation and physical and psychological causing suffering through the assistance of foreign professors, specialist scholarly works, indexes of non-governmental organizations, annual reports, ICC and SCSL practices, and international law. In addition, disarmament, demobilization and reintegration programs, which initiate the reintegration of former child soldiers into the community, family reunification, and medical care, are further distinguished in analyzing these issues.

Keywords: child soldiers, protection, international humanitarian law, practice, responsibility.

SANTRAUKA

Vaikai kareiviai - ir jų apsauga THT atrodo yra nagrinėjama gausiai, tačiau iki pat šiandien dienos išlieka neišspręstu klausimu.

Pasitelkus moksliniame darbe bendruosius ir specialiuosius pagrindus tyrimo eigoje buvo atskleista, kad:

Vaiko kareivio samprata detalizuojama per penkis esminius požymius - amžių, verbavimą, tiesioginį išnaudojimą karo veiksmuose, pagalbinį pobūdį bei politinį pranašumą, tam atskleidžiant, jog vaikas kareivis atlieka ne vieną svarbią rolę: kombatantai, šnipai, samdiniai, pasiuntiniai, virėjai, sekso vergai ir kita.

Tarptautinės teisės sritys, kaip antai - THT, TŽTT, Tarptautinė baudžiamoji teisė bei TDT yra tos teisės sritys, kurios įtvirtina normas, draudžiančias vaikų kareivių verbavimą (priverstinį, savanorišką), tiesioginį išnaudojimą ginkluotosios kovos veiksmuose, seksualinį išnaudojimą bei fizinių ir psichologinių kančių sukėlimą.

Nevyriausybinių organizacijos teisiniai pagrindai vaikų kareivių apsaugos THT atžvilgiu, atsispindėjo nuo 1977 metų, kuomet:

- *Child Soldiers International, Amnesty International* - 2000 metais priėmė OPAC fakultatyvų protokolą;
- *TRKK* - 1977 metais priėmė I-II PP, 2009 metais išleido aiškinamąsias tiesioginio dalyvavimo karo veiksmuose gaires bei išleido parotinės THT sąvadą;
- *Child Soldiers International* - įdiegė tarptautinį „vaikų kareivių indeksą“;
- *UNICEF, War Child* - įgyvendino DDR programą, kurią remiantis buvusieji vaikai kareiviai yra integruojami (sugražinami) į bendruomenes, prieš tai apgyvendinant tam specialiuose centruose, kurių tikslas užtikrinti medicininę priežiūrą, po patirtų fizinių ir psichologinių traumų.

TBT ir SSLT praktika nėra gausi ir tam pasitelkiami tik keli teisės šaltiniai, kurie įeina į Tarptautinės baudžiamosios teisės sritį, minimaliai užtikrinant vaikų kareivių apsaugą (KDR, Siera Leonėje, Ugandoje ir Liberijoje).

Problemų sprendimo mechanizmas neveiks tol, kol nebus išspręsti ekonominiai, politiniai bei socialiniai klausimai, dėl kurių vaikų kareivių apsaugos klausimas iki pat šiandien dienos išlieka vienu iš problematiškiausių bei reikalaujančių didžiulių pastangų norimam rezultatui pasiekti.

THT turi ribotą taikymo sritį vaikų kareivių apsaugos atžvilgiu, išskiriant tik pačius pirmuosius teisinius dokumentus (I-II PP), kurie inicijavo ir pirmą kartą atskleidė vaikų kareivių išnaudojimo draudimą 1977 metais.

Ankstesnės Ženevos konvencijos (1949 metais) neįtvirtino jokių teisinių pagrindų, kuriais remiantis būtų užtikrintas apribojimas vaikams kareivius verbuoti ir išnaudoti tiesiogiai ginkluotosios kovos veiksmuose.

Efektyviausia tarptautinės teisės sritimi yra pripažįstama Tarptautinė baudžiamoji teisė, kuri užtraukia baudžiamąją atsakomybę aukščiausio rango vadovams už įvykdytus rimtus THT pažeidimus (t.y. karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui).

Romos statutai nenustato vaikų kareivių baudžiamosios atsakomybės už įvykdytus rimtus THT pažeidimus.

SUMMARY

Child soldiers and their protection in the IHL seems to be the topic of great interest, but to this day remains an unresolved issue.

Through the general and specific foundations of the scientific paper, during the course of the research it was revealed that:

The concept of a child soldier is elaborated through five essential attributes - age, recruitment, direct exploitation in hostilities, auxiliary character, and political superiority, revealing that the child soldier performs a number of important roles: combatants, spies, mercenaries, cooks, messengers, sex slaves and more.

Areas of international law such as IHL, IHRL, International Criminal Law and ILL are those areas of law that prohibit the recruitment (forced, voluntary), direct exploitation of armed children, sexual exploitation and inflicting physical and psychological suffering on child soldiers.

The NGO legal framework for the protection of child soldiers in IHL has been reflected since 1977, when:

- Child Soldiers International, Amnesty International - adopted the OPAC Optional Protocol in 2000;
- ICRC - adopted I-II AP in 1977, in 2009 issued explanatory guidelines for direct participation in hostilities, and published a compendium of parochial IHL;
- Child Soldiers International - implemented the International „Child Soldiers Index“;
- UNICEF, War Child - implemented a DDR program that integrates (reintegrates) ex-child soldiers into communities after being placed in specialized centers for medical care following physical and psychological injuries.

ICC and SCSL practices aren't abundant and rely on only a few sources of law that fall within the scope of International Criminal Law with minimal protection for child soldiers (DRC, Sierra Leone, Uganda and Liberia).

The problem-solving mechanism will not work until the economic, political and social issues have been resolved, which make the protection of child soldiers one of the most problematic to this day and require a huge effort to achieve the desired result.

The IHL has a limited scope with regard to the protection of child soldiers, with the exception of the very first legal instruments (I-II AP), which initiated and first disclosed the prohibition of child abuse in 1977.

The previous Geneva Conventions (1949 years) did not provide any legal basis for ensuring restraint that child soldiers could be recruited and exploited directly in armed fighting.

The most effective area of international law is recognized as International Criminal Law, which criminalises senior executives for serious IHL violations (i.e. war crimes, crimes against humanity).

The Rome Statute does not criminalize child soldiers for serious IHL violations.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2019-12-16
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), *Tiesos mokymai, Tapatybės ir Europos Sąjungos tiesos mokymai, Tapatybės tiesos programos mokymai* (fakulteto / instituto, programos pavadinimas)

Studentas (-ė) *Jonas Juodkūptis*
(vardas, pavardė)

patvirtinu, kad šis rašto darbas / bakalauro / magistro baigiamasis darbas

"Kiek laisvi – ja aprašys tapatumo humanitarinėje teorijoje"
"Child soldiers – their protection in International humanitarian law"

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

Vardas, pavardė, parašas

Jonas Juodkūptis

